

LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2002:19

*Lausunnot Oikeudenkäynnin
julkisuus -toimikunnan
mietinnöstä*

Tiivistelmä

LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2002:19

*Lausunnot Oikeudenkäynnin
julkisuus -toimikunnan
mietinnöstä*

Tiivistelmä

ISSN 1458-7149
ISBN 952-466-082-2
Edita Prima Oy
Helsinki

KUVAILEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä 14.10.2002

Tekijä Antti Savela	Julkaisun laji		
	Lausuntotiivistelmä		
	Toimeksiantaja		
	Oikeusministeriö Toimielimen asettamispäivä		
Julkaisun nimi Lausunnot oikeudenkäynnin julkisuus-toimikunnan mietinnöstä Tiivistelmä			
Julkaisun osat Johdanto Yhteenvedo lausunnoista Yleiset kannanotot Yksityiskohtaiset kannanotot			
Tiivistelmä Oikeusministeriön asettama oikeudenkäynnin julkisuus-toimikunta luovutti 7 päivänä helmikuuta 2002 ministeriölle mietintönsä (komiteamietintö 2002:1), joka sisältää toimikunnan ehdotukset uudeksi oikeudenkäynnin julkisuuslainksi ja eräiden muiden lakien muuttamiseksi. Mietinnöstä pyydettiin lausunto yhteensä 67 viranomaiselta, virkamieheltä tai yhteisöltä, joista 54 toimitti lausuntonsa oikeusministeriölle. Tiivistelmä sisältää sekä lausunnonantajien yleisarviot mietinnöstä että yksityiskohtaiset kannanotot toimikunnan ehdotuksiin.			
Avainsanat: (asiasanat)			
Oikeudenkäynnin julkisuus, oikeudenkäyntimenettely, perusoikeudet			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero		ISSN	ISBN
Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2002:19		1458-7149	952-466-082-2
Kokonaissivumäärä	Kieli	Hinta	Luottamuksellisuus
	Suomi		Julkinen
Jakaja		Kustantaja	
Oikeusministeriö		Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIEMINISTERIET

Utgivningsdatum
14.10.2002

Författare Antti Savela	Typ av publikation Sammandrag av utlåtanden		
	Uppdragsgivare Justitieministeriet		
	Datum då organet tillsattes		
Publikation (även den finska titeln) Utlåtanden om betänkandet av kommissionen för rättegångars offentlighet. Sammandrag (Lausunnot oikeudenkäynnin julkisuus -toimikunnan mietinnöistä. Tiivistelmä)			
Publikationens delar Inledning, sammandrag av utlåtanden, allmänna ställningstaganden, detaljerade ställningstaganden			
Referat Kommissionen för rättegångars offentlighet som justitieministeriet tillsatte överlämnade 7.2.2002 sitt betänkande (kommittébetänkande 2002:1) till ministeriet. Betänkandet innehåller kommissionens förslag till en ny lag om rättegångars offentlighet och förslagen till ändring av vissa andra lagar. Ett utlåtande om betänkandet begärdes sammanlagt av 67 myndigheter, tjänstemän eller samfund av vilka 54 gav sitt utlåtande till justitieministeriet. Sammandraget innehåller remissinstansernas allmänna åsikter om betänkandet och detaljerade ställningstaganden till kommissionens förslag.			
Nyckelord Rättegångars offentlighet, rättegångsförfarande, grundläggande rättigheter			
Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-numren, andra referensnumren)			
Seriens namn och nummer Justitieministeriet, Utlåtanden och utredningar 2002:19		ISSN 1458-7149	ISBN 952-466-082-2
Sidoantal	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Justitieministeriet		Förlag Justitieministeriet	

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	2
1.1. TOIMIKUNNAN MIETINTÖ	2
1.2. LAUSUNTOMENETTELY	3
1.3. TIIVISTELMÄN RAKENNE JA SISÄLTÖ.....	4
2. YHTEENVETO LAUSUNNOISTA	4
3. YLEISET KANNANOTOT	6
3.1. YLEISIÄ HUOMIOITA, EHDOTETTujen UUDISTUSTEN TARPEELLISUUS JA EHDOTUKSEN TAVOITTEET	6
3.2. UUSI YLEISLAKI OIKEUDENKÄYNNIN JULKISUUDESTA JA LAIN SYSTEMATIikka	15
3.3. ASIAN VALMISTELU	17
4. YKSITYSKOHTAISET KANNANOTOT	17
4.1. EHDOTUS OIKEUDENKÄYNNIN JULKISUUSLAIKSI	17
4.1.1. <i>Yleiset säännökset</i>	17
4.1.2. <i>Tiedot oikeudenkäynnistä</i>	19
4.1.3. <i>Oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuus</i>	23
4.1.4. <i>Suullisen käsittelyn julkisuus</i>	35
4.1.5. <i>Ratkaisun julkisuus</i>	43
4.1.6. <i>Menettelysäännöksiä</i>	48
4.1.7. <i>Erinäiset säännökset</i>	56
4.2. MUUT LAKIEHDOTUKSET JA MUITA HUOMIOITA.....	57
4.3. ESITYKSEN VAIKUTUKSET	59

Liite

1. JOHDANTO

1.1. Toimikunnan mietintö

Oikeusministeriö asetti 24 päivänä toukokuuta 2000 toimikunnan, jonka tehtäväksi annettiin valmistella hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus uudeksi oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaksi lainsäädännöksi.

Toimikunta luovutti mietintönsä 7 päivänä helmikuuta 2002 (KM 2002:1). Mietintöön oli liitetty yksi eriävä mielipide.

Toimikunta esitti oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan lainsäädännön uudistettavaksi kokonaisuudessaan. Ehdotuksen mukaan uusi oikeudenkäynnin julkisuuslaki korvaisi nykyisen oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain. Oikeudenkäynnin julkisuuslaki olisi oikeudenkäynnin julkisuutta sääntelevä yleislaki ja se sisältäisi oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat säännökset kaikkien tuomioistuimien ja prosessilajien osalta.

Toimikunnan ehdotuksen tavoitteena on lisätä oikeudenkäyntien avoimuutta ja julkisuutta yleensä sekä parantaa lainkäytön läpinäkyvyyttä kaikissa tuomioistuimissa. Tavoitteena on myös parantaa tuomioistuimien mahdollisuuksia tapauskohtaisen harkinnan perusteella ottaa aikaisempaa monipuolisemmin ja joustavammin oikeudenkäynnissä huomioon sekä oikeudenkäynnin julkisuus, yksityiselämän suoja että muut oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamiseen vaikuttavat seikat. Esityksellä pyritään vielä edistämään tiedotusvälineiden mahdollisuuksia hoitaa tehtävänsä oikeudenkäynnin tosiasiallisen julkisuuden toteuttajina. Tavoitteena on lisäksi selkeyttää oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaa säännöstöä. Jatkossa kaikki keskeiset oikeudenkäynnin julkisuuden eri osa-alueita koskevat säännökset olisivat samassa laissa.

Esityksessä ehdotettiin oikeudenkäynnin julkisuutta lisättäväksi nykyisestä useassa eri suhteessa. Julkisuus lisääntyisi ehdotuksen mukaan erityisesti kirjallisena käytävien oikeudenkäyntien osalta. Oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapidon taso määriteltäisiin kokonaan uudelleen siten, että se tekisi mahdolliseksi niiden aikaisempaa laajemman julkisuuden. Tämä merkitsisi samalla irtautumista viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (jatkossa julkisuuslaki) salassapitosäännöksistä. Ehdotuksen mukaan aikaisempaa vähäisempi osa oikeudenkäyntiasiakirjoista olisi suoraan lain nojalla salassapidettäviä. Oikeudenkäynnin julkisuusperiaate ulottuisi siten entistä selvemmin myös kirjallisesti käytävään oikeudenkäyntiin. Oikeudenkäynnin julkisuuslakiin tulisi omat oikeudenkäyntiasiakirjoja koskevat salassapitosäännökset. Julkisuuslain tai muun lain salassapitosäännökset eivät kuitenkaan jatkossakaan olisi ehdotuksen mukaan merkityksettömiä, koska ne mahdollistaisivat tuomioistuimelle salassapitomääräyksen antamisen.

Myös tuomioistuimien ratkaisujen julkisuutta ehdotettiin lisättäväksi. Ehdotuksen mukaan tuomioistuimen ratkaisut olisivat aina julkisia, jollei tuomioistuin laissa säädettyjen edellytysten täytyessä määräisi ratkaisua joltakin osin salassapidettäväksi. Ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat olisivat tällöinkin julkisia. Jos asia olisi yhteiskunnallisesti merkittävä tai se olisi synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa, siitä olisi salassapitomääräyksen antamisesta huolimatta laadittava julkinen seloste, joka sisältäisi myös pääpiirteittäisen selostuksen asiasta ja ratkaisun perusteluista.

Myös oikeudenkäynnin perustietojen, eli ns. diaaritietojen julkisuutta ehdotettiin eräin osin lisättäväksi. Jatkossa merkitystä perustietojen julkisuuden kannalta ei enää olisi sillä, onko tieto merkitty diaariin vai ei. Vaikka diaaritietojen julkisuutta lisättäisiinkin, samalla kuitenkin

laajennettaisiin mahdollisuuksia salata asianosaisen henkilöllisyys. Jatkossa rikosasian asianomistajan lisäksi myös turvapaikanhakijan henkilöllisyys voitaisiin jättää diaaritietona antamatta, jos tiedon antaminen vaarantaisi turvapaikanhakijan tai tämän läheisen turvallisuutta.

Yleisöltä suljetun suullisen käsittelyn edellytykset olisivat ehdotuksen mukaan aina harkinnanvaraisia. Nykyisen lain jaottelusta pakolliseen ja harkinnanvaraisesti suljettuun käsittelyyn ehdotettiin luovuttavaksi. Ehdotetussa laissa olisi kattavat säännökset niistä edellytyksistä, joiden täytyessä suullinen käsittely voitaisiin toimittaa yleisön läsnä olematta. Ehdotettuun lakiin sisältyy myös täsmälliset kriteerit sille, milloin suullisen käsittelyn taltiointi esimerkiksi kuvaamalla olisi mahdollista. Uutta olisi myös se, että oikeudenkäynnin julkisuutta voitaisiin rajoittaa todistelun suojeluperusteella.

Ehdotettuun lakiin sisältyisivät oikeudenkäynnin julkisuusratkaisuja tehtäessä noudatettavaa menettelyä koskevat säännökset. Niiden mukaan oikeudenkäynnin julkisuusratkaisut olisivat aina lainkäyttöratkaisuja. Säännökset sisältäisivät määräykset asianosaisten ja muiden tahojen kuulemisesta julkisuusratkaisuja tehtäessä, väliaikaismääräyksen antamisesta, asian uudelleen käsittelemisestä ja muutoksenhausta.

Esitykseen sisältyvät myös ehdotukset 12 eri lain muuttamisesta.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan noin puolen vuoden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Toimikunnan mietintöön jätetyssä toimikunnan pysyvän asiantuntijan toimittaja Susanna Reinbothin eriävässä mielipiteessä vastustettiin sitä enemmistön ehdotusta, että oikeudenkäynnin vireillä ollessa ei tarvitsisi kiinnittää huomiota salassapitoon, ellei siihen ole erityistä tarvetta ja että tuomioistuimien voisi antaa oikeudenkäyntiasiakirjoja koskevan salassapitomääräyksen myös oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä. Eriävän mielipiteen mukaan ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain nojalla suoraan salassapidettävien asioiden osalta asiakirjan julkisuus tulisi ratkaista kun asiakirjaa pyydetään. Sen sijaan tuomioistuimen antama salassapitomääräys pitäisi antaa oikeudenkäynnin ollessa vireillä, eikä sitä tulisi voida antaa enää oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä. Toiseksi eriävässä mielipiteessä katsottiin, että pakkokeinoasiassa tulisi aina julkisena oikeudenkäynnin perustietona ilmoittaa myös rikosnimike. Riittävää ei saisi olla mietinnön perusteluissa esitetty, että pakkokeinoasiassa asian laatu olisi yksilöity riittävästi silloin, kun ilmoitettaisiin, mistä pakkokeinosta on kysymys. Kolmanneksi eriävässä mielipiteessä esitettiin harkittavaksi, pitäisikö julkisen selosteen laatimisvelvollisuutta laajentaa koskemaan kaikkia salaisia rikosoikeudenkäyntejä.

1.2. Lausuntomenettely

Oikeusministeriö pyysi ehdotuksesta lausunnon 30.4.2002 mennessä yhteensä 65 taholta sekä varasi korkeimmalle oikeudelle ja korkeimmalle hallinto-oikeudelle tilaisuuden antaa asiasta lausuntonsa. Useille lausunnonantajille myönnettiin niiden pyynnöstä lisäaikaa lausunnon antamiseen. Lausunto on 30.9.2002 mennessä saatu 54 taholta.

Tiivistelmän liitteessä on luettelo tahoista, joilta lausunto pyydettiin sekä lausunnonantajat.

1.3. Tiivistelmän rakenne ja sisältö

Tiivistelmässä on ensin selostettu toimikunnan mietinnön päälinjaukset, lausuntomenettely ja tiivistelmän rakenne ja sisältö. Tämän jälkeen on esitetty tiivistetyssä muodossa yhteenveto lausunnoista.

Varsinainen tiivistelmä lausunnonantajien näkemyksistä on jaettu kahden pääotsikon alle. Ensin kuvataan lausunnonantajien yleisiä kannanottoja ja huomioita toimikunnan mietinnöstä, ehdotettujen uudistusten tarpeellisuudesta, ehdotuksen tavoitteista, ehdotetusta oikeudenkäynnin julkisuuslaista ja sen systematiikasta sekä asian valmistelusta. Tämän jälkeen käsitellään lausunnonantajien yksityiskohtaisempia käsityksiä mietinnön yksityiskohdista, mietintöön sisältyvistä pykäläehdotuksista ja muista mietinnössä esitetyistä asioista. Yksityiskohtaiset kannanotot on esitetty ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain rakennetta ja pykäläehdotuksia seuraten siten, että kannanotot on selostettu asianomaisten pykäläehdotusten, jotka ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain osalta on otettu tiivistelmään, jälkeen.

Koska toimikunnan ehdotus koskee sellaista ongelmakenttää, jossa erilaisten perusoikeuksien, periaatteiden ja arvostusten punninta ja arviointi ovat huomattavan merkityksellisiä, on lausunnonantajien näkemystensä tueksi esittämiä perusteluja selostettu tiivistelmässä tavanomaista laajemmin. Lausuntojen määrä ja laajuus huomioiden niistä ei tiivistelmään ole kuitenkaan voitu ottaa kuin keskeiset kannanotot. Erityisesti lausunnoista on tiivistelmään pyritty keräämään niitä näkökulmia ja perusteita, joissa suhtaudutaan kriittisesti toimikunnan esityksiin, tai jotka puoltaisivat toisenlaisten ratkaisujen tekemistä, kuin toimikunta on esittänyt.

2. YHTEENVETO LAUSUNNOISTA

Lausuntopalaute toimikunnan ehdotuksesta on kahdensuuntainen. Selvä enemmistö lausunnonantajista suhtautuu ehdotukseen yleisesti ottaen myönteisesti. Myönteisesti ehdotukseen ja sen tavoitteisiin suhtautuvat *eduskunnan apulaisoikeusasiamies, oikeuskansleri, hovioikeudet (Helsingin hovioikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Kouvolan hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Turun hovioikeus)*, osa hallinto-oikeuksista (*Helsingin hallinto-oikeus, Kouvolan hallinto-oikeus, Turun hallinto-oikeus*), käräjäoikeudet (*Alavuden käräjäoikeus, Espoon käräjäoikeus, Helsingin käräjäoikeus, Kokemäen käräjäoikeus, Lahden käräjäoikeus, Mikkelin käräjäoikeus, Pieksämäen käräjäoikeus, Rovaniemen käräjäoikeus, Tampereen käräjäoikeus, Turun käräjäoikeus*), tiedotusvälineet (*Suomen Journalistiliitto r.y., Oikeustoimittajat r.y., Viestinnän Keskusliitto, MTV 3, Suomen tietotoimisto*), enemmistö ministeriöistä (*puolustusministeriö, kauppa- ja teollisuusministeriö, maa- ja metsätalousministeriö*), *valtakunnansyyttäjävirasto, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry, Teollisuuden ja Työntekijöiden Keskusliitto, Käräjäoikeustuomarit r.y., Suomen Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto, Yleiset oikeusavustajat ry, Suomen Poliisijärjestöjen liitto, Poliisiammattikorkeakoulu, keskusrikospoliisi, suojelupoliisi, Helsingin kihlakunnan poliisilaitos, professori Antti Jokela ja professori Juha Lappalainen.*

Korkein oikeus ja sisäasiainministeriö arvostelevat eräitä toimikunnan ehdotuksen keskeisiä kohtia, mutta eivät pidä ehdotusta yleisesti ottaen toteuttamiskelvottomana. *Markkinaoikeus* ja *vakuutuslaitos* katsovat, että eräitä näitä tuomioistuimia erityisesti koskevia osia toimikunnan ehdotuksesta tulee vielä jatkovalmistella.

Konkurssiasiamies on ilmoittanut, että arvioitaessa ehdotuksen vaikutuksia konkurssiasiamiehen toimintaan ei ole tullut esiin sellaisia seikkoja, jotka antaisivat aiheita konkurssiasiamiehen kannanottoon. *Kuluttaja-asiamies* on ilmoittanut, että hänellä ei ole asiassa lausuttavaa. *Suomen Kuluttajaliitto ry* on ilmoittanut, että sillä ei ole huomauttamista toimikunnan mietinnössä

esitettyihin muutoksiin. *Keskuskauppakamari* on ilmoittanut, että se ei anna toimikunnan mietinnöstä lausuntoa.

Kriittisesti ehdotukseen suhtautuvat *korkein hallinto-oikeus*, osa hallinto-oikeuksista (*Hämeenlinnan hallinto-oikeus, Kuopion hallinto-oikeus, Oulun hallinto-oikeus, Rovaniemen hallinto-oikeus, Vaasan hallinto-oikeus*), *sosiaali- ja terveysministeriö, valtiovarainministeriö/verohallitus* ja *tietosuojavaltuutettu*. Korkeimman hallinto-oikeuden mielestä toimikunnan ehdottama malli ei ainakaan sellaisenaan sovellu hallintolainkäyttöön.

Selvä enemmistö lausunnonantajista pitää yleisellä tasolla hyväksyttävänä toimikunnan lähtökohtaa oikeudenkäynnin avoimuuden ja julkisuuden lisäämisestä sekä lainkäytön läpinäkyvyyden lisäämisestä. Toimikunnan ehdotuksen katsotaan myös palvelevan näiden tavoitteiden toteutumista. Tuomioistuimien tapauskohtaisen harkintavallan lisäämiseen suhtaudutaan useassa lausunnossa myönteisesti, vaikkakin katsotaan samalla, että se voi aiheuttaa epäyhtenäistä soveltamiskäytäntöä. Tätä ongelmaa esitetään useassa lausunnossa poistettavaksi koulutuksen keinoin.

Myös oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan säännösten uusimista ja selkeyttämistä pidetään erittäin tarpeellisena ja säännösten keskittämistä yhteen yleislakiin tarkoituksenmukaisena. Lainsäädännön selkeyttämisessä erityisesti ehdotetun yleislain, julkisuuslain ja eräiden erityislakien välisen suhteen osalta toimikunnan katsotaan eräissä lausunnoissa epäonnistuneen ja tämän kysymyksen lisävalmistelua pidetään tarpeellisena. Useimmat lausunnonantajat pitävät ehdotetun lain systematiikkaa hyvänä ja tarkoituksenmukaisena.

Ehdotukseen kriittisesti suhtautuneiden arvostelun ydin kohdistuu ehdotukseen oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapidon tason uudelleen määrittelemisestä ja irtautumisesta tältä osin julkisuuslain säännöksistä ja siten hallinnon salassapidon tasosta. Kriittisissä lausunnoissa painotetaan, että oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuden ja salassapidon pitää hallintolainkäytössä jatkossakin määräytyä pääsääntöisesti samojen sääntöjen mukaan, joita noudatetaan hallintoviranomaisessa. Toimikunnan ehdotus merkitsisi näiden lausunnonantajien mielestä erityisesti yksityisyyden suojan liiallista heikkenemistä ja voisi johtaa jopa siihen, että tarpeellisistakin oikeudenkäynneistä luovuttaisiin julkisuuden pelossa. Myös ehdotettuja diaarijulkisuutta koskevia säännöksiä pidetään näissä lausunnoissa ongelmallisina sen vuoksi, että useissa hallintolainkäyttöasioissa, esimerkiksi mielenterveys- ja sosiaaliasioissa, jo diaariin merkitty asianimike paljastaa arkaluonteisen tiedon. Sama ongelma tulee osittain esille ratkaisujen osalta, jos niistä ei voida poistaa henkilöiden nimiä. Näiltä osin esitetään mahdollisuuksia henkilöllisyyden salassapidämiseksi laajennettavaksi ehdotetusta.

Rikosnimikkeen ilmoittamisvelvollisuudesta pakkokeinoasian julkisena diaaritietona esitetään molempiin suuntiin meneviä kannanottoja. Tiedotusvälineet ja eräät muut lausunnonantajat kannattavat toimikunnan mietintöön jätetyn eriävän mielipiteen mukaista kantaa, jonka mukaan pakkokeinoasiassa rikosnimike tulisi aina ilmoittaa julkisena diaaritietona.

Oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksitulohetken aikaistaminen erityisesti rikosasian haastehakemuksen osalta herätti arvostelua. Useat lausunnonantajat ovat sitä mieltä, että rikosasian haastehakemus liitteineen saisi tulla julkiseksi vasta istuntokäsittelyssä tai aikaisintaan kun se on annettu tiedoksi vastaajalle.

Lukuisissa lausunnoissa pohditaan sitä, onko ehdotettu suoraan lain nojalla salassa pidettävien tietojen laajuus riittävä, tai toisaalta, pitäisikö suoraan lain nojalla salassa pidettävien tietojen laajuutta ehdotetustakin vielä supistaa. Erityisesti käräjäoikeudet pitävät hyvänä suoraan lain nojalla

salassa pidettävien oikeudenkäyntiasiakirjojen määrän vähenemistä ja tuomioistuimen harkintavallan lisäämistä salassapitoratkaisujen antamisessa.

Asianosaisen tiedonsaantioikeuden laajentamista hallintolainkäytössä koskevaa toimikunnan ehdotusta sekä kannatetaan että vastustetaan hallintolainkäyttölakia soveltavien lausunnonantajien keskuudessa.

Suullisen käsittelyn julkisuutta koskeviin säännöksiin ei lausunnonantajilla ole merkittäviä huomautuksia. Eräin osin ehdotettuja säännöksiä pidetään tulkinnanvaraisina ja niihin toivotaan tarkennuksia.

Useat lausunnonantajat huomauttavat siitä, että suullisen käsittelyn taltiointia, kuten sen kuvaamista, koskevaa nykyistä käytäntöä, jota pidetään hyvänä, ei uudella lainsäädännöllä saisi muuttaa. Näillä perusteilla toimikunnan suullisen käsittelyn taltiointia koskevan ehdotuksen yksityiskohtiin tehtiin eräitä muutosehdotuksia.

Tuomioistuimen neuvottelusalaisuutta koskevien säännösten ottamista lakiin kannatetaan. Useissa lausunnoissa katsotaan, että neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvat tiedot eivät saisi tulla määräajankaan jälkeen julkisiksi ja että niistä ei saisi edes tuomioistuimen luvalla voida antaa tietoja ulkopuolisille kuten tutkijoille.

Tuomioistuimen ratkaisun korostettuun julkisuuteen suhtaudutaan pääosin myönteisesti. Uutuutena toimikunnan mietinnössä ehdotettua julkisen selosteen laatimisvelvollisuutta muutoin salassapidettävästä ratkaisusta ei juurikaan vastusteta, mutta laatimisvelvollisuuden laajuuteen ja eräisiin selosteen laatimisessa oleviin käytännön ongelmiin lausunnoissa puututaan.

Lausunnonantajat pitävät myönteisenä sitä, että ehdotettuun oikeudenkäynnin julkisuuslakiin sisältyisi kattavat menettelysäännökset. Ehdotettuja menettelysäännöksiä pidetään eräissä lausunnoissa osin vaikeaselkoisena. Useat lausunnonantajat ovat sitä mieltä, että julkisuusratkaisuja ei pitäisi voida tehdä enää oikeudenkäynnin päätyttyä, kun taas useat lausunnonantajat pitävät omaksuttua ratkaisua tältä osin hyvänä. Muutoksenhaun osalta ehdotettua perusratkaisua pidetään hyvänä, mutta kritiikkiä esitetään tosiasiallisen muutoksenhakumahdollisuuden puuttumisesta eräiden tuomioistuinten tekemien julkisuusratkaisujen (esim. hovioikeudet) osalta.

Eriävässä mielipiteessä esitettyihin näkemyksiin yhdytään joiltakin osin useassa launnossa ja kattavimmin tiedotusvälineiden lausunnoissa.

Useat ehdotukseen kriittisesti suhtautuneet tahot pitävät asian valmistelua puutteellisenä. Toimikunnan ehdotuksessa ei ollut näiden lausunnonantajien mukaan huomioitu riittävästi eräiden asiaryhmien luonnetta ja niiden käsittelyn erityispiirteitä johtuen siitä, että toimikunnassa ei ollut ollut joko ollenkaan näiden lausunnonantajien edustajia tai sitten edustus oli ollut liian vähäinen.

3. YLEISET KANNANOTOT

3.1. Yleisiä huomioita, ehdotettujen uudistusten tarpeellisuus ja ehdotuksen tavoitteet

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mielestä mietinnössä on tuotu hyviin esiin ne seikat, jotka puoltavat 1.4.1985 voimaan tulleen oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain uudistamista. Viranomaisten toiminnan julkisuutta sääntelevän lainsäädännön uudistamisen jälkeen sen ja oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain välinen suhde on hänen mielestään käytännössä muodostunut epäselväksi. Merkittävä epäkohta on myös se, ettei oikeudenkäynnin julkisuudesta

annetussa laissa ole varsinaisia menettelysäännöksiä. Epäselvää on tämän vuoksi ollut jopa se, onko tällaisten asioiden osalta kysymys hallintotoimesta vai lainkäyttöasiasta. Tästä on aiheutunut epätietoisuutta ja ristiriitaisia ratkaisuja mm. ratkaisukokoonpanon ja muutoksenhakutien osalta. Uusi laki selkeyttäisi oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaa säännöstöä. Osin samoista asioista ja oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan lainsäädännöllisen tilan epäselvyydestä ja sen mukanaan tuomista haitoista ja uudistuksen välttämättömyydestä huomauttavat lukuisat muutkin lausunnonantajat, kuten *Korkein oikeus*, *Helsingin käräjäoikeus*, *Espoon käräjäoikeus*, *Kokemäen käräjäoikeus*, *Tampereen käräjäoikeus*, *verohallitus*, *valtakunnansyyttäjävirosto* ja *käräjäoikeustuomarit ry*. Myös *vakuutusoiden* mielestä oikeudenkäynnin julkisuutta säätelevä lainsäädäntö on kokonaisuudistuksen tarpeessa. *Markkinaoikeuden* mielestä keskeisten säännösten kokoaminen yhteen lakiin merkitsee edistystä ja on siten toivottavaa, että uudistus toteutuu.

Oikeuskansleri arvioi, että uusi laki toteuttaisi hyvin julkisuutta ja siten varmistaisi käytännössä perustuslain 12 ja 21 §:n toteutumista. Toisaalta laaja julkisuus voi hänen mukaansa olla ongelmallinen perustuslain 10 §:n takaaman yksityiselämän suojan kannalta.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies pitää kannatettavana esityksen keskeistä tavoitetta oikeudenkäyntien avoimuuden ja julkisuuden lisäämisestä yleensä. Vaikka lainsäädännön joustavuuden lisääminen onkin lähtökohtaisesti hyvä ratkaisu, saattavat tuomioistuinten omaksumat käytännöt ehdotettujen säännösten avoimuuden ja tuomioistuinten tapauskohtaisen harkintavallan lisäämisen vuoksi mahdollisesti poiketa apulaisoikeusasiamiehen arvion mukaan suuresti toisistaan. Hänen mielestään on pelättävissä, että jopa yksittäisten tuomioistuinten työtilanteet tulevat vaikuttamaan siihen, kuinka "hienosyisiä" ratkaisuja julkisuusasioissa tullaan tekemään. Ratkaisut saattavat ruuhkautuneissa tuomioistuimissa olla kaavamaisempia kuin muissa tuomioistuimissa.

Korkein oikeus korostaa, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet, mukaan lukien niihin sisältyvä julkisuusvaatimus, ovat ensisijassa asianosaisia varten ja tätä lähtökohtaa ei pidä syrjäyttää oikeudenkäynnin julkisuutta koskevassa sääntelyssä eikä soveltamiskäytännössä. Tähän liittyen mietinnössä ei ole esitetty perusteita sille, että muualla salassa pidettäväksi säädetyn tiedon tulisi oikeudenkäynnissä saada suojaa vai erityisin lisäedellytyksin.

Korkeimman hallinto-oikeuden mielestä toimikunnan ehdottama malli ei ainakaan sellaisenaan sovellu hallintolainkäyttöön. KHO:n mukaan oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuden ja salassapidon pitää hallintolainkäytön alalla jatkossakin määräytyä pääsääntöisesti samojen sääntöjen mukaan, joita noudatetaan hallintoviranomaisissa. Jos asiakirjojen julkisuuteen ja salassapitoon sovellettava säännöstö muuttuu siinä vaiheessa, kun asia tulee käsiteltäväksi hallintolainkäyttömenettelyssä, voi seurauksena olla esimerkiksi niissä asiaryhmissä, joissa on kysymys arkaluonteisista luonnollista henkilöä koskevista asioista, että tarpeellisestakin oikeudenkäynnistä luovutaan. Toisaalta eräissä asiaryhmissä saattaa ilmetä, että valitetaan yksinomaan siksi, että siten saadaan salassa pidettävä tieto, jota ei muuten saataisi, esimerkiksi tieto kilpailijan liikesalaisuuksista. Myös diaaritietojen julkisuuden laajuutta on yksityisyyden suojaan liittyvistä syistä syytä vielä harkita. Hallintotuomioistuinten päätösten julkisuutta sen sijaan olisi KHO:n mielestä mahdollista lisätä. Diaaritietojen mahdollisimman suuri julkisuus voi tosiasiallisesti johtaa julkisuuden vähenemiseen siten, että tuomioistuinten mahdollisuudet informoida yleisöä ratkaisujensa yksityiskohdista heikkenevät, mikä seikka on myös tuomioistuinten toiminnan valvontamahdollisuuden kannalta merkittävä. KHO katsoo myös, että asianosaisjulkisuuden lauantamiseen nykyisestä ei ole hallintolainkäytössä perustetta. Asianosaisjulkisuus on jo nyt kattava ja tiedon epäminen hallintolainkäytössä hyvin poikkeuksellista.

Maa- ja metsätalousministeriö pitää mietintöä ja siihen sisältyviä ehdotuksia pääasiallisesti kannatettavina ja perusteltuina.

Sisäasiainministeriö pitää kyseenalaisena sitä, että yksityiselämään liittyvien tietojen salassa pidon kynnys asetetaan niin korkealle ja eri tasolle kuin hallintotoiminnassa, kuin lakiehdotuksessa on asetettu.

Sosiaali- ja terveysministeriö on varsin kriittinen toimikunnan ehdotuksiin nähden erityisesti siltä osin, kuin ne merkitsivät henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen ja sosiaalihuoltoon liittyvien seikkojen julkisuuden lisääntymistä. Sen mielestä on varmistettava, että nyt muutettavaksi ehdotettujen erityislakien säännösten välttämättömäksi katsottava asiasisältö säilyy jatkossakin erityisesti siltä osin kuin on kyse lain nojalla salassa pidettävistä tiedoista ja niiden henkilöiden yksityisyyden suojasta, joita tiedot koskevat. Oikeudenkäynnin julkisuus ei saa tosiasiaa estää henkilöä käyttämästä hänelle perus- ja ihmisoikeutena kuuluvaa oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Ministeriö kiinnittää huomiota myös siihen, että liika julkisuus voi estää sen, että tuomioistuimella ei ole käytössään kaikki arkaluonteinen materiaali ratkaisua tehdessään. Sen mielestä ehdottomat salassapitovelvollisuudet vähentäisivät tuomioistuinten työtä, ja täsmälliset säännökset varmistaisivat kansalaisten yhdenvertaisen kohtelun. Erityisesti sosiaalivakuutusasioiden osalta ministeriö katsoo, että näissä asioissa tapahtuvaan oikeudenkäyntimenettelyyn ei ole tarkoituksenmukaista saattaa sovellettaviksi samanlaisia julkisuusperiaatteita kuin yleisten tuomioistuinten puolella tapahtuvaan oikeudenkäyntimenettelyyn. Näissä asioissa yksityisyyden suojan tarve on korostetusti esillä ja oikeudenkäynnin yleinen julkisuustarve ei ole tällaisissa pääasiassa erityistuomioistuimissa käsiteltävissä asioissa verrattavissa useimpiin yleisissä tuomioistuimissa käsiteltäviin asioihin, kuten esimerkiksi rikosasioihin.

Verohallituksen näkemyksen mukaan verosalaisuuden säilyttäminen hallinto-tuomioistuimissa on jatkossakin välttämätöntä. Sen sijaan ehdotettua lainsäädäntöä voitaisiin yleisten tuomioistuinten osalta harkita säädettäväksi, kunhan salassapitomääräyksen antamisen edellytyksiä eräiltä osin lievennettäisiin. Verohallituksen mukaan muutosta verotukseen on voitava hakea ilman, että muutoksenhaun johdosta aiheutuu oikeudenkäynnin julkisuuden vuoksi haitallisia seuraamuksia, jotka tosiasiallisesti voisivat estää muutoksenhaun vireillepanon. Erityisen ongelmallisia olisivat muutoksenhaut keskusverolautakunnan antamiin ennakkoratkaisuihin. Ennakkoratkaisut ovat tyypillisesti esimerkiksi yritysten tuleviin yritysjärjestelyihin tai muihin liikesalaisuutena pidettäviin toimiin liittyviä ja hakemukset sisältävät usein tietoja, joiden julkiseksi tuleminen saattaisi vahingoittaa verovelvollisen liiketoimintaa. Lisäksi hakijana ovat usein noteeratut, julkiset osakeyhtiöt, jolloin kysymys voi olla sisäpiiritiedoiksi luokiteltavista tiedoista. Ennakkoratkaisujärjestelmän merkityksen voidaan olettaa vähenevän, jos verovelvolliset luopuvat tietojen julkiseksi tulosta johtuen hakemuksen tekemisestä. Sillä, että verotuksen tulkintaongelmat voidaan selvittää etukäteen, on nykyään varsin suuri merkitys sekä verovelvollisten että verohallinnon kannalta. Ennakkoratkaisujärjestelmä edellyttää, että kaikki asiaan vaikuttavat tiedot voidaan selvittää tarkoin ennen ratkaisun antamista. Järjestelmän toimivuus heikkenee olennaisesti, jos verovelvollisilta ei saada tarvittavia tietoja tai jos ongelmakysymyksiä ei ylipäänsä haluta selvittää etukäteen. Vastaavia ongelmia saattaisi syntyä myös verovirastojen antamien ennakkoratkaisuhakemusten suhteen.

Helsingin hovioikeuden mielestä ehdotuksen keskeiset tavoitteet, oikeudenkäyntien avoimuuden ja julkisuuden lisääminen sekä lainkäytön läpinäkyvyyden parantaminen, ovat kannatettavia. Voi kuitenkin kysyä, tuleeko uusi laki yksityiskohtaisine säännöksineen välttämättä käytännössä näitä tavoitteita edistämään.

Itä-Suomen hovioikeus kannattaa oikeudenkäyntien julkisuuden ja avoimuuden lisäämistä sekä tuomioistuimen tapauskohtaisen harkintamahdollisuuden lisäämistä. Sen mielestä nämä tavoitteet

ovat erittäin hyviä. Hovioikeus kuitenkin painottaa toimikuntaa enemmän tuomioistuimen mahdollisuutta tapauskohtaiseen harkintaan ja sitä, että asianosaisten itsensä velvollisuutta toimia julkisuuskysymyksissäkin tulisi lisätä. Sen sijaan hovioikeuden mielestä toimikunnan mietinnössä useassa kohdassa mainittu pyrkimys edistää tiedotusvälineiden mahdollisuuksia hoitaa tehtävänsä tuntuu vieraalta etenkin, koska ainakin osalla tiedotusvälineistä tällaisten tietojen julkaisun motiivina saattaa olla pelkästään yleisön uteliaisuuden tyydyttäminen ja sen avulla taloudellisten etujen tavoittelu eikä niinkään tuomioistuimien oikeudenmukaisen toiminnan julkisen valvonnan edesauttaminen. Hovioikeuden mielestä oikeudenkäynnin julkisuuden kannalta tiedotusvälineiden edustajien erityiskohtelulle verrattuna muuhun yleisöön ei ole aihetta.

Rovaniemen hovioikeus katsoo, että uudella lailla voidaan toteuttaa asetettuja tavoitteita; toisaalta oikeudenkäynnin julkisuus ja toisaalta yksityisyyden suoja ovat esityksessä varsin hyvin tasapainossa.

Kouvolan hovioikeus pitää oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva sääntelyn kokonaisuudistusta tarpeellisena. Sen mielestä moni kysymys jäänee kuitenkin vasta oikeuskäytännössä ratkaistavaksi, koska lakiehdotuksen säännökset ovat suurelta osin hyvin harkinnanvaraisia, eikä ehdotuksen perusteluistakaan aina löydy tukea säännösten soveltamiselle.

Vaasan hovioikeus pitää oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain kokonaisuudistusta tervetulleena. Sen mielestä julkisuuslaki sen päinvastaisesta tavoitteesta huolimatta käytännössä johti yksittäisen kansalaisen näkökulmasta julkisuuden vähentymiseen. Hovioikeus pitää toimikunnan peruslähtökohtia ja tavoitteita sekä niiden saavuttamiseksi tehtyjä ehdotuksia peruseräilläään tervetulleina ja hyväksyttävänä.

Hallinto-oikeudet suhtautuvat yhdessä korkeimman hallinto-oikeuden kanssa kriittisimmin toimikunnan ehdotukseen. Keskeisin kritiikin aihe on yksityisyyden suojan piiriin kuuluvien tietojen julkisuuden ehdotettu lisääminen hallintolainkäytössä. Tätä ei pääsääntöisesti pidetty hyvänä kehityssuuntana. Seuraavassa on yhteenvedonomaaisesti esitetty niitä näkemyksiä, joita hallinto-oikeuksien lausunnoissa yleisimmin esitettiin. Tämän jälkeen on hallinto-oikeuksittain nostettu esille joitakin tuolle hallinto-oikeudelle leimallisia näkemyksiä:

- julkisuusperiaate hallintolainkäyttöasioissa on ehdotuksessa liian korostunut; hallintotuomioistuimissa käsiteltävien asioiden luonnetta ei ole riittävästi huomioitu
- suuri osa hallinto-oikeuksissa käsiteltävistä asioista on sellaisia, että asianosaisten suojaksi viranomaismenettelyssä säädetyn vaitiolovelvollisuuden tai asiakirjasalaisuuden rikkomista oikeussuojaa antavassa tuomioistuimessa voidaan pitää kyseenalaisena; tällaisia asiaryhmiä ovat esim. sosiaaliasiat, veroasiat, huostaanottoasiat, mielenterveysasiat: näiden salassapitoa ei saisi väljentää, tietojen julkiseksi tulemiseen ei näissä asioissa ole yleistä intressiä
- tietojen tulo julkiseksi voi aiheuttaa sen, että muutoksenhakuoikeuden käyttämisestä luovutaan
- hallintolainkäytön julkisuus toteutuu riittävästi sitä kautta, että yksityinen asianosainen voi halutessaan tuoda itse asiansa julkisuuteen; tiedotusvälineet voivat diaaritietojen perusteella jäljittää asianosaisen
- hallinto-oikeuden suullista käsittelyä ei voi verrata käräjäoikeuden pääkäsittelyyn, se on vain yksi asian selvittämisen muoto ja siten vain osa oikeudenkäyntiä, johon osana kuuluu myös kirjallinen käsittely
- hallinto-oikeudessa asianosaiset toimivat yleensä ilman avustajaa; on kyseenalaista osaavatko itse pyytää esim. salassapitomääräystä
- ehdotettu oikeudenkäynnin julkisuuslaki saattaa heikentää hallinto-oikeuksien mahdollisuuksia saada valitusviranomaisena käyttöönsä salassapitovelvollisuuteen perustuvaa tai muuta salassa

pidettävää tietoa; asian selvittäminen virallisperiaatteesta ja asioiden luonteesta johtuen kuitenkin tärkeää

- yksityisyyden suojan väistyminen oikeudenkäynnin julkisuuden hyväksi on helpommin perusteltavissa rikosoikeudenkäynneissä ja yksityisoikeudellisissa riita-asioissa
- hallintolainkäytössä hallintoviranomaista koskee valittajan intressien turvaamiseksi vaitiolovelvollisuus ja asiakirjasalaisuus; ehdotettu laki johtaisi siihen, että valittajan hakiessa oikeusturvaa, hallinnossa turvattu yksityiselämän suoja oikeudenkäynnin myötä heikkenisi
- hallintolainkäyttöasiat eivät ole irrallisia hallintomenettelystä
- pohdittava hallintoviranomaiselle uudelleen käsiteltäväksi palautetun asian julkisuus sekä alistusasioiden julkisuus; alistusasioissa asianosainen ei voi itse edes vaikuttaa asian vireilletuloon tuomioistuimessa
- laaja diaarijulkisuus ongelmallinen, koska jo asanimike voi paljastaa arkaluonteisen tiedon
- hallinto-oikeuksissa on myös asiaryhmiä, jotka jo nykyään ovat laajasti julkisia ja voivat olla sitä jatkossakin; esim. ympäristöasiat, kunnallisasiat, kaava-asiat

Helsingin hallinto-oikeuden mielestä käytännön lainsoveltamisessa on aiheutunut ongelmia siitä että oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta keskeiset säännökset ovat olleet julkisuuslaisia. Hallinto-oikeus pitää tärkeänä, että oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva lainsäädäntö uudistetaan ja että se esitetään uudistettavaksi voimassa olevien lakien korjaamisen sijasta kokonaisuudistuksena. Perusteltua on myös saada kaikkia tuomioistuimia koskeva yksi yhteinen laki. Lakiehdotukseen on selkeästi koottu keskeiset oikeudenkäynnin julkisuuden osa-alueet. Hallinto-oikeus pitää lakiehdotusta onnistuneena siltä osin, kuin siinä on tuomioistuimille annettu mahdollisuus ja harkintavaltaa ottaa oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen rinnalla huomioon entistä joustavammin myös muut perus- ja ihmisoikeudet ja näin kussakin lainsoveltamistilanteessa etsiä ratkaisu, jossa kaikki asiaan vaikuttavat perusoikeudet voidaan ottaa samanaikaisesti mahdollisimman hyvin huomioon. Hallinto-oikeus vielä pitää hyvänä sitä, että lakiehdotukseen on otettu erityiset menettelysäännökset.

Hämeenlinnan hallinto-oikeuden mielestä hallintolainkäytön erityispiirteet tulisi ottaa uudelleen tarkasteltavaksi ja tehdä ehdotetun lain sisältöön tarpeelliset muutokset.

Kouvolan hallinto-oikeuden mielestä lakiehdotus on yleisesti ottaen hyvin valmisteltu ja lakitekniseltä asultaan varsin moitteeton. Eesityksen peruseriaatteet ovat selkeät ja yleistavoite, avoimuuden lisääminen, kannatettava. Myös salassapidon tarpeessa olevat yksityiset ja yleiset intressit ovat saaneet lakiehdotuksessa ansaitsemaansa huomiota. Erityisesti ehdotuksessa oleva lähtökohta, jonka mukaan oikeudenkäyntiaineisto on salattava vain siltä osin, kuin se sisältää salaista tietoa, on yleisesti ottaen perusteltu.

Kuopion hallinto-oikeus esittää, että oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan lainsäädännön uudistamisen yhteydessä samalla myös eri prosessilajien käsitteistöä uudistettaisiin. Kansalaisten kannalta olisi toivottavaa se, että sekä yleisissä tuomioistuimissa että hallintotuomioistuimissa käytettävä kieli ja käsitteistö olisi mahdollisimman lähellä toisiaan, vaikkakin oikeudenkäyntimenettelystä säädettäisiin edelleen eri laeissa ja kummankin puolen erityispiirteet otettaisiin käsitteistössä huomioon.

Oulun hallinto-oikeus pitää ehdotuksen julkisuusmyönteisiä lähtökohtia sinänsä kannatettavina. Hallinto-oikeus suhtautuu kuitenkin hyvin varauksellisesti siihen toimikunnan lähtökohtaan, että asianomaisen saattaessa asiansa tuomioistuimessa käsiteltäväksi julkisuuden taso olisi laajempi kuin hallinnossa. Ongelmallisimpia hallinto-oikeuksien kannalta ovat diaari- ja ratkaisujulkisuutta koskevat säännösehdotukset. Oikeudenkäyntiasiakirjojen ja käsittelyn julkisuutta koskevien ehdotettujen säännösten osalta hallinto-oikeus sen sijaan katsoo, että ehdotetut säännökset, vaikka

ne tiukentavat salassapidon edellytyksiä, antavat tuomioistuimelle kuitenkin siinä määrin harkintavaltaa, ettei yksityisyyden suojan voida katsoa näiltä osin olevan hallintotuomioistuimissa tosiasiaa vaarassa.

Rovaniemen hallinto-oikeus toteaa, että mietinnössä omaksuttu lähtökohta, että oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidon kynnys sijoittuu korkeammalle kuin hallinnossa yleensä, on perusteltu useimpien asiaryhmien osalta. Hallinto-oikeudessa käsiteltävistä asioista sosiaali- ja terveydenhuoltoasiat sisältävät kuitenkin sellaisia henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyviä erityisen arkaluonteisia tietoja, joiden salassapito ei voi juurikaan poiketa hallinnossa noudatettavasta salassapidosta.

Turun hallinto-oikeuden mielestä lakiehdotuksen perustavoite, julkisuuden ja avoimuuden lisääminen, on tuomioistuimen näkökulmasta hyvä asia. Riippumattomien tuomioistuinten uskottavuuden edellyttämä julkinen kontrolli ja valvonta voivat parhaiten tapahtua mahdollisimman suuren avoimuuden ja läpinäkyvyyden kautta. Myös kirjallisen käsittelyn säätäminen selkeästi julkiseksi on omiaan hälventämään epäilyksiä ja epäluuloja, joita kansalaisten keskuudessa saattaa olla. Yksityiselämän ydinsisällön (erityisen arkaluonteiset tiedot) jääminen julkisuuden ulkopuolelle on kuitenkin ehdotuksessa asianmukaisesti otettu huomioon. Hallinto-oikeuden mielestä asianosaisen tiedonsaantioikeuden lisääminen on periaatteellisesti huomattava ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista edistävä muutos. Myös omaksuttua muutoksenhakutietä voidaan pitää perusteltuna.

Vaasan hallinto-oikeus pitää julkisuusperiaatteen toteutumista myös kirjallisesti käytävässä oikeudenkäynnissä tärkeänä asiana. Hallinto-oikeus kuitenkin vastustaa yksityisyyden suojan piiriin kuuluvien asiaryhmien julkisuuden lisäämistä. Hallinto-oikeuden mielestä selkeintä olisi, että tiettyjen asiaryhmien salassapito perustuisi erilliseen lakiin kuten nykyisinkin.

Markkinaoikeus yhtyy täysin toimikunnan mietinnössä esitettyihin kannanottoihin oikeudenkäynnin julkisuuden merkityksestä. Markkinaoikeuden käsiteltävinä olevissa asiaryhmissä – kilpailunrajoitukset, markkinaoikeudelliset asiat sekä julkiset hankinnat – on elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien kannalta välttämätöntä saada tietoa tuomioistuimen ratkaisuista. Uudistuksen haittavaikutukset tulisi kuitenkin minimoida. Asioiden käsittelyssä markkinaoikeudessa on erityispiirteitä, joiden tulisi heijastua myös oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaan sääntelyyn. Prosessi on osittain viranomaisaloitteista. Prosessiin saattaa joutua mukaan esimerkiksi asiakkaita ja kilpailijoita, joilla ei ole mahdollisuutta päättää osallisuudestaan prosessiin. Prosessissa esitetään asiakirjoja ilman, että se, jota asiakirja koskee, voi päättää asiakirjan ottamisesta oikeudenkäyntiaineistoon. On vaarana, että asianosainen mieluummin luopuu koko oikeudenkäynnistä, kuin alistuu häntä koskevien tietojen julkitulemiselle. Markkinaoikeus huomauttaa, että lain valmistelussa olisi syytä kuulla myös kilpailuvirastoa, koska lain muutoksella voi olla vaikutuksia viraston toimintatapoihin. Markkinaoikeus pitää erittäin tärkeänä, että myös uudessa laissa liike- ja ammattisalaisuuksien suoja sekä kilpailuasioissa että julkisia hankintoja koskevissa asioissa säilytetään nykyisellä tasolla.

Vakuutus-oikeus esittää, että sen osalta ehdotettuun lakiin sisällytettäisiin omat säännökset vakuutus-oikeuden oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta. Lisäksi vakuutus-oikeus toteaa, että olisi tarpeen harkita mahdollisuutta suojata myös henkilön taloudelliseen asemaan liittyvät tiedot vakuutus-oikeuden oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta. Toisaalta vakuutus-oikeus toteaa, että vakuutus-oikeuden käsittelemissä asioissa on esimerkiksi työtaturma-asioissa paljon sellaisia henkilön terveydentilaan liittyviä tietoja, joita ei ole tarpeen suojata sen enempää kuin muissakaan tuomioistuimissa. Vakuutus-oikeus pitää hyvänä asianosaisen mahdollisuutta disponoida häntä koskeva tiedon julkisuudesta. Olisi myös syytä pohtia mahdollisuutta ehdotettua laajemmasta

oikeudenkäyntiaineiston salassapidosta vakuutus oikeuden osalta jättäen asianosaiselle tarvittaessa laajempi mahdollisuus disponoida häntä koskevan tiedon julkisuudesta.

Valtakunnansyyttäjävirston mielestä esityksen tavoitteeksi kirjattu oikeudenkäynnin avoimuuden ja julkisuuden lisääminen sekä lainkäytön läpinäkyvyyden parantaminen on yleisellä tasolla hyväksyttävä. Rikosprosessin kohdalla kaikkia rajanvetokysymyksiä ei kuitenkaan voida ratkaista tämän tavoitteen mukaisesti.

Alavuden käräjäoikeuden mielestä mietinnön johtavat periaatteet, julkisuuden lisääminen ja toisaalta tuomioistuimen harkintavallan lisääminen, ovat hyväksyttäviä. Toisaalta jo nyt asioiden käsittely alioikeudessa on laajasti julkista eikä tässä tapahtuisi merkittävää muutosta. Alioikeuden kannalta merkittävämpää ja hyvä asia on salassa pidettävien asiakirjojen väheneminen. Joustavuuden ja tuomioistuimen harkintavallan lisääminen voivat tosin johtaa erilaisiin tulkintoihin.

Espoon käräjäoikeus yhtyy toimikunnan esittämiin ajatuksiin, joilla tähdätään oikeudenkäynnin avoimuuden ja julkisuuden lisäämiseen ja tuomioistuimien mahdollisuuksien varmistamiseen harkita tapauskohtaisesti ja joustavasti oikeudenkäynnin julkisuuden vaikutusta yksityiselämän suojaan. Käräjäoikeus pitää lakiehdotusta selkeästi ja johdonmukaisesti kirjoitettuna

Helsingin käräjäoikeus pitää toimikunnan asettamia tavoitteita oikeina. Kun ehdotuksen mukaan oikeudenkäynnin julkisuuslakiin tulisi omat oikeudenkäyntiasiakirjoja koskevat salassapitosäännökset olisi se omiaan yhtenäistämään käytäntöä ja lisäämään huomattavasti oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen ulottumista myös kirjallisesti käytävään oikeudenkäyntiin.

Kokemäen käräjäoikeuden mielestä periaatteiltaan, rakenteeltaan ja sisällöltään mietintö on asianmukainen ja kannatettava. Ehdotetut säännökset antavat riittävästi joustoa käytännön toimintaan ja takaavat oikeudenkäytön julkisuuden tavoitteet. Samalla ne kuitenkin turvaavat hyvin arkaluontoisten tietojen salassapidon.

Lahden käräjäoikeuden mukaan toimikunnan mietintö on pääosiltaan oikeasuuntainen.

Mikkelin käräjäoikeus ilmoittaa yhtyvänsä toimikunnan mietinnön enemmistön esitykseen.

Rovaniemen käräjäoikeus arvioi, että yleisesti ottaen toimikunnan ehdottamalla lainsäädännöllä voidaan varsin hyvin toteuttaa asetettuja tavoitteita. Ehdotuksessa on tasapainoisesti pyritty ottamaan huomioon sekä oikeudenkäynnin julkisuutta puoltavat näkökohdat että yksityiselämän suoja. Käräjäoikeus pitää oikeana ehdotuksessa omaksuttua lähtökohtaa siitä, että oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen tulee pääsääntöisesti olla julkisia. Käräjäoikeuden mielestä ehdotettu lainsäädäntö on omiaan selkiyttämään oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaa säännöstöä mutta selkiyttäminen tulisi kuitenkin viedä vielä ehdotettua pitemmälle.

Pieksämäen käräjäoikeuden mielestä toimikunnan mietinnössään omaksumat periaatteet ovat oikeasuuntaiset ja perustuvat tuomioistuimille ominaisten erityispiirteiden hyvään tuntemukseen. Käräjäoikeudella ei ole huomautettavaa mietinnössä omaksutuista yleisistä periaatteista. Erityisen maininnan ansaitsee se, että säännökset on saatu kootuksi yhteen lakiin ja laissa on määritelty oikeudenkäyntiasiakirjan käsite.

Tampereen käräjäoikeus kannattaa oikeudenkäynnin julkisuussäännösten kokonaisuudistusta ja ehdotetun lain systematiikkaa ja pitää mietinnön tavoitteita, perusteita ja rakennetta onnistuneena. Sen mielestä se mahdollistaa riittävän yksinkertaisen ja selkeän julkisuussäännösten luomisen

oikeudenkäyntimenettelyyn. Tuomioistuimella on myös oltava julkisuuskysymyksissä riittävästi harkintavaltaa.

Turun käräjäoikeus pitää hyvänä niitä tavoitteita, joihin toimikunta on mietinnössään pyrkinyt. Lakiehdotus selkiyttää toteutuessaan vallitsevaa tilannetta, kun sekä käsittelyn että asiakirjojen julkisuudesta säädetään samassa laissa.

Keskusrikospoliisi katsoo, että ehdotuksen tavoitteena oleva oikeudenkäynnin julkisuuden lisääminen ja erilaisten salassapitoperusteiden määrittäminen pääasiallisesti yhdessä laissa on yhdenmukaista muun julkisuuslainsäädäntöön liittyvän kehityksen kanssa. Julkisuutta voidaan pitkälti puoltaa sillä, että kansalaisilla tulee olla mahdollisuus valvoa tuomioistuinten toimintaa mutta toisaalta täytyy huomioida muun muassa arkaluonteisen tiedon säilyminen julkisuuden ulottumattomissa mikäli asiasta aiheutuisi haittaa henkilölle, jota tieto koskee. Tulisi kuitenkin vielä yleisesti pohtia, onko tarkoituksenmukaista nostaa salassapidon kynnys tuomioistuimissa esitetyn tavoin huomattavan korkealle.

Oikeustoimittajat ry toteaa, että lakiehdotuksessa on onnistuttu hyvin tasapainottamaan oikeudenkäynnin julkisuus ja toisaalta yksityiselämän suoja mutta huomauttaa, että tiedotusvälineet eivät julkaise kaikkea julkista tietoa johtuen esimerkiksi rikoslain, journalistin ohjeiden sekä tiedotusvälineiden omien eettisten sääntöjen asettamista rajoituksista. Oikeustoimittajat pitää lakiehdotusta erittäin tervetulleena. Uusi julkisuuslaki johti oikeudenkäyntien julkisuuden kohtuuttomaan kaventumiseen ja on tarpeen irtautua tuon lain säännöksistä.

MTV Oy arvioi, että yleisesti ottaen toimikunta on onnistunut työssään hyvin. Tavoite oikeudenkäynnin avoimuuden ja julkisuuden lisäämisestä näyttää toteutuvan, joskin muutamia huononnuksiakin ehdotuksesta löytyy, kuten vangitsemisoikeudenkäyntien diaaritietojen salassapidon lisääminen ja mahdollisuus määrätä oikeudenkäynti takautuvasti salaiseksi.

Suomen Journalistiliitto (SJL) toteaa, että toimikunta on onnistunut työssään hyvin ja sen ehdotukset ovat pääosin onnistuneita. Esitetty oikeudenkäynnin julkisuuslaki parantaisi selvästi nykyistä tilannetta ja lisäisi oikeudenkäyntien avoimuutta ja julkisuutta. Yksi tärkeimmistä uudistuksista on liiton mielestä irtautuminen yleisen julkisuuslain salassapitosäännöksistä.

Suomen Tietotoimiston mielestä lakiehdotus on muutos parempaan suuntaan oikeudenkäynnin julkisuuden suhteen. Ehdotuksessa julkisuus on otettu monissa kohdissa varsin hyvin huomioon ja sitä koskevat säännökset selkiytyisivät ehdotuksen toteutuessa.

Viestinnän Keskusliitto ry toteaa, että mietintö ja siihen kuuluva ehdotus uudeksi oikeudenkäynnin julkisuuslaiksi on pääsääntöisesti erittäin ansiokkaasti laadittu, tasapainoinen ja hyvin perusteltu. Liitto toteaa kuitenkin yhtyvänsä eriävään mielipiteeseen kaikilta osiltaan ja sen mielestä siinä esitettyihin näkemyksiin tulee jatkovalmistelussa kiinnittää huomiota.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry:n mielestä tavoite lisätä oikeudenkäynnin avoimuutta ja julkisuutta on oikea. Järjestön mielestä toimikunta ei ole kuitenkaan päätavoitteensa toteutuksessa ollut kaikissa suhteissa johdonmukainen. Kuitenkin toimikunnan esitys on pääosin toteuttamiskelpoinen.

Suomen Asianajajaliitto pitää tarpeellisena uudistaa ja ajantasaistaa oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat säännökset. Mietinnön ehdotukset vastaavat pääosin liiton näkemyksiä ja liitto kannattaa mietinnön mukaisen hallituksen esityksen antamista eräin huomautuksin.

Suomen Lakimiesliitto kannattaa varauksetta esityksen tavoitetta lisätä oikeudenkäyntien avoimuutta ja julkisuutta sekä parantaa lainkäytön läpinäkyvyyttä kaikissa tuomioistuimissa. Ehdotus on onnistunut myös sikäli, kun se lisää tuomioistuimen tapauskohtaista harkintavaltaa oikeudenkäynnin julkisuudesta päätettäessä. Riippumattoman tuomioistuimen tulee yksittäisen tapauksen ominaispiirteiden perusteella päätellä, miltä osin käsittelyn on oltava salaista. Liitto kannattaa myös ehdotusta, että suullisen käsittelyn salaisuus perustuisi yksinomaan tiedon julkisuuden aiheuttamiin haittoihin eikä nykyiseen tapaan suoraan asian laatuun. Ehdotuksen etuja on myös hallintotuomioistuinten lukeminen ehdotetun sääntelyn piiriin ja niiden erottamista selkeästi hallintoviranomaisista.

Teollisuuden ja työnantajain keskusliitto pitää tavoitetta lisätä oikeudenkäyntien avoimuutta ja julkisuutta yleensä sekä parantaa lainkäytön läpinäkyvyyttä kaikissa tuomioistuimissa oikeana ja avoimeen hallintokulttuuriin sopivana. Julkisuusperiaatteesta tulisi voida poiketa ainoastaan tarkkaan rajatuissa tapauksissa, joissa tiedon julkiseksi tuleminen aiheuttaisi todellista vahinkoa asianosaisille.

Yleiset Oikeusavustajat ry:llä ei ole huomauttamista mietinnön sisältöön enempää kokonaisuuden kuin yksittäisten pykälienkään osalta. Mietinnössä on sen mielestä huomioitu paitsi kansallisen lainsäädännön myös Suomea velvoittavien kansainvälisten säännösten määräykset.

Professori Juha Lappalainen pitää toimikunnan esityksen yleistavoitteita yleisesti hyväksytyinä ja perusteltuina. Julkisuutta olisi pyrittävä nykyisestä eräin osin lisäämään, tuomioistuimen harkintamahdollisuuksia julkisuuskysymyksissä parantamaan sekä lakisystemaattisella tasolla lainsäädäntöä selkiyttämään. Samoin voidaan toimikunnan keskeisiä ehdotuksia hänen mielestään pitää yleisesti ottaen kannatettavina. Lainsäädännön systemaattisen selkeyden ja myös yksittäiskysymyksiä koskevan laintulkinnan kannalta on tärkeää toteuttaa toimikunnan ehdotus, että oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta säädettäisiin oikeudenkäynnin julkisuuslaissa ja tältä osin irtauduttaisiin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetusta laista.

Professori Antti Jokela toteaa, että ehdotuksen tavoitteet ovat oikeita ja nykyolojen vaatimia ja että toimikunta on onnistunut työssään yleisesti ottaen hyvin. Ehdotettu laki on suhteellisen tiiviisti kirjoitettu ja kieliassultaan selkeä. Myös lain yksityiskohtaiset perustelut ovat yleensä riittävän informatiivisia ja selkeitä.

Käräjäoikeustuomarit ry pitää esityksen tavoitteita avoimuuden ja julkisuuden lisäämisestä ja lainkäytön läpinäkyvyyden parantamisesta kannatettavina. Yhdistys pitää oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/1984) kumoamista ja korvaamista uudella lailla perusteltuna ja myös kiireellisenä jo muuttuneen säädösympäristön perusteella. Yhdistys pitää hyvänä, että kaikkia tuomioistuimia varten laaditaan vain yksi yhteinen säännöstö ja että kirjallisessa menettelyssä käytävät oikeudenkäynnit tulisivat aikaisempaa julkisemmiksi.

Suomen Poliisijärjestöjen Liiton mielestä toimikunnan esitys vaikuttaa onnistuneelta ja sen tavoitteet kannatettavilta. Säädösehdoituksissa näyttäisi oleva kohtuullisessa tasapainossa toisaalta kansalaisten riittävät mahdollisuudet seurata lain käyttöä kaikissa sen vaiheissa ja toisaalta yhteinen ja yksityinen suoja julkisuudelta erityisissä tapauksissa. On tärkeää, että esim. seksuaalirikoksissa yksittäinen kansalainen voi hakea oikeutta ilman, että hänen tarvitsee pelätä riittävän julkisuusuojan puutetta. Toisaalta tuomioistuinten tulee pystyä huomioimaan, milloin asianosaisilla on asiassaan suorastaan sairaaloinen julkisuushakuisuus. Liiton mielestä olisi syytä harkita listattavaksi yksityisyyden suoja koskevista asioista tai asiaryhmiä, joiden osalta julkisuuskyynnys olisi esitettyä korkeampi. Näin selkeytettäisiin säädöksiin perustuvaa viranomaistoimintaa. Muutoksenhakuoikeus

on liiton näkemyksen mukaan syytä vielä määrittää esitettyä selkeämmin. Asianosaisoikeus perustana on tarkennettava, kenellä on valitusoikeus tuomarin tai oikeuden päätöksiin.

Tietosuojavaltuutetun mukaan toimikunnan esityksessä on julkisuustarvetta perusteltu, mutta miksi salassapidon vähentämiseen on päädytty, ei esityksestä varsinaisesti selviä. Tietosuojavaltuutetun mielestä esityksen mukainen säännöstö jättäisi varsin paljon tilaa laajalle tulkinnalle, mitä voidaan pitää perusoikeussäännösten kannalta kyseenalaisena. Esityksessä syytä avoimempaan sääntelyyn perustellaan mm. sillä, että tuomioistuinten asia on valvoa perusoikeuksien noudattamista. Tietosuojavaltuutetun mukaan voidaan perustellusti kysyä, vastaako tällaisen kannan ottaminen perustuslain vaatimuksia. Kaikki perusoikeudet tulisi huomioida tasapuolisesti. Tulisi mahdollisimman perusteellisesti arvioida, milloin riittävää olisi vain ratkaisun tai vain ratkaisun lopputuloksen ja sovellettujen lainsäännösten julkisuus, milloin kaikki oikeudenkäyntiasiakirjat tulisi säätää julkisiksi ja milloin kaikkien asiakirjojen tulisi olla salaisia. Tuomioistuimen toiminnan valvontamahdollisuuden näkökulmasta olisi mahdollista löytää menettelyjä, joissa esimerkiksi asianosaisten nimiä ei välttämättä tarvitsisi julkistaa tai se voitaisiin tehdä vain tietyin rajoituksin. Kysymys olisi myös asiakirjojen laatimistavasta. Tuomioistuinten roolia henkilötietojen käsittelyssä ja käsittelijänä sekä kansalaisten yksityisyyden suojaa koskevan perusoikeuden toteutumisessa olisi ollut syytä tarkastella laajemmin henkilötietolain ja yksityisen kansalaisen näkökulmasta. Esimerkiksi tietotekniikan käyttöön liittyviä tilanteita olisi ollut tarpeen selvittää konkreettisemmin yksityisyyden suojan ja julkisuusperiaatteen toteutumisen kannalta. Oikeudenkäynnin julkisuuslain tarkoittamassa toiminnassa henkilön asemaa selventäisi, jos hänelle edellytettäisiin etukäteen kerrottavaksi esimerkiksi asiakirjojen ja tuomioistuinkäsittelyn julkisuudesta/salassapidosta.

Poliisiammattikorkeakoulun mielestä esityksellä tavoitellut päämäärät ovat kannatettavia, ja lähtökohtaisesti oikeudenkäyntien julkisuutta koskevaa säännöstöä selkeyttäviä ja toiminnallisesti parantavia. Ehdotuksen tavoitteet myös osaltaan täsmentyessään toteuttavat perus- ja ihmisoikeussuojaa erityisesti oikeudenkäynnin läpinäkyvyyden parantuessa. Mietinnössä ja siihen sisältyvissä lakiehdotuksissa on kuitenkin myös ongelmallisia kohtia. Suurimmat ongelmat liittyvät perus- ja ihmisoikeutena suojattuun yksityiselämän suojaan, kun ehdotuksessa yksityisyyden suojan kynnys on nostettu erittäin korkealle. Toimikunnan lähtökohta siitä, että oikeudenkäyntiasiakirjan ja oikeudenkäynnin salassapidon kynnys sijoittuu korkeammalle kuin hallinnossa yleensä ei ole optimaalinen lähtökohta yksityiselämän suojan kannalta. Poliisiammattikorkeakoulu myös katsoo, että esitetyssä muodossaan lakiluonnos perusteluluonnoksineen ei täytä perusoikeusrajoitusten edellyttämää täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta ja vaatii lisävalmistelua. Lisäksi sen mielestä olisi toivottavaa, että lakiehdotusta yhdenmukaistettaisiin enemmän julkisuuslakiin.

3.2. Uusi yleislaki oikeudenkäynnin julkisuudesta ja lain systematiikka

Lausunnonantajat suhtautuvat kautta linjan varsin myönteisesti uuden oikeudenkäynnin julkisuutta sääntelevän yleislain, joka sisältäisi oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat säännökset kaikkien tuomioistuinten osalta, säätämiseen. Näin tekevät myös useat hallinto-oikeudet, vaikka esittivätkin kritiikkiä lakiehdotuksen yksityisyyden suojaa heikentäviä elementtejä kohtaan (esim. *Oulun hallinto-oikeus* ja *Turun hallinto-oikeus*) Ainoastaan *Kouvolan hallinto-oikeus* pohtii, onko kokonaan uuden erillislain säätäminen ylipäättäänkin tarpeen. Hallinto-oikeuksissa nykyinenkin laki on toiminut sen mielestä ongelmitta. Tarvittavat muutokset voitaisiin tehdä nykyiseen julkisuuslakiin ja lakiin oikeudenkäynnin julkisuudesta. *Korkein hallinto-oikeus* ja *professori Antti Jokela* tuovat esille vaihtoehtoisena säätämistapana, että yleisten tuomioistuinten ja hallintotuomioistuinten osalta laadittaisiin eri säännökset. Yleisiä tuomioistuimia koskevat säännökset voitaisiin ottaa oikeudenkäymiskaareen ja hallintotuomioistuimia koskevat säännökset hallintolainkäyttölakiin. KHO:n mielestä jos säännökset otetaan samaan lakiin, prosessilajien erot on otettava riittävästi huomioon.

Professori Antti Jokela päätyy kuitenkin pohdinnassaan siihen, että kun julkisuuden puolesta ja sitä vastaan puhuvat seikat ovat samantapaisia kaikissa tuomioistuimissa, on mietinnössä ehdotettu yleislaki perusteltu. Erityisesti asianosaisten sekä oikeudenkäyntejä seuraavien ja niistä tietoja haluavien kannalta yhteinen yleislaki on selkein vaihtoehto. Toisaalta eri tuomioistuimissa ja prosessilajeissa on myös julkisuustarpeeseen vaikuttavia eroja. Ehdotetun lain yksittäiset säännökset mahdollistavat kuitenkin hänen mielestään riittävän joustavan tulkinnan erilaisissa asioissa ja niiden erityispiirteiden huomioon ottamisen.

Lukuisat lausunnonantajat, (esimerkiksi *Korkein oikeus, Korkein hallinto-oikeus, Rovaniemen hovioikeus, Turun hovioikeus, Helsingin hallinto-oikeus, Hämeenlinnan hallinto-oikeus, Kouvolan hallinto-oikeus, Rovaniemen hallinto-oikeus, Suomen Lakimiesliitto, oikeuskansleri*) kiinnittävät huomiota siihen, että toimikunnan ehdotuksessa epäselväksi jää, mikä on ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain ja toisaalta lukuisten erityislakien, kuten esimerkiksi verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain välinen suhde. Epäselväksi jää esimerkiksi, miltä osin tuomioistuimessa sovelletaan ehdotetun oikeudenkäynnin julkisuuslain säännöksiä, kuten menettelysäännöksiä, ja miltä osin täydentävinä tai ensisijaisina viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain säännöksiä tai erityislakien säännöksiä, sekä mikä on erityislaeissa olevien salassapitosäännösten merkitys oikeudenkäynnissä. Epäselvyydet voivat johtaa vaikeisiin tulkintaongelmiin.

Rovaniemen hovioikeus, Turun hovioikeus ja *Rovaniemen käräjäoikeus* ovat sitä mieltä, että erityislainsäädännössä olevat oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat säännökset tulisi kumota ja siirtää ne, jos tarvetta on, oikeudenkäynnin julkisuuslakiin. Näin vahvistettaisiin ehdotuksen tavoitetta, että oikeudenkäynnin julkisuuslaki on oikeudenkäynnin julkisuutta sääntelevä yleislaki. *Itä-Suomen hovioikeus* esittää lisäksi vaihtoehtona, että kaikki muut sovellettaviksi tarkoitetut lait tulisi luetella oikeudenkäynnin julkisuuslaissa tyhjentävästi.

Toisaalta useat lausunnonantajat pitävät hyvänä ehdotettua oikeudenkäynnin julkisuuslakia, koska siihen on kattavasti otettu oikeudenkäynnin julkisuuskysymyksiä koskevat säännökset (esim. *Maa- ja metsätalousministeriö* ja *valtakunnansyyttäjävirosto*).

Lakiehdotuksen systematiikkaa pitävät hyvänä useat lausunnonantajat. *Vakuutusoiden* mukaan ehdotuksen pohjaksi otettu nelikenttäjaottelu (oikeuden perustiedot, oikeudenkäyntiasiakirjat, suullinen käsittely, ratkaisu) mahdollistaa selkeän ja käytännön tarpeita palvelevan lähestymistavan oikeudenkäynnin julkisuuteen. Jaottelu vastaa sen kuten *Itä-Suomen hovioikeudenkin* mielestä hyvin niihin oikeudenkäytön julkisuuteen liittyviin käytännön ongelmiin, joiden kanssa tuomioistuimissa joudutaan tekemisiin. Myös *Professori Juha Lappalainen* pitää ehdotetun lain systematiikkaa johdonmukaisena. *Tietosuojavaltuutetun* mielestä puolestaan ehdotetun lain nelikenttäsystematiikka on yksityisyyden suojan arvioinnin kannalta tarkoituksenmukainen. *Korkein oikeus* ja *Vaasan hallinto-oikeus* sen sijaan pitävät raskaana ja monimutkaisena ehdotettua menettelyä siitä, että oikeudenkäynnin perustietojen julkisuutta, asiakirjojen julkisuutta, suullisen käsittelyn julkisuutta ja ratkaisun julkisuutta on arvioitava erikseen ja toteavat, että menettelyä tulisi tältä osin selkeyttää ja keventää. *Vaasan hallinto-oikeuden* mielestä harkittavaksi voisi ottaa ainakin oikeudenkäyntiasiakirjan ja käsittelyn julkisuuden määräytymisen lähtökohtaisesti samalla perusteella.

Korkein hallinto-oikeus huomauttaa, että hallintolainkäyttöä tapahtuu edelleen myös eräissä sellaisissa muutoksenhakuelimissä, jotka eivät ole tuomioistuimia (esim. patentti- ja rekisterihallituksen valituslautakunta ja maaseutuelinkeinojen valituslautakunta). Julkisuussäännösten tulisi koskea kaikkea hallintolainkäyttöä tarkoitetun lainkäyttöä

riippumatta siitä, onko hallintolainkäyttöelin organisoitu tuomioistuimeksi vai ei. Samaa mieltä on *Maa- ja metsätalousministeriö* maaseutuelinkeinojen valituslautakunnan osalta ja ehdottaa maaseutuelinkeinojen valituslautakunnasta annetun lain 4 §:n 2 momenttiin lisättäväksi asiaa koskevan viittaussäännöksen. Myös *vakuutus-oikeuden* mielestä sen toimialalla ensi asteena muutoksenhakuasioita käsittelemään perustetuissa lautakunnissa oikeudenkäytön julkisuuden tulisi olla samanlaista kuin vakuutus-oikeudessa. Lautakunnat voidaan kuitenkin sen mielestä tarvittaessa saattaa soveltuvien osin ehdotetun lain piiriin asianomaisia lautakuntia koskevissa laeissa olevin viittaussäännöksin.

3.3. Asian valmistelu

Asian valmistelua pitävät puutteellisena *korkein hallinto-oikeus*, *vakuutus-oikeus*, *markkinaoikeus*, useat hallinto-oikeudet ja *sosiaali- ja terveysministeriö*. Korkeimman hallinto-oikeuden mielestä hallintolainkäytön julkisuutta ja salassapitoa koskevien erittäin merkittävien muutosehdotusten tarvetta ja vaikutuksia sekä suhdetta prosessilakeihin on selvitetty liian yleisluonteisesti. Ehdotuksen mahdollisia ristiriitoja EY-oikeuteen nähden ei sen mielestä ole lainkaan selvitetty. *Markkinaoikeuden* mielestä toimikunnan mietinnössä korostuvat alioikeusmenettelyyn ja hallintolainkäytön osalta yleiseen hallintolainkäyttöön liittyvät seikat, eikä kaikkia markkinaoikeuden toimintaan liittyviä piirteitä ole otettu riittävästi huomioon. *Kuopion hallinto-oikeus* pitää valmistelua hallintolainkäytön osalta puutteellisena ja sen mielestä jatkovalmistelussa hallinto-oikeuksista pitäisi olla parempi edustus. *Hämeenlinnan hallinto-oikeus* ja *Vaasan hallinto-oikeus* toteavat, että esitys uudeksi oikeudenkäynnin julkisuuslaiksi on laadittu lähinnä riita- ja rikosprosessin oikeudenkäynnin julkisuudelle asettamista lähtökohdista ottamatta huomioon hallinto-oikeusprosessin erityispiirteitä. *Oulun hallinto-oikeus* katsoo, että toimikunnan hallintotuomioistuinten kannalta merkittävänä pitämät muutokset ovat jääneet mietinnössä tarkemmin käsittelemättä samoin kuin ovat jääneet arvioimatta niiden vaikutukset hallintotuomioistuinten käytännön toimintaan. *Rovaniemen hallinto-oikeus* toteaa, että toimikunnassa olisi pitänyt olla useampia jäseniä hallintotuomioistuimista, jotta hallinto-oikeudessa käsiteltävien asioiden erityispiirteet olisi riittävästi huomioitu. Tämän lisäksi toimikunnan olisi kansalaisten mielipiteiden selvittämiseksi pitänyt kuulla esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon alalla toimivia järjestöjä.

4. YKSITYSKOHTAISET KANNANOTOT

4.1. Ehdotus oikeudenkäynnin julkisuuslaiksi

4.1.1. Yleiset säännökset

1 §. Julkisuusperiaate

Oikeudenkäynti ja oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia, jollei tässä tai muussa laissa erikseen toisin säädetä.

Kouvolan hallinto-oikeuden mielestä lakiin tulisi lisätä suhteellisuusperiaatetta osoittava säännös esimerkiksi seuraavasti: ”Julkisuutta rajoittavien toimenpiteiden on oltava oikeassa suhteessa niihin etuihin nähden, joiden suojaamiseksi asian julkisuudesta on tässä laissa säädetty”.

Helsingin käräjäoikeus pitää oikeana oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen ulottamista koskemaan myös oikeudenkäyntiasiakirjoja. Se selkeyttää voimassa olevaa tilannetta ja parantaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen edellytyksiä.

Poliisiammattikorkeakoulun mielestä lainsäädäntötekniisesti olisi syytä yhdistää oikeudenkäynnin julkisuuslain 1 ja 7 § toisiinsa esimerkiksi seuraavanlaisesti: ”1 § Julkisuusperiaate. Oikeudenkäynti ja oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia, jollei tässä tai muussa laissa erikseen toisin säädetä. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta oikeudenkäyntiasiakirjasta.”

2 §. *Lain soveltamisala*

Tässä laissa säädetään oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta valtakunnanoikeudessa, korkeimmassa oikeudessa, korkeimmassa hallinto-oikeudessa, hovioikeudessa, hallinto-oikeudessa, kärjäoikeudessa, vakuutus oikeudessa, työtuomioistuimessa, markkinaoikeudessa ja sota-oikeudessa.

Oikeudenkäynnillä tarkoitetaan tässä laissa sekä asian kirjallista että suullista käsittelyä.

Vaasan hovioikeuden mielestä lakiehdotuksessa epäselväksi jää, onko hovioikeuden esittelytapahtuma julkinen vai ei. Samoin ongelmalliseksi voidaan myös kokea tilanne, jossa esim. riidattoman siviiliasian vastaaja haluaa olla läsnä asiansa kirjallisessa ratkaisumenettelyssä kärjäoikeudessa myönnettyään kantajan kanteen oikeaksi. Lakiin olisikin hovioikeuden mielestä syytä ottaa oma lukunsa kirjallisen menettelyn julkisuudesta, jossa määriteltäisiin tarkasti, mitä kirjallisella menettelyllä tarkoitetaan ja milloin kirjallinen käsittely on suljettu tapahtuvaksi tuomioistuimen sisäisenä toimintana. *Turun hallinto-oikeuden* mielestä lakiin tulisi yksiselitteisesti kirjata, ovatko esittelyistunnot julkisia vai ei.

Myös *Professori Antti Jokelan* mielestä 2 momentin säännös samoin kuin sen perustelut saattavat antaa harhaanjohtavan kuva siitä, että asianosaisilla ja yleisöllä halutessaan olisi oikeus seurata myös kirjallista käsittelyä. Kun näin ei ole kuitenkaan tarkoitettu, pitäisi tämä selvyuden vuoksi selkeästi todeta ainakin lainkohdan perusteluissa.

Suomen Asianajajaliitto huomauttaa, että pykälässä tai sen perusteluissa olisi ehkä syytä jotenkin noteerata menettely välimiesoikeudessa ainakin siltä osin kun välimiesmenettelyn yhteydessä päätetään kuulla todistajia valalla kärjäoikeudessa.

Professori Juha Lappalaisen mielestä soveltamisalasäännös on loogisessa järjestyksessä ennen julkisuusperiaatesäännöstä. Siksi 1 ja 2 § pykälien järjestys tulisi vaihtaa.

3 §. *Määritelmät*

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) suullisella käsittelyllä pääkäsittelyä, valmisteluistuntoa, katselmusta tai muuta oikeudenkäyntitilaisuutta, jossa asianosaisella on oikeus olla läsnä tai jossa kuullaan jotakuta henkilökohtaisesti;

2) oikeudenkäyntiasiakirjalla viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 5 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettua asiakirjaa, joka on toimitettu tuomioistuimelle tai laadittu tuomioistuimessa oikeudenkäyntiä varten; oikeudenkäyntiasiakirjoja eivät kuitenkaan ole tuomioistuimessa laaditut muistiinpanot tai luonnokset taikka muut sellaiset asiakirjat, joita laatija ei ole vielä antanut esittelyä tai muuta asian käsittelyä varten.

Mitä oikeudenkäyntiasiakirjasta säädetään koskee vastaavasti esinettä.

Korkein hallinto-oikeus huomauttaa, että hallintolainkäytössä ei käytetä nimitystä pääkäsittely vaan suullinen käsittely. *KHO:n* mielestä epäselväksi jää, sovelletaanko oikeudenkäyntiasiakirjoja koskevia säännöksiä myös niihin asiakirjoihin, jotka palautetaan hallintoviranomaiselle asian uudelleen käsittelemistä varten. Tähän liittyen *KHO* painottaa, että laista on käytävä ilmi, mikä

viranomaisen kulloinkin tekee oikeudenkäynnin julkisuuslain mukaiset ratkaisut ja päättää tietojen antamisesta asiakirjoista. Samasta asiasta huomauttaa myös *Helsingin hovioikeus* niissä asiakirjoissa olevien tietojen osalta, joissa asiakirja – esimerkiksi valituskirjelmä – on ensin toimitettu muulle viranomaiselle kuin tuomioistuimelle. *Vakuutusosikeus* lisää, että oikeudenkäyntiasiakirjan statuksen säilymisellä on sille suuri käytännön merkitys, koska vakuutusosikeus pääsääntöisesti palauttaa asiakirjat ensiasteen päätöksen tehneelle laitokselle säilytettäväksi ja arkistoitavaksi. Menettelytapa päätöksentekojärjestyksessä voisi vakuutusosikeuden mielestä olla sellainen, että ainoastaan muiden kuin asianosaisten esittämät tiedon saamista koskevat pyynnöt siirrettäisiin vakuutusosikeuden ratkaistavaksi.

Helsingin hovioikeuden mielestä esittelijän muistion julkisuus ja se, että sitä ei ole tarkoitus nykyisestä muuttaa pitäisi käydä selvemmin esille. Epäselvää on myös, milloin asian käsittelyn tuomioistuimessa katsotaan päättyneen.

Hämeenlinnan hallinto-osikeus toteaa, että useimmiten on perusteltua, että asiakirjojen luonne oikeudenkäyntiasiakirjoina säilyy senkin jälkeen kun asia ei ole enää tuomioistuimessa vireillä. Verotusasioissa oikeudenkäyntiaineisto käsittää kuitenkin aina koko ao. verovuoden verotusasiakirja-aktin, joka päätöksenteon jälkeen palautetaan verovirastolle. Menettely, jossa pyydettyä verotusasiakirjoista myöhemmin tietoa, ne pitäisi toimittaa hallinto-osikeudelle ratkaisun tekemistä varten, ei ole tarkoituksenmukainen. Oikeudenkäyntiaineiston luonne tulisikin tältä osin rajoittaa ainoastaan valituskirjelmään ja vastineisiin.

Rovaniemen käräjäosikeus esittää esitutkintapöytäkirjojen sisältämien oikeudenkäynnin kohdetta laajempiin tietoihin viitaten, että sellaiset asiakirjat, jotka eivät tule lailliseksi oikeudenkäyntiaineistoksi, eivät tulisi myöskään oikeudenkäyntiasiakirjan käsitteen piiriin ja siten julkisiksi yksityisyyden suojaan liittyvistä syistä ja että tällaisen aineiston julkistamisen ei tulisi kuulua ollenkaan tuomioistuimelle.

Turun käräjäosikeuden mielestä ehdotuksessa epäselväksi jää kysymys siitä, mitä sellaiset asiakirjat ovat ehdotetun lain kannalta, jotka eivät tule lailliseksi oikeudenkäyntiaineistoksi vaikka ne on toimitettu tuomioistuimelle.

Professori Juha Lappalainen esittää, että oikeudenkäyntiasiakirjan käsite kirjoitettaisiin pykälään itsenäisesti auki, eikä turvauduttaisi pelkkään viittaukseen julkisuuslain asiakirjamääritelmiin, koska tästä kärsii lain luettavuus ja informatiivisuus. Hän pitää myös töksähtävänä säännöstä, että oikeudenkäyntiasiakirjaa koskevat lain säännökset koskevat vastaavasti esinettä ja esittää, että 2 momentin muotoilua mietittäisiin vielä uudestaan.

4.1.2. Tiedot oikeudenkäynnistä

4 §. Oikeudenkäyntiä koskevien perustietojen julkisuus

Tuomioistuimen asiakirjarekisteriin merkittävät perustiedot asiaa käsittelevästä tuomioistuimesta, asianosaisten henkilöllisyyden yksilöimiseksi tarpeellisista tiedoista sekä tiedot asian yksilöidystä laadusta ja asian käsittelyn vaiheista sekä suullisen käsittelyn ajankohdasta ja käsittelypaikasta ovat heti ja salassapitosäännösten estämättä julkisia.

Pakkokeinolain (450/1987) 5a luvussa tarkoitettua pakkokeinoa tai muuta sellaista pakkokeinoa koskevassa asiassa, jossa pakkokeinon kohteena olevaa henkilöä ei pakkokeinovaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla, 1 momentissa tarkoitettujen perustiedot tulevat kuitenkin julkisiksi vasta, kun pakkokeinon käytöstä viimeistään on ilmoitettava rikoksesta epäillylle tai pakko keinon kohteena olevalle henkilölle, jolle tuomioistuin päättää, että perustiedot tulevat julkiseksi aikaisemmin.

Sisäasiainministeriö arvioi, että julkisuuslain 4 §:n 2 momentissa ja 17 §:n 3 momentissa ei liene tarpeen mainita pakkokeinolakia erikseen, vaan säännöksessä voitaisiin joko luetella muutkin kysymykseen tulevat lait, nykyisin lähinnä poliisilaki, tai pelkästään viitata erittelemättömästi sellaisiin pakkokeinoihin koskeviin asioihin, jossa pakkokeinon kohteena olevaa henkilöä ei pakkokeinovaatimusta käsiteltäessä tarvitse kuulla

Verohallitus kannattaa vaihtoehtoa, jossa oikeudenkäynnin perustietojen julkisuus alkaisi vasta asiakirjojen siirryttyä verovirastosta tuomioistuimeen ja kyseisestä tietopalvelusta huolehtisivat yksinomaan tuomioistuimet. Verohallituksen mielestä oikeudenkäynnin perustietojen julkisuus ei saisi johtaa verosalaisuuden paljastumiseen. Tällä hetkellä ongelmalliseksi on muodostunut toisaalta oikeudenkäynnin julkisuudesta annettuun lakiin perustuva diaaritietojen julkisuus ja toisaalta säännökset verotuspäätösten anonyymista julkaisemisesta. Veroasioissa annettavien ratkaisujen tulisi edelleen olla salassa pidettäviä. Jatkovalmistelussa tulisi selvittää mahdollisuutta torjua ristiriitatilannetta siten, että diaarissa tai vastaavassa asiakirjarekisterissä ja julkaistavissa päätöksissä ei olisi sellaisia tunnistetietoja, joilla asianosainen voidaan yhdistää tiettyyn päätökseen. Esimerkiksi julkaistavissa päätöksissä voitaisiin ottaa käyttöön erillinen numerointi tai julkisesta diaarista voitaisiin mahdollisesti jättää pois valituksen alaisen päätöksen numero ja antopäivä. Samaan ongelmaan liittyen *Oulun hallinto-oikeus* esittää, että olisi aiheellista vielä pohtia, onko erityisesti sosiaali- ja terveydenhuoltoasioissa perusteltua edellyttää hallintotuomioistuimen diaariin merkittäväksi asian laatu niin tarkasti, että asianomaisen yksityiselämää, terveydentilaa, vammaisuutta tai sosiaalista tilannetta koskeva arkaluonteinen tieto käytännössä tulee julkiseksi.

Myös *Kouvolan hallinto-oikeus* toteaa, että oikeudenkäynnin perustietojen tuleminen julkiseksi ”heti”, siis jo ennen diaariin merkitsemistä, aiheuttaa ongelmia. Nykyinen järjestelmä on ollut toimiva ja olisi ehdotettua selkeämpi ja tuomioistuimen toiminnan kannalta perustellumpi. Samoin *Helsingin hovioikeus* epäilee, että oikeudenkäynnin perustietojen julkiseksi tulemisella ennen kuin ne on merkitty diaariin ei ole käytännön merkitystä ja että se aiheuttaa vain sekaannusta esimerkiksi ratkaisujen todentamisen suhteen. Lisäksi ratkaisu voi muuttua ainakin niin kauan, kunnes se on ilmoitettu asianosaisille.

Helsingin hovioikeus esittää 4 pykälän 2 momentin osalta viittauksen tekemistä 23 §:ään. Lisäksi hovioikeus toteaa, että ehdotuksen 4 §:n 2 momentin viimeinen lause ja 17 §:n 3 momentin viimeinen lause eroavat perusteettomasti toisistaan.

Kouvolan hovioikeus ehdottaa harkittavaksi, olisiko myös varsinaisessa säädöstekstissä määriteltävä tarkemmin, mitä sanalla ”heti” tässä yhteydessä tarkoitetaan. Hovioikeuden mielestä perusteluissa voitaisiin antaa myös esimerkki tilanteesta, jolloin tuomioistuin voisi ns. salaisten pakkokeinoasioiden osalta päättää, että perustiedot tulisivat julkiseksi jo säännönmukaista aikaa aikaisemmin.

Useat lausunnonantajat käsittelevät henkilötunnukseen liittyviä julkisuusongelmia. *Turun hovioikeuden* mielestä asianosaisen henkilötunnus on henkilötietolain mukaan salassa pidettävä, joten henkilötunnuksen tuleminen julkiseksi perustiedoksi edellyttäisi oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaan lakiin oman, henkilötietolain määräyksen syrjäyttävän säännöksen. *Vaasan hovioikeus* esittää, että tietohallinto ja -suoja tulisi jo lähtökohtaisesti suunnitella ja toteuttaa sillä tavoin, ettei kerran järjestelmään tallennettu henkilötunnus tulostu sellaisiin asiakirjoihin, joissa sitä ei tarvita. Myös *valtakunnansyyttävivirasto*, *Helsingin kihlakunnan poliisilaitos* ja *tietosuojavaltuutettu* suhtautuvat torjuvasti henkilötunnuksen julkistamiseen yksityisyyden suojaan ja henkilötunnuksen väärinkäytön mahdollisuuteen liittyvistä syistä.

Tietosuojavaltuutetun mielestä asiakirjarekisterin osalta sääntelyn tulisi ainakin luonnollisista henkilöistä talletettävien tietojen osalta olla esitettyä yksilöidympää. Paitsi henkilötunnuksen myöskään tarkan syntymäajan tallettamiselle asiakirjarekisteriin sen julkisena tietona ei ole perusteita. Ilman sääntelyä ei myöskään ole selvää, että diaariin ei talleteta henkilön osoitetta.

Turun käräjäoikeus toteaa, että tuomioistuimien ei millään tavoin luotettavasti voi asiakirjarekisteriä laatiessaan tietää, onko sillä käytettävissään riittävät tiedot asianosaisen henkilöllisyyden yksilöimiseksi ja kysyy, voiko esimerkiksi lehtimies tämän säännöksen perusteella vaatia tuomioistuinta hankkimaan sellaiset tiedot.

Turun hallinto-oikeuden mielestä yksiselitteinen säännös tiedoista, jotka jokaisesta asianosaisesta merkittäisiin julkiseen diaariin, olisi ehdotettua selkeämpää.

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että diaarijulkisuuden ulottaminen koskemaan asian käsittelyn vaiheita on omiaan lisäämään oikeudenkäyntimenettelyn läpinäkyvyyttä.

Käräjäoikeustuomarit r.y. toteaa, että on hyvä, että tuomioistuimen asiakirjarekistereihin merkittävät tiedot tulevat heti julkisiksi, mutta tämän määrittelyn sisältöä tulisi joko laissa tai perusteluissa tarkentaa ja selventää.

Useat lausunnonantajat ottavat kantaa siihen, mikä pakkokeinoasioissa olisi riittävä tieto asian yksilöidystä laadusta. Mietinnön perusteluissa oli todettu, että pakkokeinoasiassa asian laatu olisi yksilöity riittävästi silloin, kun ilmoitettaisiin, mistä pakkokeinosta on kysymys. Eriävässä mielipiteessä puolestaan oli katsottu, että pakkokeinovaatimuksen perusteena oleva rikos ja rikosnimikekin pitää ilmoittaa julkisena tietona. *Helsingin Käräjäoikeus* ja *Käräjäoikeustuomarit ry* ilmoittavat yhtyvänsä toimikunnan enemmistön kantaan. *Käräjäoikeustuomarit ry:n* mielestä linjausta olisi kuitenkin syytä perustella laajemmin tulevaan hallituksen esitykseen. *Kokemäen käräjäoikeus* puolestaan on osittain samaa mieltä kuin eriävässä mielipiteessä on esitetty. Ko. lainkohdan perusteluissa voitaisiin selventää ehdotuksen sanoja ”asian laatu” siten, että tällä tarkoitetaan rikosasiassa päärikoksen tai muun mahdollisesti huomiota herättävän rikoksen nimikettä sen mukaisena kuin se on haastehakemuksessa mainittu. *Professori Antti Jokela* ilmoittaa tältä osin yhtyvänsä mietintöön jätettyyn eriävään mielipiteeseen.

Tiedotusvälineet ja niiden edustajat (*Oikeustoimittajat ry, MTV Oy, Suomen Journalistiliitto (SJL), Suomen Tietotoimisto, Viestinnän keskusliitto*) yhtyvät pakkokeinoasioiden rikosnimikkeen ilmoittamisvelvollisuuden osalta eriävään mielipiteeseen. Toimikunnan esitys muodostaa niiden mielestä selvän uhan toimitusten tiedonhankinnalle. Tämä johtaisi uutisoinnin virheiden määrän mahdolliseen kasvuun ja vaikeuttaisi toimituksen mahdollisuutta seurata prosessia. Vangitsemisoikeudenkäynnin pitäminen mahdollisimman läpinäkyvänä on perusteltua myös vangittavaksi vaaditun oikeusturvan kannalta. Käytännön tasolla ehdotettu lainsäädännös mahdollistaa epäillyn vangitsemisen siten, että häntä ei kyetä yhdistämään mihinkään konkreettiseen tekoon. Journalistin ohjeet suojaavat riittävästi epäiltyä, sillä nimeä ei yleensä julkaista. Vangitsemisoikeudenkäynnin yhteydessä nimi tulee julki käytännössä vain, jos epäilty käyttää taloudellista tai poliittista valtaa. Sellaisessa tilanteessa on taas vaikea ymmärtää, kenen edun mukaista on salata tieto siitä, millaisesta rikosasiasta on kyse.

Oikeustoimittajat ry huomauttaa, että oikeusministeriön pitää esimerkiksi koulutuksen avulla huolehtia siitä, että henkilöllisyyden ilmoittamatta jättämistä ei ryhdytä soveltamaan rutiininomaisesti liian laajasti ja huomauttaa, että yleensä hyvän journalistisen tavan mukaista ei ole julkaista uhrin nimeä. Yhdistys pitää ehdottoman tärkeänä, että asianosaisten henkilöllisyys on täsmällisesti yksilöity ja että tarvittaessa on saatavissa myös asianosaisen henkilötunnus. Myös

Suomen Tietotoimisto mielestä on tervetullutta, että asianosaisten henkilöllisyys on yksilöitävä tarkasti.

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että pykälän toista momenttia samoin kuin 17 §:ää tulee täsmentää siten, ettei se koske pakkokeinolain 1 luvun 15 §:n 3 momentin mukaista vangitsemisvaatimusta.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry mielestä diaarijulkisuuden merkityksen parantamiseen olisi syytä kiinnittää enemmän huomiota, jotta diaaritiedot palvelisivat paremmin tilastollista tai tutkimuksellista tarkastelua. Nykyisin diaaritiedot ovat liian ylimalkaisia käytettäväksi näihin tarkoituksiin

Professori Juha Lappalainen pitää diaarijulkisuuden osalta toimikunnan linjauksia perusteltuina

5 §. Henkilöllisyyden ilmoittamatta jättäminen

Sen estämättä, mitä 4 §:ssä säädetään, voidaan jättää antamatta tieto:

- 1) asianomistajan henkilöllisyydestä rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa;
- 2) hakijan henkilöllisyydestä turvapaikka-asiassa, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen ei vaaranna turvapaikan hakijan tai tämän läheisen turvallisuutta.

Useat lausunnonantajat esittävät henkilöllisyyden ilmoittamatta jättämismahdollisuuksia laajennettavaksi toimikunnan esittämästä tai ainakin kysymyksen perusteellisempaa pohdintaa. *Korkeimman hallinto-oikeuden* mielestä perustietojen julkisuus on useimmissa asioissa perusteltu ja välttämätön, mutta eräissä asioissa tietojen julkisuus jo voimassa olevan lain mukaisena julkisuutena yhdistettynä ATK-pohjaiseen suorakäyttöiseen yleisödiaariin vaarantaa yksityisyyden suojaa. Erityisen ongelmallisia hallintolainkäytössä ovat mielenterveyslain ja lastensuojelulain mukaiset asiat, joissa korostuvat toisaalta yksityisyyden suojan ja toisaalta oikeudenkäynnin julkisuuden vaatimukset ja joissa pelkkä perustietojen julkisuus paljastaa arkaluonteisen, hallinnossa salassa pidettävän tiedon. Asianosaisen henkilöllisyyden julkisuutta tulisi sen mielestä tarkastella huomattavasti yksityiskohtaisemmin kuin mietinnössä on tehty. Ehdotus ei myöskään mahdollista tapaa, että tuomioistuimen ratkaisusta annetaan jäljennöksiä siten, että asianosaisten nimet salassa pidettävissä asioissa peitetään. Tämä voi johtaa tosiasiallisesti julkisuuden kaventumiseen sikäli, että asiassa esitetty ja perustelut eivät välttämättä tule julkisiksi.

Rovaniemen hallinto-oikeuden mielestä asianosaisen oikeusturva edellyttää, että henkilöllisyyden suoja laajennetaan sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevista asioista ainakin mielenterveysasioihin ja huostaanottoa koskeviin asioihin. Vastaava laajennus tulisi tehdä ratkaisun osalta ehdotetun lain 22 §:n 3 momenttiin. *Helsingin hallinto-oikeus* ehdottaa, että henkilöllisyyden ilmoittamatta jättäminen mahdollistettaisiin esitetyn lisäksi mielenterveysasioissa. *Sosiaali- ja terveysministeriön* mielestä diaaritietojen henkilöllisyyden suoja tulisi laajentaa koskemaan asianosaisen nimeä kaikissa sosiaalihuollon ja terveydenhuollon asioissa, jotka julkisuuslain tai erityislain mukaan ovat salassa pidettäviä. Perustietojen julkisuutta ei myöskään sen mielestä tule laajentaa muihin henkilöllisyyden yksilöintitietoihin näissä asioissa. Myös *tietosuojavaltuutettu* toteaa, että tulisi harkita, tulisiko tietyissä erityistilanteissa sallia muutkin kuin esitysluonnoksessa olevat poikkeukset diaarijulkisuuteen. Samoin *vakuutusosikeus* esittää, että siellä käsiteltävien asioiden osalta tulisi harkita mahdollisuutta henkilöllisyyden ilmoittamatta jättämiseen joissakin poikkeustapauksissa. Esimerkkinä *vakuutusosikeus* esittää, että sellaisen rikosasian asianomistajan henkilöllisyys vakuutusosikeudessa voitaisiin jättää ilmoittamatta, joka haettuaan korvausta rikosvahinkolain perusteella, on päätenyt vakuutusosikeuteen, jos hänen henkilöllisyytensä olisi salattu rikosasian

käsittelyn yhteydessä. Muuten henkilöllisyys voisi ainakin teoriassa paljastua vakuutusosoikeuden kautta.

Turun hallinto-oikeuden mielestä joissakin tilanteissa mielenterveysasioissa ja lastensuojeluasioissa yksityisyyden suojan kannalta voisi olla perusteltua pitää asianosaisen henkilöllisyys salassa. Hallinto-oikeus katsoo kuitenkin, että näissä asiaryhmissä ei tule edelleenkään mahdollistaa salaisia oikeudenkäyntejä ja perustietojen julkisuus myös niissä on hyväksyttävää. Hallinto-oikeus huomauttaa myös, että turvapaikka-asioiden asianosaisen henkilöllisyyden ilmoittamisen osalta säännös jättää käytännössä varsin merkittävältä osin harkintavallan ja –velvollisuuden kirjaajalle, vaikka salassapitopäätöksen on tarkoitus olla lainkäyttöraika.

Helsingin hovioikeus katsoo, että 5 §:n 2 kohdan sisältö on vaikeasti hahmotettavissa, koska se sisältää peräkkäisiä kielteisiä kriteereitä.

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että turvapaikanhakijaa koskevan läheisen määritelmä saattaa olla liian suppea. Olisi syytä harkita sanan ”läheinen” korvaamista ”toisen henkilön” turvallisuudella. Turvapaikka-asian tai vain hakijan henkilöllisyyden julkitulo saattaa näet aiheuttaa vaikeuksia myös toiselle turvapaikanhakijalle, jonka kanssa hakija on paennut kotimaastaan samoin kuin hakijan kotimaassaan oleville avustajille.

4.1.3. Oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuus

6 §. Oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tuleminen

Oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi, jollei tässä laissa säädetä salassapidosta, seuraavasti:

- 1) tuomioistuimelle toimitettu oikeudenkäyntiasiakirja, kun tuomioistuin on sen saanut;
- 2) tuomioistuimen ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja, kun se on annettu tai kun se on asianosaisen saatavissa;
- 3) tuomioistuimen jäseniä varten tuomioistuimessa laadittu esittelymuistio, ratkaisuehdotus ja niihin verrattava muu asian valmisteleminen laadittu oikeudenkäyntiasiakirja, kun asian käsittely on siinä tuomioistuimessa päättynyt;
- 4) muu tuomioistuimessa laadittu oikeudenkäyntiasiakirja, kun se on allekirjoitettu tai vastaavalla tavalla varmennettu.

Tuomioistuin voi määrätä, että 1 momentin 1 ja 4 kohdassa tarkoitettu oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi myöhemmin, kuitenkin viimeistään asian suullisessa käsittelyssä tai jos asiassa ei toimiteta suullista käsittelyä, viimeistään kun asiassa annetaan lopullinen ratkaisu, jos oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tuleminen aikaisemmin todennäköisesti aiheuttaisi asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä eikä oikeudenkäyntiasiakirjan aikaisemmalle julkiseksi tulemiselle ole painavaa syytä. Tällainen määräys voidaan antaa myös, jos julkiseksi tuleminen estäisi tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan määrätä oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidosta ja tuomioistuin pitää julkiseksi tuleminen myöhentämistä asiaan osallisen vaatimuksesta tai painavasta syytä muutoinkin tarpeellisenä. Oikeudenkäyntiasiakirja, johon ei sisälly laissa salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja, tulee kuitenkin julkiseksi viimeistään silloin kun asianosainen on saanut siitä tiedon.

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että ehdotuksen 6 §:n 1 momentin johdantokappaleessa tulisi yhdenmukaisesti lakiehdotuksen 1 §:n kanssa, viitata mahdollisuuteen säätää oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapidosta myös muussa laissa eli ”... , jollei tässä tai muussa laissa säädetä salassapidosta...”. Tämä mahdollistaisi myös mahdollisesti tarvittavan erityislainsäädännön käyttämisen sääntelypaikkana joko nyt valmisteltavana olevan lakiehdotuksen yhteydessä tai myöhemmin. Ministeriö esittää harkittavaksi myös, että julkiseksi tuleminen ehdoton takaraja säädettäisiin erityisestä syytä lykättäväksi lopullisen ratkaisun antamiseen myös silloin, kun asiassa järjestetään suullinen käsittely, koska istuntokäsittelyssä asiakirjan julkisuutta ei aina voida loppuun asti harkita.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mielestä voidaan kysyä, onko sellainen ”pääsääntö” erityisesti rikosasian vastaajan oikeusturvan kannalta kohtuullinen, että tuomioistuimelle toimitettu oikeudenkäyntiasiakirja tulisi julkiseksi kun tuomioistuin on sen saanut. Tuomioistuimelle annettu mahdollisuus julkiseksi tulemisen siirtämiseen ei välttämättä riitä turvaamaan rikosasian vastaajan oikeuksia tältä osin. Varsinkin suurissa tuomioistuimissa asioiden käsitteleminen on usein varsin mekaanista, eikä tuomioistuimen tiedossa välttämättä edes ole se, onko kysymys mahdollisesti suurta ”vahinkoa tai kärsimystä” aiheuttavasta asiasta, tai onko vastaaja mahdollisesti jo saanut tiedon syytteen sisällöstä syyttäjältä. Apulaisoikeusasiamiehen mielestä olisi parempi, että ainakin rikosasioissa käräjäoikeudelle toimitettujen haastehakemusten osalta julkiseksi tuleminen kytkettäisiin ainakin lähtökohtaisesti sen tiedoksiantamiseen vastaajalle. Tällainen ratkaisu ei apulaisoikeusasiamiehen mielestä ehdotuksessa katsotuin tavoin ”kaventaisi tarpeettomasti julkisuutta”, vaan parantaisi vastaajien oikeusturvaa.

Myös *Valtakunnansyyttävivirasto* vastustaa ehdotusta, että haastehakemus liitteineen tulisi julkiseksi pääsääntöisesti kun tuomioistuin on ne saanut. Sen mielestä ko. asiakirjojen julkiseksi tuloa ei tule aikaistaa nykyisestä. Ehdotuksen toteutuessa vaarana olisi, että oikeutta aletaan käydä tiedotusvälineissä jopa ennen kuin asianosaiset ovat saaneet tiedon koko asiasta. Samoin oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin tavoitteet vaarantuvat, jos asiaa käsitellään ja arvioidaan tiedotusvälineissä jo ennen pääkäsittelyä. Asian laaja julkinen käsittely ennen pääkäsittelyä voi vaikuttaa haitallisesti asianosaisiin, todistajiin, syyttäjiin ja tuomioistuimen jäseniin. Ei ole myöskään suotavaa, että jutun näyttö on vapaasti kommentoitavissa ennen pääkäsittelyä. Asian liian varhainen julkiseksi tuleminen saattaisi lisätä vastaajien taholta tulevaa painostusta asianomistajiin, todistajiin ja muihin todistelutarkoituksessa kuultaviin henkilöihin. Myös menettelyllisesti ehdotus on raskas, kun tuomioistuin joutuu perehtymään asiakirjoihin laajasti heti asiakirjojen saavuttua tuomioistuimelle. Tällainen asiakirjoihin perehtyminen ennen pääkäsittelyä saattaisi olla ristiriidassa suullisen ja välittömän oikeudenkäynnin kanssa. Myös tiedotusvälineiden kiinnostus tuomioistuimessa vireillä oleviin asioihin saattaisi lisääntyä, joten tuomioistuimen työmäärä julkisuusasioissa voisi ylittää sen, mitä ehdotuksessa on arvioitu. Asian tuleminen julkiseksi jo ennen kuin haaste on annettu vastaajalle tiedoksi voisi vaikeuttaa vastaajan haastamista niissä tilanteissa, joissa syyteoikeus vanhentuu lähiaikoina ja vastaaja karttaa oikeudenkäyntiä pakoilemalla haasteen tiedoksiantoa. Ehdotuksessa ei ole esitetty asianmukaisia keinoja edellä kuvattujen vaarojen välttämiseksi. Käytännön kannalta tuntuu vieraalta, että tuomioistuin tiedustelisi vastaajalta, tuntee ko vastaaja jo häntä vastaan nostettavan syytteen, kun toimittaja haluaisi saada tiedon jutun asiakirjoista. Vastaajan tietoisuus haastehakemuksen sisällöstä ennen sen julkiseksi tuleamista jäisi sattumanvaraiseksi. Asianosainen ei myöskään välttämättä osaa pyytää asiakirjojen julkiseksi tulemisen myöhentämistä.

Useista apulaisoikeusasiamiehen ja valtakunnansyyttäviviraston esille nostamista ongelmista rikosasioissa huomauttavat myös esimerkiksi *Kouvolan hovioikeus*, *Rovaniemen hovioikeus*, *Rovaniemen käräjäoikeus*, *keskusrikospoliisi*, *poliisiammattikorkeakoulu*, *käräjäoikeustuomarit ry* ja *professori Antti Jokela*, jotka kannattavat lähtökohtana joko nykyisen sääntelyn säilyttämistä tai julkiseksi tulemisen kytkemistä asian tiedoksiantohetkeen asiaomaiselle. *Kouvolan hovioikeus* esittää sellaisten tapausten varalta, että vastaaja pakoilee tai häntä ei muutoin kohtuullisessa ajassa tavoiteta, säännöstä, jonka mukaan asiakirjat tulevat näissä tapauksissa julkisiksi määräajan (esim. kuukauden) kuluttua siitä, kun ne ovat olleet hänen saatavissaan.

Korkeimman oikeuden mielestä lakiehdotuksen 6 §:n 1 momentin 3 kohta on ristiriidassa ehdotetun 8 §:n 1 momentin 6 kohdan kanssa., koska ensin mainitun lainkohdan mukaiset asiakirjat voivat tulla julkisiksi vain siltä osin kuin ne eivät sisällä neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja.

Korkeimman oikeuden eri mieltä olleen jäsenen *oikeusneuvos Lauri Lehtimajan* mielestä esittelymuistioiden julkisuutta koskeva nykyinen sääntely on asianmukainen, eikä hän näe tarvetta salassapidon tiukentamiseen niiden osalta. Sitä vastoin hän katsoo, että tuomioistuinkollegion jäsenten välisiä päätösneuvotteluja sisältävä kirjeenvaihto (ns. laput) voitaisiin vastedes neuvottelusalaisuuden turvaamiseksi sulkea kokonaan julkisuuslainsäädännön soveltamisalan ulkopuolelle esimerkiksi lisäämällä tätä koskeva nimenomainen maininta ehdotettuun lakiin sekä tarvittaessa myös viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin.

Korkeimman hallinto-oikeuden mielestä on säädettävä selvästi, mikä viranomaisen ratkaisee lainkohdassa tarkoitetun asiakirjan julkisuuskysymyksen siinä tilanteessa, että asiakirja on lain nojalla toimitettu muulle viranomaiselle kuin valitusviranomaisena toimivalle tuomioistuimelle. Pykälän 2 momentin mukaista väliaikais määräysmenettelyä *KHO* pitää kaavailussa järjestelmässä välttämättömänä, mutta katsoo, että sillä voi olla huomattava käytännön työskentelyyn vaikuttava työmäärää ja käsittelyä hidastava merkitys hallintotuomioistuimissa.

Helsingin hovioikeus arvioi, että 2 momentissa oleva harkinnanvarainen kriteeri ”todennäköisesti” tulisi ilmeisesti aiheuttamaan ongelmia varsinkin, kun momentin mukaan on toisaalta harkittava, ettei oikeudenkäyntiasiakirjan aikaisemmalle julkiseksi tulemiselle ole *painavaa* syytä. Harkinnan hienojakoisuus voi johtaa siihen, että säännöksellä ei ole käytännön merkitystä.

Kouvolan hovioikeuden mielestä pykälän 1 momentin 1 kohdassa käytetty ilmaisu, jonka mukaan oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi, kun ”tuomioistuin on sen saanut” on sisällöltään epäselvä. Onko esimerkiksi hovioikeudelle osoitettu muutoksenhakemus julkinen jo silloin, kun käräjäoikeus on sen vastaanottanut hovioikeudelle toimittakseen, tai vastaavasti korkeimmalle oikeudelle osoitettu, kun hovioikeus on vastaanottanut sen korkeimmalle oikeudelle toimittakseen? Hovioikeus esittää myös 2 momentin sanamuotoa tarkistettavaksi muotoon ”... viimeistään, kun (asianomainen) tuomioistuin antaa asiassa lopullisen ratkaisunsa...”.

Vaasan hovioikeus toteaa, että 1 momentin 4 kohdan lausetta olisi tarkoituksenmukaista jatkaa sanoin ”lukuun ottamatta asiakirjaa, josta ilmenee tuomioistuimessa vireillä olevan asian ratkaisun lopputulos ennen asian käsittelyn päättymistä.”

Helsingin hallinto-oikeus ehdottaa, että pykälän otsikko muutettaisiin paremmin pykälän tarkoitusta vastaavaksi: ”Oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen ajankohta”.

Helsingin käräjäoikeus pitää 2 momentissa tarkoitetun intressivertailun tekemistä ongelmallisena ja toteaa, että se saattaa johtaa erilaisiin tulkintalinjoihin.

MTV:n uutiset pitää pykälän sääntelyä hyvänä. Perustelut kaipaivat kuitenkin täydennystä siitä, missä ajassa tuomioistuimen pitää ratkaista toimittajan tekemä pyyntö saada tietyn jutun haastehakemus.

Oikeustoimittajat ry, joka myös pitää säännöstä tervetulleena ja käytäntöä selkeyttävänä, esittää, että lakiin otettaisiin säännös, jonka mukaan asiakirjapyynnöt tulisi käsitellä viivytyksettä.

Professori Juha Lappalainen toteaa, että epäselväksi pykälän 1 momentin 4) kohdan osalta jää se, onko tuomioistuimen käsittelyssä syntyneet nauhoitteet, jotka näyttäisivät kuuluvan tähän ryhmään, jollakin tavoin varmennettava ennen kuin ne tulevat julkisiksi.

7 §. Oikeus saada tieto oikeudenkäyntiasiakirjasta

Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta oikeudenkäyntiasiakirjasta.

Professori Juha Lappalaisen mukaan sellaisten esineiden osalta, jotka eivät mahdu asiakirjakäsittelyn piiriin ja joita ei voida tietoa pyytävälle jäljentää, voidaan kysyä, mitä ”tiedon” saaminen tarkoittaa. Kysymyksellä on hänen mukaansa vähäinen merkitys, mutta asiaa olisi voinut perusteluissa käsitellä.

8 §. Salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja

Oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää:

- 1) tietoja, joiden julkiseksi tuleminen todennäköisesti vaarantaisi valtion ulkoista turvallisuutta taikka aiheuttaisi merkittävää vahinkoa tai haittaa Suomen kansainvälisille suhteille tai edellytyksille toimia kansainvälisessä yhteistyössä;
- 2) erityisen arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista;
- 3) tietoja rikoksen uhrista, jos tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään;
- 4) tietoja rikoksesta syytetyille tehdystä oikeuspsykiatrisesta mielentilatutkimuksesta;
- 5) viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 7 kohdassa tai 24 §:n 1 momentin 31 kohdassa tarkoitettuja yhteystietoja; tai
- 6) tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja.

Tuomioistuin voi asiaan liittyvän painavan yleisen tai yksityisen edun vuoksi tai sen pyynnöstä, jota tieto koskee, päättää, että 1 momentin 1–5 kohdan nojalla salassa pidettävät oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia osaksi tai kokonaan.

Rikosasiassa 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetut tiedot eivät kuitenkaan ole salassa pidettäviä siltä osin kuin ne liittyvät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin, jollei tuomioistuin 9 §:n nojalla määrää niitä salassa pidettäviksi.

Korkeimman hallinto-oikeuden mielestä jos omaksutaan pykälässä kaavailtu sääntelytapa, olisi vielä syytä tarkasti harkita, olisiko suoraan lain nojalla salassa pidettävien tietojen luettelon oltava ehdotettua kattavampi.

Professori Juha Lappalaisen mielestä oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaan sääntelyyn sopii huonosti se, että oikeudenkäynnissä esillä oleva asiakirja on määrätyn edellytyksin suoraan lain nojalla salassa pidettävä ilman tuomioistuimen erityistä salassapitomääräystä. Parempi olisi systeemi, jossa oikeudenkäyntiasiakirja olisi julkinen, jollei ao. asiaa käsittelevä tuomioistuin määrää sitä salassa pidettäväksi. Kysymys olisi siten siitä, millä edellytyksillä tuomioistuimen tulisi tai se voisi määrätä asiakirjan pidettäväksi salassa. Ehdottomasti salassa pidettävien asiakirjojen osalta olisi parempi puhua tuomioistuimen velvollisuudesta määrätä asiakirja salassa pidettäväksi kuin suoraan lain nojalla salaisista asiakirjoista.

Helsingin hovioikeus esittää pykälän johdantolauseeseen lisättäväksi sanan ”vain”: ”Oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa vain siltä osin kuin se sisältää:”.

Itä-Suomen hovioikeuden mielestä ei ole aiheellista ylläpitää järjestelmää, jossa harkinnan lopputuloksesta riippuen asiakirja joko on tai ei ole lain nojalla salassa pidettävä. Suoraan lain nojalla salassa pidettäviä asiakirjoja tulisi olla vain sellaiset asiakirjat, jotka voidaan joko nimeämällä tai tietosisällön perusteella yksilöidysti määrittellä, eli 1 momentin 1, 4 ja 6 kohdassa tarkoitettua tietoa sisältävät asiakirjat.

Rovaniemen hovioikeus pitää ehdotusta hyvänä siltä osin, kuin siinä keskitetään kaikki suoraan lain nojalla salassa pidettävät oikeudenkäyntiasiakirjoja koskevat säännökset yhteen pykälään. Toisaalta hovioikeus aprikoi, aiheutuuko pykälän mukaisten suoraan lain nojalla salassa pidettävien oikeudenkäyntiasiakirjojen ja 9 §:ssä tarkoitettujen salassa pidettäviksi määrättyjen oikeudenkäyntiasiakirjojen määrittelyssä ja soveltamisessa rajanveto-ongelmia ja erilaista soveltamiskäytäntöä erityisesti sen vuoksi, että ehdotetussa laissa aikaisempaa vähäisempi määrä oikeudenkäyntiasiakirjoista on suoraan lain nojalla salassa pidettäviä.

Puolustusministeriö esittää, että 1 momentin 1 kohtaan lisättäisiin *expressis verbis* maanpuolustus niin, että myös maanpuolustusta koskevat tiedot, joiden julkiseksi tuleminen aiheuttaisi maanpuolustukselle merkittävää vahinkoa, olisivat kyseisen pykälän nojalla salassa pidettäviä, vaikka säännöksen voidaankin katsoa koskevan myös maanpuolustuksen kannalta tärkeän tiedon salassa pitämistä.

Viestinnän Keskusliitto ry esittää, että 1 momentin 1 kohdan sanamuoto ”todennäköisesti vaarantaisi” muutettaisiin muotoon ”erittäin todennäköisesti vaarantaisi”. Mietinnössä ehdotettu sanamuoto on liiton mielestä tulkinnanvarainen ja antaa tuomioistuimelle liian suuren määrän harkintavaltaa. Samanlainen muutos tulisi tehdä lakiehdotuksen 13 §:n 1 kohtaan.

Sosiaali- ja terveysministeriö arvioi 1 momentin 2 kohdan osalta, että tietojen määrittelylle erityisen arkaluonteisiksi tulisi todennäköisesti olemaan korkea kynnyks. Näkemykset terveydentilatietojen arkaluonteisuuden asteesta myös todennäköisesti vaihtelevat, mikä on ongelmallista asianosaisten yhdenvertaisen kohtelun kannalta. Tietoisuus esimerkiksi terveydentilatietojen julkiseksi tulosta voi merkitä sitä, että asian ratkaisun kannalta olennaista selvitystä jää esittämättä tai jopa, ettei tuomioistuinprosessiin ryhdytä lainkaan. Ministeriö katsoo, että muiden kuin henkilön yksityiselämää koskevien 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettujen tietojen tulisi, kuten nykyisin julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 25 kohdan nojalla jo on asianlaita, olla salassa pidettäviä suoraan lain nojalla. Tiedot henkilön yksityiselämästä olisi niiden moninaisuuden vuoksi perusteltua jättää ehdotetulla tavalla tuomioistuimen tapauskohtaisen harkinnan varaan. Tältä osin sanamuotoa voisi kuitenkin täsmentää siten, että puhuttaisiin henkilön yksityiselämään ym. liittyvien seikkojen sijasta henkilön yksityiselämästä ym. ja siihen liittyvistä seikoista.

Helsingin hovioikeus mielestä arkaluonteisuuden kynnyksen nostaminen ”erityiseksi arkaluonteisuudeksi” pykälän 1 momentin 2 kohdassa on ymmärrettävissä oikeudenkäynnin julkisuuden lisäämistavoitteen kannalta, mutta voi kysyä, onko rajausta tarpeen nimenomaan oikeudenkäynnin julkisuuden kannalta niissä tapauksissa, joissa asiakirjaan sisältyvät tiedot eivät liity tuomion perusteluihin, jolloin ne tulevat joka tapauksessa julkisiksi pykälän 3 momentin ja 21 §:n 1 momentin nojalla. Erityisyyden vaatimus, joka monesti merkitsee muutosta nykyiseen käytäntöön, saattaa lisätä tulkinnanvaraisten tapausten ja vaikeiden rajanvetojen määrää. *Vaasan hovioikeus* puolestaan pitää ehdotettua erityisen arkaluonteisuuden-käsitettä yleisesti onnistuneena rajanvetokriteerinä haettaessa perustavoitteen mukaista tasapainoa julkisuuden ja yksityisyyden välillä. Hovioikeus esittää, että 1 momentin 2 kohdassa todettaisiin lakitasoisesti, että sosiaalihuoltoon liittyvillä seikoilla tarkoitetaan yksityiskohtaisista perusteluista ilmeneviä sosiaalihuollon asiakkuutta ja henkilön sosiaalihuollona saamaa etuutta, tukitointia ja sosiaalihuollon palvelua.

Helsingin hallinto-oikeus huomauttaa, että hallinto-oikeudessa asianosainen hoitaa asiaansa useimmiten itse ilman lainoppinutta avustajaa. Toimikunnan mietinnön mukaan tiedon luokittelussa arkaluonteiseksi myös asianomaisen henkilön omalle käsitykselle tulisi antaa merkitystä. Ilman lainoppinutta apua näiden käsitysten tai 9 §:n salassapitoa koskevaan pyyntöön liittyvien vahinkoedellytysten esiin tuominen jää helposti tekemättä tai viimeksi mainitun lainkohdan

mukainen pyyntö kokonaan esittämättä. Samasta asiasta huomauttaa myös *Hämeenlinnan hallinto-oikeus*, joka toteaa lisäksi, että 8 § avoimena ja harkintavaltaa antavana säännöksenä voi tietyissä tapauksissa johtaa soveltamiskäytännössä hyvinkin erilaisiin tulkintoihin ja tätä kautta oikeuskäytännön epäyhtenäisyyteen. Hallintotuomioistuimissa, joissa menettely on pääosin kirjallista, tällaiseen tilanteeseen voidaan joutua erityisesti 1 momentin 2 kohdan osalta.

Tietosuojavaltuutettu arvioi, että salassapitoperusteiden kaavamainen yhtenäistäminen eri tuomioistuinten ja erityyppisten tuomioistuinasioiden osalta voi johtaa perusteettomiin yksityisyyden loukkauksiin. Tämän vuoksi tulisi selvittää tarvetta tässä suhteessa yksilöidymmäksi sääntelyksi. Tietosuojavaltuutetun mielestä 1 momentin 2 kohdan tulkinta voi johtaa hyvinkin erilaisiin lopputuloksiin, jonka vuoksi laissa tulisi tarkemmin määritellä, mitkä tiedot ja millä perusteilla voitaisiin katsoa erityisen arkaluonteisiksi. Tietosuojavaltuutetun mukaan salassa pidettäviä tulisi olla tiedot, joista ilmenee yksityiskohtaisia tietoja tietojärjestelmien suojaamisen ja tietoturvan toteuttamistavoista.

Poliisiammattikorkeakoulun mielestä mietinnön perusteluissa omaksuttu näkemys, että esimerkiksi pahoinpitelyasian asianomistajaa koskeva lääkärintodistus on vain poikkeuksellisesti salassa pidettävä, on lähtökohtaisesti kestävä ja näkemys siitä, ettei mainitunlainen tieto yleensä ole erityisen arkaluonteista on erikoinen. Asia tulisi vähintään harkita tapauskohtaisesti. Koulu myös pykälän perusteluihin viitaten toteaa, että yksityisyyden suojan kyseessä olleen yksilöiden sensitiivisyyden rajat voivat vaihdella suuresti, eikä tuomioistuimen harkintaa voi sitoa siihen, edustaako asianomistajaa lainoppinut oikeudenkäyntiavustaja vai ei.

Sosiaali- ja terveysministeriö samoin kuin *Helsingin hovioikeus*, katsovat, että myös oikeudenkäyntiasiakirjan, joka sisältää tietoja nuoresta rikosentekijästä laaditusta henkilötutkinnasta tai yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvityksestä tulisi ko. tietojen osalta olla niiden luonne huomioon ottaen suoraan lain nojalla salassa pidettäviä. *Helsingin hovioikeuden* mielestä myös rikosrekisterinote saisi olla suoraan lain nojalla salassa pidettävä. Hovioikeus myös pohtii, onko valokuvien julkisuus ylipäättään tarpeen vaikka vahinkoedellytys ei täytyisikään.

Kokemäen käräjäoikeus kysyy, miksi ehdotetun lain 8 §:n 1 momentin 5 kohta ja 11 §:n 2 momentti on julkisuuslakiin tehdyn viittauksen osalta säädetty eri tavalla.

Korkeimman oikeuden mielestä tuomioistuinten riippumattomuuden ja ratkaisutoiminnassa edellytettävän perusteellisen harkinnan vuoksi neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja sisältävien asiakirjojen salassapitovelvollisuuden tulee olla ehdoton eikä edes tuomioistuimella tule olla mahdollisuutta antaa lupaa tietojen saamiseen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvista seikoista. Korkein oikeus katsoo ratkaisunsa 2002:27 viitaten, että neuvottelusalaisuutta koskevan salassapitovelvollisuuden tulisi myös tutkijoihin nähden olla ehdoton. Myös *Suomen lakimiesliiton* mielestä tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden tulee olla ehdoton eikä edes tutkijoille tule olla mahdollisuutta antaa lupaa tietojen saamisesta neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvista seikoista. Liitto esittää harkittavaksi, että 28 §:ään otetaan lisäys, jonka mukaan lainkohdassa tarkoitettu uudelleen käsittelymahdollisuus ei koske lain 8 § 1 momentin 6 kohdan piiriin kuuluvia tietoja.

Kouvolan hallinto-oikeus esittää, että esittelijän ratkaisuehdotus, muistio ja esityksen perustaksi laaditut vapaamuotoiset selvitykset säädettäisiin nimenomaisesti salaiseksi, koska ne eivät useinkaan sisällä asianosaiselle olennaista informaatiota.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry huomauttaa siitä, että säännösehdoituksissa on jätetty tekemättä tarkempi rajanveto, mistä tuomioistuimen esittelijöiden laatimissa muistioissa ja vastaavissa valmisteluasiakirjoissa alkaa neuvottelusalaisuus. Asian epäselvyyden vuoksi on

pelättävissä, että tämän kaltaisia asiakirjoja tulnaisiin enemmän pitämään salassa kuin julkisina. Asianosaisten oikeussuojan tarve muutoksenhakutilanteissa edellyttää sitä, että muutoksenhakijalla on käytettävissään tiedot siitä, miten ratkaisun yksittäiset kohdat on tosiasiaassa perusteltu.

Turun hovioikeuden mielestä pykälään voisi tehdä viittauksen julkisuuslain 28 §:ään, jossa säädetään viranomaisen luvasta salassa pidettävän asiakirjan saamiseen. Hovioikeus myös epäilee, onko 3 momentin säännös ollenkaan tarpeellinen, koska ehdotuksen 21 §:n mukaan salassa pidettävä tieto voidaan ottaa julkiseen ratkaisuun siinä laajuudessa kuin se ratkaisun perustelemiseksi on tarpeellista.

Markkinaoikeuden mielestä liike- ja ammattisalaisuudet tulisi sisällyttää pykälään suoraan lain nojalla salaisina pidettäviin tietoihin. Näihin tietoihin liittyen *Suomen Lakimiesliitto* korostaa sitä, että liike- ja ammattisalaisuuksien osalta esityksellä ei ole ollut tarkoitus muuttaa sitä käytäntöä, jonka mukaan näitä tietoja on suojattu pääsääntöisesti asianosaisten tahdon mukaisesti.

Valtakunnansyyttäjävirsto huomauttaa ongelmista, joita liittyy esitutkinnassa tehtyjen kuvatallenteiden julkisuuteen (esim. nuoren rikoksentehtäjän murtuminen henkisesti esitutkinnassa). Tähän liittyen *Käräjäoikeustuomarit r.y.* toteaa, että esitutkintatapojen kehityksen vuoksi pykälään lienee syytä lisätä säännös, että esitutkinnassa valmistettu kuvatallenne tai todistetallenne olisi pidettävä salassa, jos se sisältää erityisen arkaluonteisia tietoja henkilöstä, olipa hän missä asemassa tahansa.

Oikeustoimittajat ry pitää tervetulleena oikeuden harkintavallan lisäämistä oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuden määrittämisessä. Erityisen tärkeää tämä on yhdistyksen mielestä maanpetosrikosten kohdalla ja tämä koskee myös istuntokäsittelyn julkisuutta. Yhdistys esittää, että laissa tulisi nimenomaisesti mainita, että mielentilatutkimusta koskeva terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen (TEO) yhteenveto on lähtökohtaisesti julkinen asiakirja. Myös *Suomen Tietotoimisto* pitää hyvänä tuomioistuinten harkintavallan lisäämistä salassa pidettävien asiakirjojen määrittämisessä.

Suomen Asianajajaliiton mukaan olisi syytä arvioida sitä, miten lakiehdotus vaikuttaa asianajajalain 10 §:n mukaisiin valituksiin asianajajan kurinpitomenettelyssä, joihin sisältyy salassa pidettäviä tietoja. Liiton mukaan asiasta tulee säätää asianajajalaissa, mutta olisi aiheellista säätää asiasta jo tässä yhteydessä esimerkiksi liittämällä salassapitosäännös ehdotettuun 8 §:ään ja muuttamalla asianajajalain 10 §:ää.

Sisäasiainministeriön mielestä 3 momenttiin otettu maininta tiedoista, jotka liittyvät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin, on vakiintumassa olevan tulkinnan vahvistava ja siten tervetullut.

Verohallituksen mielestä verotustiedot tulisi edelleen säilyttää suoraan lain nojalla salassa pidettävinä myös verotuksen muutoksenhakuasteissa. Yksittäistapauksittain ratkaistavan salassapitomääräyksen mahdollisuutta ei voida pitää riittävänä verosalaisuuden ja verotuksen oikeellisuuden turvaamisen näkökulmasta. Asiasta tulisi jatkossakin säätää verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetussa laissa. Asiasta olisi selvyiden vuoksi lisäksi syytä ottaa viittaussäännös esimerkiksi oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan lain 8 §:ään.

9 §. *Salassapitomääräys*

Tuomioistuimien voi asianosaisen pyynnöstä tai erityisestä syystä muutoinkin sekä hallintolainkäyttöasiassa myös asiassa päätöksen tehneen tai puhevaltaa käyttävän viranomaisen esityksestä päättää, että oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä tarpeellisin osin salassa, jos siihen sisältyy muussa laissa salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja ja tällaisen tiedon julkiseksi tuleminen todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty.

Sisäasiainministeriön mielestä myös muissa kuin hallintolainkäyttöasioissa tulee varmistaa, että asiaa käsitteellä viranomaisella on pykälän mukaisen salassapitomääräyksen harkitsemiseksi mahdollisuus saattaa salassapitotarvetta koskevat näkemyksensä tuomioistuimen tietoon. Sama asia tulisi huomioida lakiehdotuksen 26 §:n 1 momentissa. Samalla kannalla on *professori Antti Jokela*, jonka mukaan viranomaisen esitysoikeutta ei ole tarpeen rajata vain hallintolainkäyttöasioihin, vaan yleisissä tuomioistuimissakin viranomaisilla kuten esim. lastensuojeluviranomaisilla tulisi olla vastaava oikeus. Hän ehdottaa lainkohdan sanamuodoksi: ”Tuomioistuimien voi asianosaisen pyynnöstä tai asiassa päätöksen tehneen tai siinä kuultavan viranomaisen esityksestä taikka erityisestä syystä muutoinkin päättää, että...”. Jokela ehdottaa samaa muutosta myös 13 §:ään.

Puolustusministeriön mukaan puhevallan käyttämiseen sisältyy epätietoisuutta menettelyn suhteen tilanteessa, jossa oikeudenkäyntiasiakirjoihin sisältyy puolustusvoimia koskevia salassa pidettäviä tietoja, mutta puolustusvoimilla ei ole asiassa asianosaisen asemaa.

Maa- ja metsätalousministeriö arvioi, että pykälän lähtökohtana oleva merkittävän haitan edellytys salassapitomääräyksen antamiseksi nostaisi käytännössä erittäin korkealle vaatimuksen tiedon julkistamisen haitallisuudesta. Ministeriö pitää tärkeänä, että säännöksen soveltamisessa kaikki asiaan vaikuttavat perusoikeudet otetaan mahdollisimman hyvin huomioon, jotta yksityisyyden suojaa ei tarpeettomasti ohitettaisi.

Sosiaali- ja terveysministeriö arvioi, että salassapitomääräyksen käyttö jäisi käytännössä paljolti riippumaan siitä, osaako asianosainen pyytää salassapitomääräystä.

Verohallitus katsoo, että säännöksen soveltaminen edellyttäisi käytännössä sitä, että verovelvollinen olisi tietoinen säännöksestä ja huomaisi muutoksenhaun yhteydessä, myös veroasiamiehen valittaessa, pyytää tietojen salassapitoa. Mietinnön perusteluiden mukaan pyynnön esittäjän olisi esitettävä uskottava selvitys haitan aiheutumisesta. Verotukseen liittyvän valituksen yhteydessä menettely olisi raskas ja mahdollisesti myös aikaa vievä. Myös lopputulos olisi verovelvollisen kannalta epävarma.

Korkein hallinto-oikeus arvioi, että salassapitomääräyksen antaminen ja sen tarpeen harkitseminen kussakin yksittäistapauksessa saattaa aiheuttaa hallintotuomioistuimissa melko suuren lisätyömäärän. Lainkohdan perusteella jää epäselväksi, voiko ylempi tuomioistuin ”määrätä julkisiksi” alemman tuomioistuimen salaiseksi määräämät asiakirjat. Ylemmän tuomioistuimen toimivallasta puuttua alemman asteen antamaan salassapitomääräykseen olisi otettava lakiin säännökset ottaen myös huomioon, että alemman tuomioistuimen ratkaisu on oikeudenkäyntiasiakirja ylempässä tuomioistuimessa. Lainkohdan edellytys ”erityisestä syystä” on melko tiukka. Olisi perusteltua korvata se ilmauksella ”tarvittaessa”.

Helsingin hovioikeus arvioi, että säännösehdoituksessa olevat kaksi tulkinnan- ja harkinnanvaraista sanaa: ”todennäköisesti” ja ”merkittävää” edellyttävät tuomioistuimelta varsin monipuolista tilanteen harkintaa. Asian käsittelystä voi tulla suhteettoman raskas siitä huolimatta, että perusteluissa on todettu, ettei tämä ole tarkoitus.

Itä-Suomen hovioikeuden mielestä asianosaisten toimimisvelvollisuutta myös julkisuuskysymyksissä voitaisiin lisätä. Sen mielestä pykälän soveltamiselle asetetut väljät rajat todennäköisysharkinnan osalta ovat perusteltuja. Mikäli suoraan lain nojalla salassa pidettävien asiakirjojen osalta päädyttäisiin hovioikeuden kannan (ks. 8 §:n jälkeen) mukaiseen ratkaisuun, 9 §:ään voisi ottaa esimerkinomaisen luettelon niistä asiakirjoista, joiden kohdalla salassapitomääräyksen tarve todennäköisesti erityisesti voisi esiintyä. Yhtenä ryhmänä voisi olla lakiehdotuksen 8 §:n 1 momentin 2, 3 ja 5 kohdassa mainittua tietoa sisältävät asiakirjat.

Helsingin hallinto-oikeus arvioi, että liike- ja ammattisalaisuuden jättäminen pelkästään 9 §:n mukaisen salassapitomääräyksen varaan lienee riittävää.

Tietosuojavaltuutettu toteaa, että perustuslain 10 § edellyttäisi yksilöivämpää sääntelyä. Vaarana on, että ihmiset joutuvat yksityiselämän suojan toteutumisen osalta eriarvoiseen asemaan. Tulisi myös harkita, pitäisikö ratkaisu näissäkin tapauksissa tehdä tuomioistuinkokoonpanossa, ei yksittäisen tuomarin toimesta.

Professori Juha Lappalainen toteaa, että lakitekstissä ei tarpeeksi selvästi viitata siihen, että pykälän määräys koskee muita kuin 8 §:n mukaisia asiakirjoja. Hän esittää pykälän alkulauseetta selvennettäväksi muotoon: ”Tuomioistuin voi myös muissa kuin 8 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa asianosaisten pyynnöstä tai ...”.

Teollisuuden ja työnantajain keskusliitto pitää tärkeänä, että liike- ja ammattisalaisuuksia suojataan oikeudenkäynneissä pääsääntöisesti asianosaisten tahdon mukaisesti. Vahinkoedellytyslausekkeen osalta sen mielestä tulisi kiinnittää erityistä huomiota siihen, että tuomioistuimella tulee olla mahdollisuus antaa salassapitomääräys tai määräys suljetusta käsittelystä myös omasta aloitteestaan, koska suojeluobjekti saattaa monesti olla oikeudenkäyntiin nähden sivullinen ja tällöin selvityksen esittäjää ei ole ja asiaa käsittelevän tuomioistuimen on käytännössä vaikea arvioida esimerkiksi yrityksessä meneillään olevan tuotekehitysprosessin arkaluonteisuutta ja salassapidon merkitystä yritykselle. Liitto pitää tärkeänä sitä, että yritykset voisivat jatkossakin ratkaista asiansa yleisissä tuomioistuimissa välimesoikeuksien sijaan. Tässä suhteessa julkisuusasioilla sekä liike- ja ammattisalaisuuksien suojalla on huomattavaa merkitystä.

10 §. Salassapitoaika

Tämän lain 8 §:n 1 momentin 2, 4 ja 6 kohdassa salassa pidettäväksi säädetyn oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoaika on 40 vuotta ja muun salassa pidettävän oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoaika 25 vuotta.

Määrätessään oikeudenkäyntiasiakirjan 9 §:n nojalla tai ratkaisun 22 §:n nojalla pidettäväksi salassa osaksi tai kokonaan tuomioistuin voi määrätä salassapitoajaksi yksityiselämän suojaamisen perusteella enintään 40 vuotta jos salassapito perustuu viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 24 – 32 kohtiin tai niitä vastaaviin muun lain säännöksiin ja muun syyn perusteella enintään 25 vuotta.

Salassapitoaika lasketaan asian vireilletulosta tuomioistuimessa.

Jos oikeudenkäyntiasiakirjan tuleminen julkiseksi todennäköisesti aiheuttaisi salassapitoajan päätyttyäkin merkittävää haittaa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty tai määrätty, pääasiaa viimeksi käsitelty tuomioistuin voi pidentää määräaikaa enintään 40 vuodella sen hakemuksesta, jota tieto koskee.

Helsingin hovioikeus arvioi, että laissa mainitut salassapitoaikojen enimmäisajat muuttuvat usein helposti myös vallitsevaksi käytännöksi. Toisaalta voi kysyä, millä perusteilla tuomioistuinten tulisi tai ne voisivat määrätä salassapitoaikoja eri pituisiksi eri asioissa. Pohdittuaan eri vaihtoehtoja salassapidon alkamisajankohdalle hovioikeus päätyy kannattamaan toimikunnan esittämää

salassapitoajan laskemista asian vireilletulosta tuomioistuimessa, mutta esittää perusteluja tältä osin eräin osin täsmennettäväksi. Salassapitoajan jatkamisen (4 mom.) osalta hovioikeus toteaa, että säännöksen soveltaminen jäänee poikkeukseksi eikä siten sanottavasti tulisi lisäämään tuomioistuinten työtä. Hovioikeus vielä huomauttaa, että ainoastaan perusteluissa on käsitelty ja jossain määrin tilanteen avoimeksi jättävällä tavalla sitä, milloin salassapidon määräajan jatkamista koskevan hakemuksen voisi aikaisintaan jättää. Hovioikeuden mielestä liian aikaisin tehty hakemus johtaisi ilmeisesti mieluummin hylkäämiseen kuin perustelujen mainitsemaan tutkimatta jättämiseen, koska joka tapauksessa tuomioistuin joutuu tutkimaan, onko hakemus tehty liian aikaisin vai ei.

Rovaniemen hovioikeus esittää vielä pohdittavaksi, johtavatko lukuisat eri salassapitoajat käytännön tasolla ongelmiin ja onko ylipäätään tarvetta säätää oikeudenkäyntiin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetusta laista poikkeavia salassapitoaikoja. *Turun hallinto-oikeuden* mielestä mietinnöstä ei käy riittävästi ilmi perusteluja, miksi oikeudenkäyntiaineiston osalta olisi perusteltua säätää julkisuuslain 50 vuotta lyhyempi salassapitoaika. Myös *Tietosuojavaltuutettu* toteaa, että lakiesityksessä ei ole varsinaisesti esitetty perusteita sille, miksi salassapitoajan tulisi olla lyhyempi kuin esimerkiksi julkisuuslaissa säädetään. Ainakin asiakirjojen tieteellinen tutkimuskäyttö voidaan hänen mielestään turvata julkisuuslain 28 §:ssä säädetyllä lupamenettelyllä. Yksityisyyden suojan tarve ei välttämättä esitetyn ajan kuluessa läheskään aina vähene. Myöskään *poliisiammattikorkeakoulun* mielestä esityksessä ei ole perusteltu sitä, miksi oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitoaikojen tulisi olla erilaisia kuin julkisuuslaissa. Perustellumpaa olisi sen mukaan lähteä julkisuuslain mukaisista salassapitoajoista, koska yksilön kannalta ei ole suurta merkitystä sillä, ovatko salassa pidettävät tiedot tuomioistuimen oikeudenkäyntipöytäkirjassa vai hallintoviranomaisen hallussa.

Turun hovioikeus epäilee, voiko neuvottelusalaisuuden alaisuuteen kuuluvien muistioiden tulemista julkiseksi 40 vuoden salassapidon jälkeen säätää taannehtivaksi. Esittelijän muistiot ja jäsenten muistioihin tekemät merkinnät aina 1990-luvulle perustuivat siihen vallitsevaan oikeustilaan, että neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvat seikat olivat oikeudenkäymiskaaren 1 luvun 7 §:n nojalla ikuisesti salaisia. Tämän vuoksi neuvottelusalaisuus tulisi säilyttää näiden muistioiden osalta. Salassapidon määräaikojen ulottaminen neuvottelusalaisuuksia sisältäviin muistioihin saattaa hovioikeuden mielestä käytännössä johtaa siihen, ettei muistioita enää arkistoida. Salassapitoajan jatkamishakemusten osalta hovioikeus pohtii, onko säännös toimivallasta riittävän selvä lakkautettujen tuomioistuinten kuten maa-oikeuksien osalta.

Korkeimman oikeuden mielestä tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden tulee myös ajan kulumisen suhteen olla ehdoton. Sen mukaan ne perusteet, jotka puoltavat neuvottelusalaisuutta tuomion harkinta- ja antamishetkellä, eivät muutu käsittelyn päätyttyäkään vaan säilyvät edelleen. Neuvottelusalaisuudesta luopuminen ei myöskään ole mahdollista silloin, kun ratkaisu on syntynyt yksinomaan suullisten neuvottelujen jälkeen. Ehdotettu säännös saattaa johtaa siihen, että sellaisia asiakirjoja, jotka sisältävät neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia seikkoja, kirjoitetaan nykyistä vähemmän. Tästä seuraa, että tuomioista neuvottelemisen ja jäsenten väliset keskustelut vaikeutuvat, kun niiden perusteena ei enää ole käytettävissä oikeudellisia ja tarvittaessa myös jutun tosiasioita koskevia kirjallisia pohdintoja. *Itä-Suomen hovioikeus* ja *Suomen lakimiesliitto* ovat myös sitä mieltä, että neuvottelusalaisuuden osalta ei tule säätää salassapidon päättymisestä.

Turun hallinto-oikeuden mielestä mietinnössä ei ole juurikaan perusteltu, miksi neuvottelusalaisuuskin väistyisi määräajan kuluttua. Sen murtamiseksi vuosikymmentenkin jälkeen tulisi olla hyvät perustelut.

Vaasan hovioikeus pitää hyvänä enintään 40 vuoden salassapitoaikaa asian vireilletulosta, koska se ottaisi huomioon myös arkistotoimen vaatimukset.

Helsingin hallinto-oikeus arvioi, että arkistointiaikojen ja salassapitoaikojen erilaisuudesta johtuen saattaa syntyä ristiriitaisia tilanteita.

Lahden käräjäoikeus toteaa, että salassapitoaika on hyvä laskea asian vireilletulosta tuomioistuimessa. Näin ollen jo diaarinumeron perusteella voidaan päätellä sisältääkö asiakirjavihko salassa pidettävää aineistoa. Tämä helpottaa kansliahenkilökunnan työtä.

Pieksämäen käräjäoikeus kannattaa mietinnössä esitettyjä oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitoaikoja. Käräjäoikeus toteaa, että arkistoitavien oikeudenkäyntiasiakirjojen jaottelun julkisiin ja salassa pidettäviin sekä niiden merkitsemisen osalta mietintöön sisältyy pieni ristiriita (perustelut s. 48 ja 123 – 124). Käräjäoikeuden mielestä arkistoinnin onnistumiseksi asiakirjat tulisi edelleenkin seuloa julkisiin ja salassa pidettäviin. Koska virallisia merkintöjä tai ratkaisuja ei kuitenkaan tarvitsisi tehdä, menettely yksinkertaistuisi nykyisestä.

Itä-Suomen hovioikeus huomauttaa, että salassapitoajan alkamisajankohdan osalta lainkohdasta ei ole yksiselitteisesti luettavissa, onko kysymys asian vireilletulosta sitä kulloinkin käsittelevässä tuomioistuimessa vaiko vireilletulosta yleensä tuomioistuinasiانا.

Kansallisarkiston mielestä samaan asiaan liittyvät eripituiset salassapitoajat (suhteessa hallinnossa olevat asiakirjat / oikeudenkäyntiasiakirjat) vaikeuttavat hallinnollisen viranomaisen tietopalvelutehtäviä. Kansallisarkisto esittää myös, että viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 25 §:n tapaan myös oikeudenkäynnin julkisuuslaissa säädettäisiin salassapitomerkinän tekemisestä. Salassapitomerkinällä on huomattava käytännön merkitys myös tuomioistuinten kannalta, sillä salassapitomerkinät tulevat säästämään arkistohenkilökunnan työaikaa merkittävästi. Ilman johdonmukaisesti toteutettua salassapidon merkitsemistä asiakirjoihin eivät tuomioistuimet voi hoitaa asiakaspalveluaan julkisuuslain edellyttämällä riittävällä nopeudella. Salassapitomerkinät palvelevat myös arkistolaitosta, silloin kun arkistolaitokseen siirrettäviin 40 vuotta vanhempiin oikeudenkäyntiasiakirjoihin sisältyy asiakirjoja, joiden salassapitoa on pidennetty. Kansallisarkisto pitää myös tärkeänä salaisten ja julkisten asiakirjojen erottamista toisistaan erillisiksi osa-asiakirjavihkoiksi. Tästä tulisi sen mielestä säätää joko itse laissa tai ainakin lain nojalla annettavassa asetuksessa. Edelleen kansallisarkisto esittää, että laissa tulisi säätää oikeusministeriön mahdollisuudesta tarvittaessa antaa ohjeita ja määräyksiä oikeudenkäynnin julkisuuden ja hyvän tiedonhallintatavan edistämiseen liittyvistä toimenpiteistä.

Puolustusministeriö pitää salassapitoajan määrääjän jatkamismahdollisuutta erittäin tärkeänä, koska sotilaallisen maanpuolustuksen alueella on laitteita, järjestelmiä ja kohteita, joita koskevien yksityiskohtien tuleminen julkiseksi aiheuttaisi edellä mainitun salassapitoajan päätyttyäkin merkittävää haittaa. Esimerkkinä voidaan mainita salaiset merikartat ja rakennettujen kohteiden turvallisuusjärjestelmät.

11 §. *Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin*

Asianosaisella on oikeus saada tieto muunkin kuin julkisen oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä.

Asianosaisella ei kuitenkaan ole edellä 1 momentissa tarkoitettua oikeutta:

1) viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:n 2 momentin 7 kohdassa tarkoitettuihin yhteystietoihin;

2) tämän lain 6 §:n 1 momentin 2, 3 ja 4 kohdassa tarkoitettuihin oikeudenkäyntiasiakirjoihin ennen kuin ne ovat tulleet julkisiksi; tai

3) oikeudenkäyntiasiakirjoihin siltä osin kuin niihin sisältyy tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja.

Asianosaisen I momentissa tarkoitettu oikeus koskee oikeudenkäyntiasiakirjaa, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn. Sillä, jonka muutoksenhakuoikeus perustuu kunnan tai muun yhteisön jäsenyyteen, on oikeus saada tieto vain julkisen oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä.

Korkeimman hallinto-oikeuden mielestä nykyinen hallintolainkäytön asia nosaisjulkisuutta koskeva sääntely ei ole tuottanut ongelmia eikä asianosaisjulkisuuden laventamiseen nykyisestä hallintolainkäytössä ole siten syytä. Asianosaisen ehdoton tiedonsaantioikeus saattaisi johtaa esimerkiksi siihen, että valitetaan pelkästään sitä syystä, että näin saataisiin tieto asiakirjoihin sisältyvistä muita koskevista salassa pidettävistä tiedoista. Ehdoton tiedonsaantioikeus voisi merkitä myös sitä, että hallintoviranomaiset eivät saa tietoja – esimerkiksi lastensuojeluilmoituksia – siten kuin olisi asianmukaista. Hallintolainkäytössä voi poikkeuksellisesti olla käsillä sellainenkin tilanne (esimerkiksi mielenterveysasiat), että asianosaisen oma etu vaatii, että kaikkia häntä itseään koskevia tietoja ei hänelle ilmaista oikeudenkäynnissäkään. Asiakirjajulkisuutta koskevien valitusten käsittelyyn liittyen on vielä huomattava, että valittamalla salassa pidettävien asiakirjojen pyyntöön annetusta kielteisestä viranomaispäätöksestä pääsisi asiakirjoihin nähden asianosaisen asemaan ja siten saisi salassapidon murrettua. *Sisäasiainministeriö* on samaa mieltä KHO:n kanssa. Sen mielestä entisen sääntelyn säilyttämistä puoltavat esimerkiksi valtion turvallisuusintressit ulkomaalaisasioiden osalta.

Hämeenlinnan hallinto-oikeus pitää perusteltuna, että asianosaisen oikeus tiedonsaantiin oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä on säädetty laajaksi riippumatta prosessilajista. *Vaasan hallinto-oikeus* on samaa mieltä ja yhtyy toimikunnan näkemykseen siitä, että asianosaisella on oltava oikeus saada tietoonsa kaikki huomioon otettava oikeudenkäyntiaineisto. Hallinto-oikeus pitää hyvänä sitä, että ehdotetun lain poikkeukset tästä pääsäännöstä ovat varsin suppeita. Tämä on tarpeellista asianosaisen oikeusturvan kannalta.

Rovaniemen hallinto-oikeuden mielestä on syytä vielä miettiä, olisiko tarpeen säilyttää mahdollisuus rajata asianosaisen oikeutta tiedon saantiin esimerkiksi silloin, kun tiedon antaminen on vastoin lapsen etua.

Helsingin hovioikeus kysyy miten asianosainen voi näyttää vaikutuksen ”voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn” ennen kuin hän on saanut tietoonsa asiakirjan sisällön.

Vaasan hovioikeus esittää, että pykälään otettaisiin selvennykseksi pakkokeinoasioiden osalta samanlainen säännös kuin on ehdotettavan lain 4 §:n 2 momentissa ja 17 §:ssä. Säännöksessä pakkokeinolain 5 a luvussa tarkoitettut tai muuta sellaista pakkokeinoa koskevat asiat rajattaisiin asianosaisen tiedonsaantioikeuden ulkopuolelle niin kauan kuin niistä ei ole ilmoitettava rikoksesta epäiltynä olevalle asianosaiselle, jollei tuomioistuin toisin päättä.

Vakuutus-oikeus pitää perusteltuna, että asianosaisen laajempi tiedonsaantioikeus kirjataan lakiin. Vakuutus-oikeudessa asianosaisen laaja tiedonsaantioikeus on ollut käytäntönä tähänkin asti, vaikka siellä sovelletaan hallintolainkäyttölakia. Ehdotetun säännöksen voidaan otaksua lisäävän asianosaisten luottamusta oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuuteen.

Markkinaoikeus toteaa, että asianosaisjulkisuuden korostaminen on tärkeää jo uskottavan oikeudenkäytön kannalta. Osapuolten on voitava olla varmoja, ettei heidän asiaansa ratkaista sellaisten seikkojen pohjalta, joihin he eivät ole voineet ottaa kantaa. Tätä intressiä vastassa on kuitenkin osapuolten tarve suojata itseään koskevien tietojen tulo julkiseksi tai ainakin sellaisen tahon tietoon, joka voisi epäoikeutetusti hyödyntää niitä ja samalla vahingoittaa tietojen luovuttajaa. Markkinaoikeuden toiminnassa tällaisia tietoja ovat tyypillisesti osapuolten liike- ja

ammattisalaisuudet ja näihin rinnastettavat yrityksiä koskevat tiedot. Erityisesti julkisten hankintojen osalta se mahdollisuus, että kilpailijat saisivat asianosaisjulkisuuden perusteella tietoja hakijan tarjouksesta voisi estää prosessin aloittamisen. Nähtävissä on myös vaara oikeudenkäynnin käyttämisestä keinona saada tietoja toisen elinkeinonharjoittajan liikesalaisuuksista saattamalla asia vireille markkinaoikeudessa, vaikka mitään todellista menestymismahdollisuutta ei ole. Markkinaoikeus pitää ongelmallisena siellä käsiteltävien asioiden osalta sitä, että liike- ja ammattisalaisuuksia ei voitaisi enää säilyttää salassa toisilta asianosaisilta, jos niiden ilmaiseminen olisi vastoin erittäin tärkeää etua. Asianosaisen oikeuden laajentamista julkisia hankintoja koskevissa asioissa ei myöskään ole markkinaoikeuden kannalta perusteltu. Eräissä asiaryhmissä markkinaoikeudessa joudutaan painotettaessa asianosaisjulkisuutta vastaavasti tulkitsemaan asianosaiskäsite riittävän suppeasti, jotta liike- ja ammattisalaisuudet sekä vastaavat salassa pidettävät tiedot eivät tosiasiallisesti muuttuisi julkisiksi.

Turun käräjäoikeus ehdottaa, että asianosaisen käsite määritellään säädettävässä laissa yksiselitteisesti.

Suojelupoliisi vastustaa ehdotettua asianosaisjulkisuuden laajentamista sikäli kuin se koskee sen tietojärjestelmissä olevia tietoja. Suojelupoliisi katsoo, että mikäli asianosaisen tiedonsaantioikeus laajennettaisiin ehdotetun 11 §:n mukaisesti rajoittamattomaksi, heikkenisi suojelupoliisin mahdollisuus antaa lausuntoja ulkomaalaisten lupa-asioissa. Samalla käytännössä vaarannettaisiin suojelupoliisiin tosiasiallinen mahdollisuus käyttää hyödyksi kansainvälisessä yhteistoiminnassa saatavia muiden turvallisuuspalveluiden hallussa olevia tietoja turvallisuushuista. Tämän vuoksi suojelupoliisi ehdottaa, että lakiehdotuksen 11 §:ään lisättäisiin 2 momentin 4. kohta, jonka mukaan asianosaisella ei ole pykälän 1 momentissa tarkoitettua oikeutta ”Suojelupoliisin toiminnalliseen tietojärjestelmään sisältyviin tietoihin. Suojelupoliisin toiminnallisen tietojärjestelmän osalta asianosaisen tiedonsaantioikeutta voi kuitenkin käyttää tietosuojavaltuutettu, kuten henkilötietolain 9 luvun 39 §:ssä säädetään.”

4.1.4. Suullisen käsittelyn julkisuus

12 §. Julkinen käsittely

Yleisöllä on oikeus olla läsnä asian suullisessa käsittelyssä.

Professori Antti Jokela ehdottaa pykälän perusteluihin lisättäväksi maininnan, että yleisön läsnäoloa katselmuksessa voidaan joutua rajoittamaan, jos katselmuksessa tapahtuu yksityisen kotirauhan piirissä.

13 §. Suljettu käsittely

Tuomioistuimien voi asiaan osallisen pyynnöstä tai erityisestä syystä muutoinkin sekä hallintolainkäyttöasiassa myös asiassa päätöksen tehneen tai puhevaltaa käyttävän viranomaisen esityksestä päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta, jos:

1) asian julkinen käsittely todennäköisesti vaarantaisi valtion ulkoista turvallisuutta taikka aiheuttaisi merkittävää vahinkoa tai haittaa Suomen kansainvälisille suhteille tai edellytyksille toimia kansainvälisessä yhteistyössä;

2) asiassa esitetään erityisen arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista;

3) asiassa esitetään tämän lain mukaan salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja tai oikeudenkäyntiasiakirja, jonka tuomioistuimien on määrännyt pidettäväksi salassa, taikka jos asiassa ilmaistaan tieto, joka on muualla laissa säädetty salassa pidettäväksi ja tällaisen tiedon julkinen käsittely aiheuttaisi todennäköisesti merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi

salassapitovelvollisuus on säädetty;

4) julkinen käsittely voisi vaarantaa turvapaikan hakijan tai tämän läheisen turvallisuutta;

5) alle 18-vuotias on syytteessä rikoksesta, jollei suljettu käsittely olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua;

6) asiassa kuullaan alle 15-vuotiasta tai henkilöä, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu; tai

7) asiassa:

a) velvoitetaan ilmaisemaan seikka tai tuomaan katsastettavaksi esine tai oikeudenkäyntiasiakirja, jonka ilmaisemisesta tai katsastettavaksi tuomisesta saisi lain mukaan kieltäytyä,

b) velvoitetaan vastaamaan kysymykseen, johon vastaamisesta saisi muuten kieltäytyä tai

c) esitettävä oikeudenkäyntiasiakirja sisältää syytetyn ja häneen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:ssä tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön välisen tiedonannon taikka sellaista, josta mainitun luvun 23 §:ssä tarkoitettu henkilö ei saa todistaa oikeudenkäynnissä tai 24 §:ssä tarkoitettu henkilö saa kieltäytyä kertomasta.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö katsoo vastaavilla perusteilla kuin oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta, että suullinen käsittely tulisi voida päättää pitää tarvittavilta osin suljettuna, kuten nykyisinkin, sillä perusteella, että siinä esitetään lain nojalla salassa pidettävää tietoa sisältävä asiakirja tai ilmaistaan tieto, josta on säädetty vaitiolovelvollisuus.

Sisäasiainministeriö toteaa lakiehdotuksen 13 §:n 3, 7 b ja 7 c kohtiin liittyen, että varsinkin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:n 1 momentin 1 kohdassa säädetyn virkasalaisuutta koskevan todistamiskiellon suhde todistamiseen on aiheuttanut epäselvyyttä.

Korkein oikeus toteaa, että yksittäinen nuorta koskeva rikosjuttu on harvoin yhteiskunnallisesti merkittävä ja tämän arvioiminen on myös aina hyvin harkinnanvaraista. Nuoren suojelutarpeen ja oikeudenkäynnin julkisuusintressin vastakkainasettelu esitetyllä tavalla on myös ongelmallista. Kun nuoren rikosentekijän osalta suljetun käsittelyn toimittaminen on aina harkinnanvaraista, korkein oikeus katsoo, että julkisuuden antaminen nuoren tekemän rikoksen käsittelylle on säännösehdoituksessa saanut tarpeettoman ylikorostuneen merkityksen eikä pidä tällaisen säännöksen ottamista lakiin aiheellisenä.

Korkeimman hallinto-oikeuden mukaan nykyinen sääntelytapa suljetun käsittelyn osalta on yhä asianmukainen hallintolainkäytössä, eikä muutokseen tässä suhteessa ole tarvetta.

Helsingin hovioikeus esittää, että pykälän johdantolauseeseen lisättäisiin sana ”vain”, koska pykälä sisältää tyhjentyvän luettelon suljetun käsittelyn edellytyksistä. Pykälän 1 kohdan osalta hovioikeus toteaa, että nähtäväksi jää, johtaako se esimerkiksi maanpetosoikeudenkäyntien osalta nykyistä julkisempiin oikeudenkäynteihin. Pykälän 2 kohdassa sanan ”erityisen” osalta on olemassa sama ongelma kuin 8 §:n 1 momentin 2 kohdassa. Pykälän 3 kohdan osalta hovioikeus esittää lisättäväksi lakitekstiin kirjaimet a), b) ja c) tai virkkeen pilkkomista niin, että mainittu ajatus tulee selkeämmin esille. Pykälän 5 kohdan osalta hovioikeus kysyy, onko tarkoitus, että alle 18-vuotiasta syytettyä koskevat käsittelyt olisivat pääsääntöisesti suljettuja ja vain virkkeen loppuosan tiukasti rajatuissa tapauksissa käsittely voisi olla julkista? Saman kohdan osalta hovioikeus toteaa, että käsittelyn julkisuutta harkittaessa voitaisiin perustelujen mukaan asiaa tarkastella myös syytetyn yhteiskuntaan sopeutumisen kannalta. Tämä ei kuitenkaan ilmene lakitekstistä, jossa mainitaan vain erittäin tärkeä yleinen etu. Myös *Kouvolan hovioikeus* kiinnittää huomiota 5 kohdan määritelmän ”erittäin tärkeä yleinen etu” tulkinnanvaraisuuteen ja esittää perusteluja tältä osin täydennettäväksi.

Helsingin hovioikeus toteaa, että valmisteluistunnon periaatteellisesta julkisuudesta huolimatta tällainen istunto on nykyisin ja olisi myös jatkossa joskus tarkoituksenmukaista toimittaa niin, että läsnä ovat vain esittelijä, tuomari(t), asianosaisten asiamiehet ja rikosjutuissa virallinen syyttäjä. Jos asiasta sovitaan, menettelylle ei liene jatkossakaan estettä. Jos erimielisyyksiä tältä osin ilmenisi, lienee niin, että tällöin ei voitaisi soveltaa 13 §:n erityistä syytä järjestää istunto suljettuna.

Vaasan hallinto-oikeus huomauttaa käytännön ongelmista, joita voi tulla prosessin eteenpäin viemisessä suullisessa käsittelyssä, jos siellä ilmenee sellaisia seikkoja, että asiaa on välillä käsiteltävä suljetuin ovin. Hallinto-oikeus huomauttaa myös kokemuksista, että todistajat ovat varovaisia kertomaan henkilöiden terveydentilasta ja muista yksityisyyden suojan piiriin kuuluvista tiedoista, joiden salassapito perustuu heidän virkavelvollisuuteensa. Tämä ongelma korostuu, jos julkisuus istuntokäsittelyssä lisääntyy.

Helsingin käräjäoikeus esittää pohdittavaksi, tulisiko perheoikeudellisissa asioissa suljetun käsittelyn kriteerit olla väljemmät kuin rikosasioissa. Perheoikeudellisissa asioissa käsitellään lähes yksinomaan yksityisyyden suojaan liittyviä asioita, joilla ei liene julkista intressiä. Myös kansainvälinen vertailu osoittaa, että monissa maissa perheoikeudellisten asioiden julkisuus on rajoitetumpaa kuin ehdotuksen mukaan meillä olisi.

Oikeustoimittajat ry toteaa, että perustelujen mukaan salassa voidaan pitää kansainvälisen oikeusavun perusteella saatuja tietoja, jotka on antaneen valtion puolelta määrätty yleisöltä salassa pidettäväksi. Useimmiten nämä tiedot liittyvät talousrikoksiin. Yhdistys korostaa sitä, että on eri asia onko tiedot antanut valtio ilmoittanut, että viranomaiset, esimerkiksi verottaja, ei saa käyttää tietoja, vai onko antaja todella vaatinut salassapitoa yleisön suhteen. Jos oikeusavun ehtona on se, että viranomaiset eivät saa käyttää tietoja, se ei saa johtaa suljettuun käsittelyyn.

Suomen Asianajajaliitto viittaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuun Z vastaan Suomi ja esittää harkittavaksi todistajalle annettavaa itsenäistä oikeutta sekä vaatia kertomiensa tietojen määräämistä pidettäväksi salassa että myös oikeutta vaatia suljetun käsittelyn pitämistä. Sen sijaan suljetun käsittelyn perustetta on liiton mielestä vaikea ymmärtää silloin, kun toimittaja todistajana suostuu paljastamaan lähteensä.

Suomen Lakimiesliitto korostaa sitä, että rikoksen tekeminen ei voi olla yksityiselämän piiriin kuuluva asia. Siten rikoksen tekijän esittämiin suljetuin ovin pidettäviin käsittelypyyntöihin tulisi syyttömyysolettamasta huolimatta suhtautua kriittisesti.

Professori Juha Lappalainen pitää perusteltuna, että suullisen käsittelyn julkisuutta harkittaessa luovutaan juttutyypinajattelusta ja siirrytään ratkaisemaan istunnon julkisuus contra suljettisuus sen mukaan, mitä tietoja istunnossa esitetään ja mitä haittoja tietojen julkisuudesta voisi aiheutua. Hän pitää myös perusteltuna, että istuntojen määrääminen suljetuksi olisi aina harkinnanvaraista, mutta toteaa, että tältä osin ehdotus on ristiriidassa toimikunnan esitykseen, että oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat tietyin edellytyksin suoraan lain nojalla salassa pidettäväksi. Lappalaisen mielestä pykälän 3) kohdan ja 7) kohdan välinen suhde synnyttää hahmottamisvaikeuksia. Hän esittää että mainittujen kohtien sisältö ja suhde mietitään vielä uudelleen ja säännösteksti kirjoitetaan paremmin avautuvaan muotoon

14 §. Läsnäolo suljetussa käsittelyssä

Suljetussa käsittelyssä saavat asianosaisten sekä heidän edustajiensa ja avustajiensa lisäksi olla läsnä sellaiset henkilöt, joiden läsnäoloa tuomioistuimella pitää tarpeellisenä.

Määrättäessä asian käsittely toimitettavaksi yleisön läsnäoloa voidaan yleisön läsnäoloa rajoittaa vain siltä osin kuin se on tarpeen suojattavien etujen turvaamiseksi.

Korkeimman hallinto-oikeuden mielestä pykälässä olisi syytä mainita nimenomaisesti ne viranomaiset, joiden päätösten lainmukaisuudesta hallintolainkäyttöasiassa on kysymys ja jotka säännönmukaisesti kutsutaan suulliseen käsittelyyn.

Kouvolan hovioikeuden mielestä säännösehdotuksen 2 momentti on jossakin määrin irrallinen ja se olisi parempi sijoittaa 13 §:ään.

Suomen Asianajaliitto toteaa, että päätösvalta pykälän tarkoittamissa asioissa, kuten 15 §:nkin tarkoittamissa asioissa voisi niiden luonteen vuoksi kuulua puheenjohtajalle, ei tuomioistuimelle.

Poliisiammattikorkeakoulu ei pidä perusteluissa mainittua oikeustieteen ylioppilaiden mahdollisuutta olla harkinnanvaraisesti läsnä suljetussa käsittelyssä tyydyttävänä ratkaisuna yksilön yksityisyyden suojan kannalta.

15 §. Yleisön läsnäolon rajoittaminen

Tuomioistuin voi rajoittaa yleisön läsnäoloa julkisessa käsittelyssä, jos se on tarpeen todistajan, muun kuultavan tai asianosaisen taikka tällaiseen henkilöön rikoslain (39/1889) 15 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitetussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta. Puheenjohtaja voi rajoittaa yleisön läsnäoloa julkisessa käsittelyssä, jos se on tarpeen tungoksen välttämiseksi.

Tuomioistuin voi kieltää alle 15-vuotiaan henkilön läsnäolon julkisessa käsittelyssä, jos tuomioistuin katsoo siitä voivan olla hänelle haittaa.

Sosiaali- ja terveysministeriön mielestä pykälän 1 momentissa tulisi rajoitusperusteeksi ”uhan” ohien lisäksi myös ”uhkailu”.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mielestä voidaan kysyä, onko ehdotetun 1 momentin mukaisen yleisön läsnäolon rajoittamisen sitominen vaihtoehdottomasti henkeen ja terveyteen kohdistuvan uhan olemassaoloon oikeudenkäynnin perimmäisen tarkoituksen – totuuden selvittämisen – kannalta tarkoituksenmukaista. Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan pelkästään se seikka, että todistaja tai muu kuultava jännittää tai pelkää yleisön läsnäollessa niin paljon, ettei hän pysty lainkaan kertomaan tapahtumista, voisi olla hyväksyttävä peruste yleisön läsnäolon rajoittamiselle, jos todistajan kuuleminen on tärkeää totuuden selvittämiseksi asiassa. Hän pitää ehdotusta myös jossain määrin tulkinnanvaraisena. Epäselvää on se, edellyttääkö oikeus yleisön läsnäolon rajoittamiseen *objektiivisesti arvioiden* konkreettista uhkaa, vai onko tuomioistuimella oikeus arvioida asiaa todistajan tai muun kuultavan *subjektiivisesta näkökulmasta*. Hänen mielestään asiaa tulisi voida arvioida kuultavan subjektiivisesta näkökulmasta, vaikka todistajalta vaadittaisiinkin uskottavia perusteita siitä, miksi hän kokee uhan olevan olemassa. Apulaisoikeusasiamies katsoo vielä, että on kyseenalaista, voidaanko katsoa mietinnön perustelujen tavoin, ettei asian käsittelemisestä tiedotusvälineissä voi missään asioissa aiheutua lainkohdassa tarkoitettua uhkaa ja voidaanko (tiedotusvälineiden laaja kirjo huomioon ottaen) asia jättää pelkästään sen varaan, että *”tiedotusvälineet huolehtivat itsesääntelyn kautta siitä, ettei tällaisia tilanteita synny.”* Todistaja tai muu kuultava voi hänen mielestään perustellusti pelätä antamansa kertomuksensa leviävän tiedotusvälineiden kautta hänen henkeään tai terveyttään uhkaavien tietoon. Apulaisoikeusasiamiehen mielestä olisi joka tapauksessa hyvä, että säännöksessä ilmenisi selvästi, koskeeko mahdollisuus rajoittamiseen myös tiedotusvälineitä. Hänen mielestään on sinänsä perusteltua antaa tiedotusvälineille erityisen vahva oikeus seurata oikeudenkäyntejä, mutta voitaisiin ajatella sitäkin, että tiedotusvälineiden edustajille suoraan laissa varattaisiin muuta yleisöä vahvempi läsnäolo-oikeus oikeudenkäynnissä.

Rovaniemen hovioikeus pitää tärkeänä esityksen antamaa mahdollisuutta rajoittaa oikeudenkäynnin julkisuutta erityisesti todistajan suojelemisen perusteella.

Tampereen käräjäoikeuden mielestä tuntuisi luontevammalta, jos tungoksen rajoittamissäännös olisi kirjoitettu esimerkiksi muotoon: ”Puheenjohtaja voi rajoittaa yleisön läsnäoloa julkisessa käsittelyssä, jos se on järjestyksen pitämiseksi välttämätöntä.”.

Suomen Poliisijärjestöjen liiton mielestä säännösehdotus on aiheellinen. Käytännössä on tilanteita, jolloin yleisö tulisi poistaa käsittelystä kokonaisuudessaankin, koska tuomioistuimella ei voi olla tietoa yleisön joukossa mahdollisesti olevista epäillyn tai hänen taustajoukkonsa ”asiamiehistä”.

Suomen Lakimiesliiton mielestä jatkovalmistelussa tulisi pohtia sitä, mikä on sananvapauden suhde siihen, että todistaja kokee lehdistön paikallaolon uhkaavaksi. Todistajan ja kuultavan peloista vapaa kertomus on oikeudenkäynnin lopputuloksen kannalta keskeinen päämäärä.

Keskusrikospoliisi suhtautuu myönteisesti siihen, että oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaan lakiin on uutuutena ehdotettu sisällytettäväksi todistajansuojelua koskevia säännöksiä. Sen mielestä on tärkeää, että todistajan, asianomistajan tai kanssasyytetyn asema oikeudenkäynnin eri vaiheissa voidaan turvata ja näin edesauttaa samalla myös tuomioistuimessa vireillä olevan asian tehokkaampaa käsittelyä.

Professori Antti Jokela ehdottaa lainkohtaa lyhennettäväksi muotoon ”asianosaisen, todistajan tai muun kuultavan taikka tällaisen henkilön läheisen suojaamiseksi...” Lainkohdan perusteluissa voitaisiin esimerkkien avulla selvittää, mitä läheisellä lainkohdassa tarkoitetaan.

16 §. Suullisen käsittelyn taltiointi

Valokuvaaminen, nauhoittaminen sekä kuvan ja äänen muu tallentaminen ja siirtäminen teknisin menetelmin on suullisessa käsittelyssä sallittu puheenjohtajan luvalla ja hänen antamiensa ohjeiden mukaisesti. Lupa tulee myöntää, jollei:

- 1) siitä ole haittaa suullisen käsittelyn häiriöttömälle kululle;
- 2) siitä aiheudu merkittävää haittaa todistajan, muun kuultavan tai asianosaisen yksityisyyden suojalle taikka se vaaranna hänen turvallisuuttaan; eikä
- 3) luvan epäämiseen ole muuta 1 ja 2 kohtaan verrattavaa painavaa syytä.

Suljetussa käsittelyssä 1 momentissa tarkoitettu lupa voidaan myöntää vain sille, jolla on oikeus olla käsittelyssä läsnä.

Korkeimman oikeuden mielestä oikeudenkäynnin kuvaamiseen ja videointiin olisi pääsääntöisesti suhtauduttava kielteisesti. Ehdotettu säännös – joskin sen perusteluista voi saada toisenlaisen käsityksen – on kirjoitustavaltaan sellainen, että se ilmeisesti pakottaisi sallimaan suullisen käsittelyn taltiointin huomattavasti laajemmin kuin tähänastisessa käytännössä, jossa taltiointi on käytännössä koskenut lähinnä varsinaista käsittelyä edeltävää vaihetta istuntosalissa. Korkein oikeus katsoo, että tältä osin ehdotuksen tavoitteena ollut oikeudenkäynnin avoimuuden ja julkisuuden lisääminen on viety liian pitkälle ja olisi kansainvälisesti tarkasteltunakin varsin poikkeuksellista. Säännöksen sanamuoto taltiointin epäämisperusteiden osalta viittaa suullisen käsittelyn häiriöttömään kulkuun, mikä voidaan ymmärtää lähinnä istunnon ulkoisia tekijöitä koskevaksi kriteeriksi, sekä kuultavien yksityisyyden suojaamiseksi. Taltiointin sallimista harkittaessa ensisijainen merkitys on näiden seikkojen ohella sillä, mitä haitallisia vaikutuksia taltiointinilla voi olla asian käsittelyn ja oikeudenmukaisen prosessin turvaamisen kannalta, etenkin mitä tulee asianosaisten edellytyksiin esittää asiansa ja kuultavien kertoa tietämänsä. Esimerkiksi televisiointi aiheuttaa helposti haittaa asian käsittelylle, kun asiaa ei ehkä enää ajeta yksinomaan tuomioistuimen ratkaisun saamista vaan myös julkisuutta varten. Lisäksi asiassa kuultavan asema

vaikeutuu entisestään, kun hän joutuu antamaan todistajanlausuntonsa julkisuuden ristipaineissa. Vielä korkein oikeus esittää, että tilanteet, kun käsittelyn tallentaa julkisen sanan edustaja tai kun oikeudenkäyntiasiamies tallentaa esimerkiksi todistajan kuulustelun ovat niin erilaisia, että ne tulisi säännellä erikseen.

Korkein hallinto-oikeus toteaa, että puheenjohtajan harkintavaltaa suullisen käsittelyn taltioinnin osalta ei tulisi pyrkiä lailla yksityiskohtaisesti sääntelemään. Tällaisiin prosessinjohtoon liittyviin toimiin ei myöskään ole tarkoituksenmukaista sallia muutoksenhakua valittamalla, mikä tulisi selvästi käydä ilmi laista.

Myöskään *Helsingin hovioikeuden* mielestä laissa ei lainkaan olisi syytä määrätä perusteista, jolloin puheenjohtajan tulisi myöntää lupa taltiointiin. Kysymys taltiointiluvan myöntämisestä tulisi edelleenkin jättää aina oikeuden puheenjohtajan harkintaan. Säännöksen sanamuotoa voisi joka tapauksessa täsmentää siten, ettei olisi epäselvää, koskeeko taltiointi koko suullista käsittelyä vai vain perusteluissa mainittua osaa siitä.

Useat muutkin lausunnonantajat huomauttavat siitä, että säännösehdotuksen teksti ja perustelut ovat ristiriidassa keskenään ja että säännösehdotusta tulisi tältä osin tarkentaa vastaamaan perusteluissa esitettyä kantaa (esim. *Kouvolan hovioikeus*, *Helsingin käräjäoikeus*, *Suomen Lakimiesliitto*, *käräjäoikeustuomarit ry*).

Rovaniemen hovioikeus esittää, että säännöksestä tai ainakin sen perusteluista kävisi selkeästi ilmi, että lupa kuvaamiseen ja televisiointiin voitaisiin myöntää vain oikeudenkäynnin alkuun ja tuomion julistamiseen. Asianosaisen yksityisyyden suojan turvaamiseksi hovioikeus katsoo lisäksi, että ennen luvan myöntämistä asianosaisille tulisi kuitenkin antaa mahdollisuus lausua asiasta. Hovioikeus ei näe perustetta pykälän 2 momentin sääntelylle.

Valtakunnansyyttävävirasto toteaa, että säännösehdotuksen teksti ja perustelut ovat ristiriidassa keskenään. Säännösehdotusta tulisi tarkentaa siten, että suullisen käsittelyn tallentaminen on lähtökohtaisesti kielletty, ellei puheenjohtaja sitä salli. Syytä suullisen käsittelyn taltiointiin nykyistä laajemmin ei ole.

Alavuden käräjäoikeus pitää ehdotettua säädöstä suullisen käsittelyn taltioinnista tarpeellisena, mutta huomauttaa, että sanonnat ”siitä ei ole haittaa suullisen käsittelyn häiriöttömälle kululle” ja ”painava syy” ovat väljiä ja voivat johtaa erilaisiin tulkintoihin.

Helsingin käräjäoikeus pitää ristiriitaisena sitä, että tuomioistuimen 15 §:n mukainen harkintavalta rajoittaa yleisön läsnäoloa on laajempi kuin 16 §:n mukainen harkintavalta rajoittaa suullisen käsittelyn taltiointia. Samasta asiasta huomauttaa *käräjäoikeustuomarit ry*.

Kokemäen käräjäoikeus ehdottaa, että pykälä voisi olla kirjoitettu toisin päin niin, että lähtöajatuksena olisi se, että istuntoa ei saa taltioida ja puheenjohtaja voi myöntää luvan esityksessä mainituin edellytyksin. Tämä vastaisi nykyistä käytäntöä, johon ei liene aihetta puuttua.

Pieksämäen käräjäoikeuden mielestä istutokäsittelyissä tapahtuvan kuvaamisen ja äänentaltioinnin ja siirtämisen osalta paineita nykykäytännön (kuvataan alussa tai tuomiota julistettaessa) muuttamiselle ei ole. Käräjäoikeus esittää harkittavaksi, tulisiko lakiehdotuksen 16 §:n lause ”Lupa tulee myöntää, jollei:” muuttaa muotoon ”Lupa voidaan myöntää, jollei “. Ajateltavissa on myös sellainen vaihtoehto, että tallenne olisi tulevaisuudessa ”virallinen” eli tuomioistuin toimittaisi tallenteen ja ulkopuolisilta kiellettäisiin kuvaus istuntosalissa. Tuomioistuinmenettelyn

julkisuuskuvan kannalta ovat epätoivottavia kuvat, joissa esim. vastaaja istuu oikeussalissa takki päällä yli vedettynä.

Turun käräjäoikeus katsoo, että 1 momentissa oleva ”Lupa tulee myöntää” tulisi kirjoittaa ”Lupa voidaan myöntää”. Ehdotettu sanamuoto voi aiheuttaa istunnossa erimielisyyttä ja turhaa väittelyä, kun puheenjohtaja kuitenkin viime kädessä ratkaisee asian. Käräjäoikeus kiinnittää huomiota myös siihen, että säännös koskee kirjoitetussa muodossa myös asianosaisen oikeutta tallentaa esimerkiksi todistajankuulustelua. Suullisen valmistelun istunnon taltioiminen riita-asiassa tulisi olla sallittua ainoastaan puheenjohtajan luvalla. Muussa tapauksessa erityisesti sovintoneuvottelut voisivat vaikeutua.

Tietosuojavaltuutettu katsoo, että esitetyssä muodossa sääntely voi johtaa selviin yksityisyyden loukkauksiin. Sääntely ei estäisi puheenjohtajaa antamasta lupaa yksityishenkilöille esimerkiksi kuvan tallettamiseen. Tällainen kuvan tallettaminen voi johtaa helposti kyseisenlaatuisen aineiston keräämiseen ja tallettamiseen henkilörekisteriksi. Sääntelylle tulisi asettaa selvästi tarkemmat edellytykset. Myös kuvaamiseen oikeutetut ja kuvaamistilanteet tulisi määritellä. Samoin tulisi edellyttää kuvaajilta kirjallinen selvitys tallenteiden käyttötarkoituksesta. Käyttötarkoituksen lainmukaisuus tulee edellyttää varmistettavaksi mm. henkilötietolain säännösten kannalta. Kuvaajalla tulee olla oikeus kerätä ja tallettaa henkilötietoja.

MTV Oy:n mielestä ehdotus selkeyttää toivotulla tavalla paljon ongelmia aiheuttanutta käytäntöä oikeussalissa kuvaamisen suhteen.

Oikeustoimittajat ry pitää tämän usein ongelmia aiheuttaneen kohdan selkeyttämistä ehdotetulla säännöksellä onnistuneena. Tämä luo kuvaamisen suhteen selkeät säännöt. Yhdistyksen mielestä ehdotettu sääntely mahdollistaa suoran tv-, radio- tai internet-lähetyksen oikeussalista puheenjohtajan luvalla.

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että päätös voitaisiin säätää tehtäväksi tuomioistuimen, ei puheenjohtajan, toimesta. Liiton mielestä taltiointikysymystä on turha säätää valituskelpoiseksi ratkaisuksi, koska jalkikäteä ei kuitenkaan mitään ole tehtävissä.

Käräjäoikeustuomarit ry:n mielestä nykyistä oikeuskäytäntöä ei pitäisi muuttaa. Tuomioistuimella pitää olla mahdollisuus rajoittaa käsittelyn taltiointia muutoinkin, kuin ainoastaan säädösehdotuksessa mainittujen tiukkojen edellytysten täytyessä. Koko istunnon televisioinnin lähtökohtainen salliminen olisi liian pitkälle vietyä julkisuutta.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry toteaa, että huomattavaa lisärajoitusta merkitsee se, että puheenjohtaja ehdotuksen mukaan voisi myös rajoittaa tallentamisen tai siirron vain pieneen osaan suullista käsittelyä, tyypillisesti esimerkiksi valokuvaamisen käsittelyn alkuminuuteille. Olisi johdonmukaisempaa sallia tallentaminen ja siirto vähintäänkin asianosaisille. Puheenjohtajalla voisi olla mahdollisuus rajoittaa tai kieltää tallentamista tai siirtoa vain, mikäli se aiheuttaa merkittävää häiriötä oikeudenkäynnin kululle. Toimikunnan ehdottaman järjestelyn on katsottava olevan ristiriidassa avoimen ja julkisen oikeudenkäynnin tavoitteen kanssa. Luvanvaraisuus voi johtaa erilaisiin käytäntöihin. Syytä rajoittaa suullisen käsittelyn nauhoittamista tai videointia asianosaisilta itseltään tai heidän avustajiltaan ei voine olla. Asianosaisten tulee saada ratkaista, millä tavoin he taltioivat suullisen käsittelyn kulun. Varsinaista pöytäkirjaamista suullisen käsittelyn tapahtumista ei tuomioistuin enää tee, ainoastaan tuomioistuimen omaan käyttöön tarkoitettua lyhytmuotoisen yhteenvedon. Tuomioistuin itse nauhoittaa todistajankertomukset ja harkintansa mukaan asianosaisten joitakin suullisia lausumiakin, kuten loppulausunnon, mutta nämä nauhoitukset maksavat asianosaisille niin paljon, että oikeudenkäyntien kalleuden vuoksi monessa

tapauksessa asianosaisilla ei ole taloudellisia mahdollisuuksia hankkia oikeuden nauhoituksia käyttöönsä. Julkinen oikeudenkäynti tavoiteltavana periaatteena ei ole vakuuttavasti toteutettu, jos asianosaiset eivät saa tallentaa suullisen käsittelyn kulkua taloudellisella tai tehokkaalla tavalla. Tehokkaiden tallennusmahdollisuuksien salliminen on omiaan turvaamaan myös asianosaisten oikeussuojaa.

Professori Antti Jokela ehdottaa lainkohdasta poistettavaksi virkkeen, jonka mukaan lupa tulee myöntää tiettyjen edellytysten täytyttyä, tai ainakin lainkohtaan lisättäväksi lausuma siitä, että lupa kuvaamiseen yms. voidaan rajoittaa käsittelyn alkuun tai tiettyyn osaan siitä. Oikeudenkäyntien valokuvaamiseen ja televisiointiin tulisi hänen mielestään yleensäkin suhtautua pidättyvästi, ellei painava yleinen etu muuta edellytä.

Sisäasiainministeriön mukaan tuomioistuimen itse tallentaman kuvan ja äänen sekä ehdotetussa pykälässä säädetyn suullisen käsittelyn taltioinnin osalta tulee pohdittavaksi kyseisen aineiston sellaisenaan julkaisemisen sallittavuus ja tuomioistuimen itse tallentaman aineiston osalta tällaiseen mahdolliseen julkaisemiseen liittyvät tekijänoikeuskysymykset.

17 §. *Eräiden pakkokeinoasioiden julkisuus*

Tuomioistuin voi päättää, että vangitsemista, matkustuskieltoa ja todisteiden esittämistä koskevan asian suullinen käsittely ennen syytteen käsittelyn alkua toimitetaan yleisön läsnä olematta, jos pakkokeino vaatimuksen esittäjä tutkinnallisista syistä tai epäilty itse sitä pyytää taikka jos tuomioistuin katsoo muutoin siihen olevan tarvetta. Vastoin epäillyn pyyntöä asia saadaan käsitellä yleisön läsnä ollessa vain painavasta syystä.

Ennen syytteen käsittelyn alkua toimitettavassa pakkokeinoasian käsittelyssä tai todisteiden vastaanotossa kertyneet oikeudenkäyntiasiakirjat voidaan ratkaisun sisältävää oikeudenkäyntiasiakirjaa lukuun ottamatta 1 momentissa mainituista syistä määrätä pidettäväksi salassa enintään syyteasian käsittelyyn asti taikka kunnes asia on jätetty sillensä.

Pakkokeinolain 5 a luvussa tarkoitettua pakkokeinoasia tai muuta sellaista pakkokeinoasia koskeva asia, jossa pakkokeinon kohteena olevaa henkilöä ei tarvitse kuulla, käsitellään ja ratkaisu julistetaan yleisön läsnä olematta. Ratkaisun sisältävä ja muu oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi, kun pakkokeinon käytöstä on viimeistään ilmoitettava rikoksesta epäillylle tai pakkokeinon kohteena olevalle henkilölle, jollei tuomioistuin erityisestä syystä päätä, että oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi aikaisemmin.

Sisäasiainministeriön mukaan 1 momentissa tulisi huomioida myös ennen syytteen käsittelyn alkua käsiteltävät hukkaamiskielto- ja vakuustakavarikko- sekä takavarikkoasiat. Myös lähestymiskieltoasioiden julkisuutta tulisi pohtia.

Helsingin hovioikeus arvioi, että säännöksen tulkinnassa voi syntyä samanlaisia tilanteita kuin 4 §:n 2 momentin kohdalla ajankohtien "on ilmoitettava" ja on ilmoitettu välillä.

Suomen Asianajajaliiton mielestä olisi tarve säätää siitä, missä määrin tuomioistuimen pakkokeinoasiassa antama salassapitomääräys koskee myös esitutkintaviranomaisia ja syyttäjää. Käytännössä poliisi tiedottaa avoimesti rikosasioista, joissa on ollut pakkokeinoistunto, ja tuomioistuin on määrännyt asiakirjat salaisiksi. Vangitun puolustaja ei kuitenkaan voi asiaa mitenkään kommentoida, ei edes korjata virheellistä tietoa.

18 §. *Salassa pidettävät tiedot julkisessa käsittelyssä*

Julkisessa käsittelyssä 8 §:n nojalla salassa pidettävän tai 9 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrätyn tiedon saa esittää suullisesti tai apuvälineiden avulla siinä laajuudessa kuin se asian käsittelemiseksi on tarpeellista.

Tämän lain 8 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja tietoja ei saa käsitellä julkisesti, ellei siihen ole erityisen painavaa syytä.

Korkeimman oikeuden mielestä pykälää on syytä selventää niin, ettei se koske neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja.

Sosiaali- ja terveysministeriön mielestä suoraan lain nojalla tai tuomioistuimen salassapitomääräyksen nojalla salassa pidettävää tietoa ei ole perusteltua sallia miltään osin esitettäväksi ehdotetun pykälänkään tarkoittamin edellytyksin. Joka tapauksessa pykälän 2 momentissa tulisi 8 §:n 1 momentin kohdan 5 ohella viitata myös sanotun säännöksen 2 kohtaan.

19 §. Salassapitovelvollisuus

Suljetussa käsittelyssä esiin tulleiden tämän lain mukaan tai tämän lain nojalla annetun salassapitomääräyksen perusteella salassa pidettävien tietojen salassapidosta ja hyväksikäytöstä on voimassa, mitä on säädetty viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 23 §:ssa. Salassapitovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto koskevat kaikkia suljetussa käsittelyssä läsnä olevia.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että pykälässä tulisi ”tämän” lain ohella viitata myös ”muuhun” lakiin.

Korkeimman hallinto-oikeuden mielestä tulisi selkeästi säätää, miten suullinen käsittely vaikuttaa oikeudenkäyntiasiakirjan (tuomioistuimen ratkaisua lukuun ottamatta) julkisuuteen. Lähtökohdan tulee olla, että suullinen käsittely, jos se on julkinen, murtaa asiakirjojen salassapidon.

Helsingin hovioikeuden mielestä lakitekstistä tulisi ilmetä perusteluissa mainittu tärkeä periaate, että asianosaiset, heidän edustajansa ja avustajansa olisivat salassapitovelvollisia vain siltä osin, kuin tieto koskee muita kuin asianosaisia itseään. Hovioikeus pitää asianmukaisena ja tärkeänä perustelujen mainintaa, että tuomioistuimen tulisi tarpeen mukaan muistuttaa läsnä olevia salassapitovelvollisuuden olemassaolosta ja laajuudesta.

Suomen Asianajajaliiton mielestä salassapitovelvollisten mainitseminen laissa johtaa siihen, että henkilö, jolle on vuodettu salassa pidettävä tietoa, ei ole velvollinen pitämään tietoja salassa.

4.1.5. Ratkaisun julkisuus

20 §. Neuvottelu ja äänestys

Tuomioistuimen neuvottelu ja äänestys toimitetaan yleisön ja asianosaisten läsnä olematta. Neuvottelun sisältö on pidettävä salassa.

Korkeimman hallinto-oikeuden mielestä neuvottelusalaisuuden tulisi koskea kaikkea hallintolainkäyttöä riippumatta siitä, onko lainkäyttöelin organisoitu tuomioistuimeksi vai ei.

Vaasan hallinto-oikeus samoin kuin *vakuutus-oikeus* pitävät hyvänä toimikunnan ehdotusta siitä, että neuvottelusalaisuudesta säädettäisiin ehdotetussa laissa. Vakuutus-oikeuden mielestä ehdotetun lain neuvottelusalaisuuden salassapitoa koskeva säännös on kuitenkin varsin suppea. Tavallisen kansalaisen on sen perusteella vaikea tietää ja ymmärtää mitä oikeuden neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluu. Tämän vuoksi laissa tulisi määritellä ketkä ovat niitä oikeuden jäseniä, jotka kuuluvat neuvottelusalaisuuden piiriin. Samoin laissa voitaisiin ainakin pääpiirteittäin määritellä mitä neuvottelusalaisuudella tarkoitetaan ja mitkä seikat kuuluvat sen piiriin. Samoin esittelijän

muistion julkisuudesta voitaisiin säätää tarkemmin, koska siitä pyydetään usein tietoja ja sen julkisuuden arviointi on myös käytännöllinen ongelma.

21 §. *Salassa pidettävät tiedot julkisessa ratkaisussa*

Tämän lain 8 §:n nojalla salassa pidettävän tai 9 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrätyn tiedon saa ottaa julkiseen ratkaisuun siinä laajuudessa kuin se ratkaisun perustelemiseksi on tarpeellista.

Tämän lain 8 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettuja tietoja ei saa ottaa julkiseen ratkaisuun, ellei siihen ole erityisen painavaa syytä.

Sosiaali- ja terveysministeriön mielestä julkiseen ratkaisuun ei saisi ottaa missään tapauksessa suoraan lain nojalla tai tuomioistuimen salassapitomääräyksen nojalla salassa pidettävää tietoa.

Sisäasiainministeriö pitää 1 momentin samoin kuin 18 §:n 1 momentin ilmaisua ”... tarpeellista” varsin väljinä, mutta katsoo, että tällaisia viime kädessä yksittäistapauksellisia arvioita lienee vaikea täsmentää lakitasolla.

Korkein hallinto-oikeus pitää perusteltuna, että tuomioistuimella on aina valta harkita, mitä tietoja se ottaa julkiseen ratkaisuun. Voimassa olevassa laissa on kuitenkin säännöksiä, joissa on katsottu, että julkisuuden tulee väistyä näissäkin tapauksissa (esim. verotusta koskevat päätökset).

22 §. *Tuomioistuimen ratkaisu*

Yleisöllä on oikeus olla läsnä ratkaisua julistettaessa. Ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja on julkinen.

Jos ratkaisu sisältää 8 tai 9 §:n nojalla salassa pidettäviä tietoja, tuomioistuin voi julistaa ratkaisun sanotuilta osin yleisön läsnä olematta ja määrätä ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan pidettäväksi niiltä osin salassa. Ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat ovat tällöinkin julkisia. Jos asia on yhteiskunnallisesti merkittävä tai se on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa, ratkaisusta on laadittava julkinen seloste, joka sisältää myös pääpiirteittäisen selostuksen asiasta ja ratkaisun perusteluista.

Tuomioistuin voi kuitenkin määrätä pidettäväksi salassa:

1) asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, jos rikosasia koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämänsä liittyvää seikkaa; tai

2) hakijan henkilöllisyyden turvapaikka-asiassa, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen ei vaaranna turvapaikan hakijan tai tämän läheisen turvallisuutta.

Sosiaali- ja terveysministeriön mielestä asianosaisten nimet tulisi tietyissä tilanteissa pystyä salaamaan ehdotettua laajemmin ratkaisun lopputulostiedoissa kuten diaaritietoinakin. Ministeriön mielestä julkisen selosteen laatimisvelvoite tulisi laajentaa koskemaan kaikkia salaisia rikosoikeudenkäyntejä, kuten eriävissä mielipiteessä on ehdotettu.

Korkein hallinto-oikeus toteaa, että riittävää hallintolainkäytön osalta olisi, että tuomioistuin voi harkintansa mukaan ottaa julkiseen ratkaisuun myös salassa pidettäviä tietoja. Jatkossakin pitäisi turvata mahdollisuus antaa tietoja päätöksistä niin, että asianosaisten yksilöintitiedot poistetaan salassa pidettävissä asioissa. Yhtenä vaihtoehtona voisi olla, että hallintotuomioistuinten ratkaisuihin sovellettaisiin edelleen julkisuuslakia ja erityissäännöksiä, mutta tuomioistuimelle annettaisiin harkintavaltaa sisällyttää ratkaisuunsa ja siinä julkistaa salassa pidettäviäkin tietoja asianosaisten yksilöintitiedot mainiten. Pykälän velvoite julkisen selosteen laatimiseksi vaikuttaa KHO:n mielestä melko teoreettiselta ratkaisulta, sillä voidaan kysyä, millä tavoin on mahdollista ymmärrettävästi selostaa asiaa, jonka keskeinen sisältö on pidettävä salassa. KHO:n mielestä ratkaisun julistamista ja ratkaisun julkisuutta koskevat säännökset olisi selkeyden vuoksi syytä

esittää erillään. Säännös merkitsee käytännössä sitä, että tuomioistuimen päätös tulee kirjoittaa niin, että perustelut, lopputulos ja sovelletut lainkohdat on eroteltavissa toisistaan. Tällainen perustelutapa ei läheskään kaikissa asioissa ole tarkoituksenmukainen eikä vastaa niitä vaatimuksia, joita esimerkiksi ylimmän hallintotuomioistuimen ratkaisuille on asetettava. KHO katsoo myös, että hallintolainkäyttöä ajatellen pykälän 3 momentin luetteloon olisi syytä lisätä ainakin asianosainen mielenterveyslain ja lastensuojelulain mukaisissa asioissa. Myös *Helsingin hallinto-oikeus* on sitä mieltä, että asianosaisen henkilöllisyys mielenterveysasioissa pitäisi voida määrätä pidettäväksi salassa.

Helsingin hovioikeus toteaa, että itse julkisen selosteen laatiminen tuskin aiheuttaa merkittävää työnlisäystä hovioikeudessa, koska jo nykyäänkin salaisten tuomioiden julkisesta kappaleesta on poistettu salaiset osat ja kokonaan salaisista tuomioista lienee jo nyt tehty selosteita. Myös uuden lain aikana riittäisi usein, että vain jokin kappale pidettäisiin salassa tai poistettaisiin asianosaisen nimi. Hovioikeus pohtii, että myös sensaationhakuinen julkisuus saattaisi aiheuttaa selosteen laatimisen tarpeen. Toisaalta seloste olisi omiaan antamaan oikean kuvan tapahtuneesta ja korjaamaan julkisuudessa asiasta mahdollisesti annettua väärää informaatiota.

Kouvolan hovioikeuden mielestä julkisen selosteen laatimista ei tule säätää tuomioistuimen ehdottomaksi velvollisuudeksi vaan säännöksen tulisi tältä osin olla ohjeellinen. Perusteluissa tai säädöstekstissä tulisi myös ottaa kantaa julkisen selosteen laatimista koskeviin menettelysäännöksiin. Asiasta tulisi voida päättää tuomioistuinten työjärjestyksissä.

Rovaniemen hovioikeus arvioi, että julkisen selosteen laatimisen osalta etenkin pienillä paikkakunnilla ongelmaksi voi nousta yksityisyyden suojan heikentyminen, minkä suojaaminen on yksi ratkaisun salassa pitämisen nimenomainen tarkoitus. Selosteen laatimisen tarpeellisuutta ehdotuksessa esitetyllä tarkkuudella tulisikin sen mielestä vielä harkita.

Vaasan hovioikeus huomauttaa, että ehdotettavassa 22 §:ssä pitäisi mainita myös yleisön oikeudesta olla läsnä ratkaisua annettaessa. Käytännössä läsnäolo tapahtuu siten, että hovioikeus lähettää jäljennöksen ratkaisustaan sen antamispäivänä esimerkiksi sanomalehden edustajalle varmistettuaan sitä ennen ehdotetussa 23 §:ssä säädetyin tavoin, että asianosainen on saanut tiedon ratkaisusta ennen median edustajaa.

Helsingin hallinto-oikeuden mielestä ongelmia saattaa syntyä siitä, että lakiehdotuksessa ei ole tarkemmin määritelty, mitä ”lopputuloksella” tarkoitetaan.

Vakuutus-oikeus pitää joiltain osin ongelmallisena ehdotusta, että ratkaisun lopputulos olisi aina julkinen. Pelkkä ratkaisun lopputuloskin saattaa tuoda julkiseksi erityisen arkaluonteisen tiedon henkilön yksityiselämästä. Tämän vuoksi olisi perusteltua, että vakuutus-oikeuden ratkaisun lopputulokin voitaisiin poikkeuksellisesti määrätä tarvittaessa joiltain osin salassa pidettäväksi. Vakuutus-oikeus myös arvioi, että se joutuisi ratkaisun perustelujen osalta antamaan tuhansia salassapitomääräyksiä vuosittain. Tästä aiheutuisi ylimääräistä vaivaa. Tämän vuoksi ratkaisujen julkisuuden tulisi perustua mahdollisimman pitkälti suoraan lain säännöksiin ja ratkaisujen perusteluiden tulisi olla salassa pidettäviä suoraan lain nojalla siltä osin kuin ne sisältävät henkilön erityisen arkaluonteisia yksityiselämän suojan piiriin kuuluvia tietoja.

Valtakunnansyyttäjävirosto pitää periaatteellisesti kyseenalaisena sitä, että salassa pidettävää tietoa sisältävästä ratkaisusta on laadittava julkinen seloste sillä perusteella, että asia on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa. Kiinnostuksen määrän mittaaminen on tulkinnanvaraista ja kiinnostuksen määrä on huono mittari salaisen tiedon paljastamiseen.

Helsingin käräjäoikeus pitää riittävänä, että julkinen seloste laaditaan yhteiskunnallisesti merkittävistä tai huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa synnyttäneistä asioista, eikä eriävän mielipiteen mukaisesti kaikissa salassa pidettävissä rikosasioissa.

Tietosuojavaltuutetun mielestä säännöksessä tulisi nimenomaisesti määritellä ne asiat ja tiedot, jotka myös ratkaisun sisältävässä oikeudenkäyntiasiakirjassa olisivat salassa pidettäviä. Tällöin lähtökohtana tulisi pitää, että salassa pidettäviä olisivat kaikki 8 ja 9 §:n mukaan salassa pidettäviksi säädetty ja määrätty tiedot. Vain ratkaisun lopputulos ja lainkohdat olisivat julkisia. Yleinen julkisuustarve voitaisiin ainakin tietyissä tilanteissa täyttää ilman, että henkilöiden tai yleensä asianosaisten ja todistajien nimitietoja julkaistaisiin. Asiakirjat voisivat kuitenkin tietyin edellytyksin olla pyytävien hallussa. Tätä tavoitetta voisi palvella myös säännöksessä edellytetty seloste, jos se laaditaan ilman nimiä. Tietosuojavaltuutettu huomauttaa, että oikeudenkäyntiasiakirjojen ja ratkaisujen laittamisesta yleisesti saataville verkkoon tulisi selvyiden vuoksi laissa nimenomaisesti säätää. Tuomioistuinratkaisujen laittamista henkilön tunnistetiedoin verkkoon ei voida tietosuojavaltuutetun mielestä pitää hyväksyttävänä.

MTV Oy toteaa, että julkinen seloste pitäisi laatia kaikista suljetuin ovin käsitellyistä jutuista. Tämä olisi tärkeää sen takia, että näin salaisista jutuista – esimerkiksi seksuaalirikoksista – voitaisiin tehdä rangaistusvertailuja eri oikeuksien välillä. Samaa mieltä ovat *Oikeustoimittajat ry* ja *Suomen Journalistiliitto*.

Suomen Tietotoimisto pitää ehdotusta ratkaisujulkisuuden lisäämisestä julkisen selosteen laatimisvelvoitteen myötä tervetulleena. Julkisen selosteen laatiminen olisi tärkeää myös, kun käsitellään seksuaalirikoksia sekä naisiin ja lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa.

Käräjäoikeustuomarit ry:n mielestä julkinen seloste tulee olla mahdollista laatia kansliatyönä eikä sen tekemistä tule sijoittaa ratkaisukokoonpanoon. Eriävässä mielipiteessä esitettyä laajaa julkisen selosteen laatimisvelvollisuutta yhdistys ei pidä tarpeellisena, mutta tuo välittävänä ja toissijaisena kantana seuraavan: Jos halutaan tarkemmin määrittää, milloin selosteen laatimiseen tulisi olla velvollisuus, voitaisiin tulevaan lakiin lisätä, että seloste laaditaan kuitenkin jokaisessa salaisessa asiassa, jos sitä pyydetään käsittelyn aikana tai suhteellisen lyhyen määräajan, esim. ratkaisun antamisen jälkeen 30 päivän kuluessa. Selosteen laatiminen tulisi silloin juttua käsittelevän tai sitä käsitelleen tuomarin tehtäväksi.

Suomen Asianajajaliitto esittää pykälän otsikoksi ”Tuomioistuimen ratkaisun julkistaminen”.

Suomen Lakimiesliitto kannattaa ehdotusta, että ratkaisun julkisuus ei olisi enää kytkettyä käsittelyn julkisuuteen, vaan ratkeaisi ratkaisuun sisältyvän tiedon laadun mukaan. Lakimiesliitto pitää myös julkisen selosteen laatimisvelvollisuutta erittäin toivottavana korostaen kuitenkin menettelyn poikkeuksellisuutta.

Professori Antti Jokelan mielestä ainakin tutkijan näkökulmasta olisi kannatettava eriävässä mielipiteessä esitetty kannanotto siitä, että julkisen selosteen laatimisvelvollisuus pitäisi laajentaa koskemaan kaikkia salaisia rikosoikeudenkäyntejä.

Professori Juha Lappalainen pitää perusteltuna, että ratkaisu ei olisi miltään osin suoraan lain nojalla salassa pidettävä, vaan se, miltä osin ratkaisu olisi salainen, vaatisi aina tuomioistuimen päätöstä. Epäselväksi jää hänen mukaansa se, miten säännösehdotukset sopivat suljetussa istuntokäsittelyssä tehtyihin vaikkapa prosessinjohtoratkaisuihin. Kattaako istunnon suljettisuus nekin vai sovelletaanko niihin istunnon suljettisuudesta riippumatta ratkaisun julkisuutta koskevia säännöksiä?

23 §. *Ratkaisusta tiedottaminen asianosaiselle*

Jos asia on yhteiskunnallisesti merkittävä tai se on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa ja tarvittaessa muutoinkin, tuomioistuimen on huolehdittava mahdollisuuksiensa mukaan siitä, että asianosainen voi saada ratkaisun sisällöstä tiedon ennen ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemistä.

Korkein oikeus vastustaa ehdotusta, että tuomioistuimen tulisi huolehtia siitä, että asianosainen saa ratkaisusta tiedon ennen ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemistä. Korkein oikeus katsoo, että on perusteltua, että asianosainen saa tiedon ratkaisusta suoraan tuomioistuimelta, mutta velvoitetta tai edes mahdollisuutta antaa asianosaiselle tieto ratkaisusta etukäteen ei kuitenkaan pidä säätää. Useimmissa tapauksissa asiaa voidaan käsitellä ja ratkaisuakin tarvittaessa muuttaa aina siihen asti, kunnes se annetaan. Jos tuomioistuin antaisi asianosaiselle säännöksessä tarkoitetun ennakkotiedon, olisi asianosaisella myös mahdollisuus saattaa ratkaisu julkisuuteen jo ennen sen virallista julkistamista. Käytännössä asia ei myöskään liene nykyisinkään aiheuttanut ongelmia, koska tuomioistuimet säännöksen tarkoittamissa tapauksissa yleisesti ilmoittavat ratkaisun antamispäivän asianosaisille etukäteen ja heti tuomion antamisen jälkeen toimittavat siitä tiedon asianosaisille ennen sen saattamista tiedoksi tiedotusvälineille.

Korkein hallinto-oikeus toteaa, että ehdotettu menettely on epäonnistunut. Päätöksen sisältöä ei voi kertoa asianosaisille ennen kuin päätöstä edes on olemassa. Ratkaisun lopputuloksen ilmoittaminen asianosaiselle siinä vaiheessa, kun asia on vielä vireillä, saattaa johtaa asiattomiin spekulatioihin, muun muassa siihen, että valitus peruutetaan tarkoituksena välttää oikeudenkäyntimaksusta. Jos sääntely katsotaan välttämättömäksi, olisi pikemminkin tarkasteltava aktiivista päätöksestä tiedottamista. Joka tapauksessa säännös olisi kirjoitettava vähemmän ehdottomaksi. On myös huomattava, että useissa hallintolainkäytön asiaryhmissä asianosaisia voi olla suuri määrä, jolloin ehdotettu menettely ei voisi toimia. Se olisi helposti myös vastoin asianosaisten yhdenvertaisuuden vaatimusta, erityisesti silloin, kun tuomioistuimen päätös on annettava julkisanon jälkeen.

Helsingin hovioikeuden mielestä periaate, että asianosaisen tulisi saada tieto ratkaisusta viranomaiselta eikä tiedotusvälineiden kautta, on tärkeä. Tiedotusvälineiden kiinnostuksen oikeudenkäyntejä kohtaa ilmeisesti tulevaisuudessa edelleen kasvaessa säännöksen merkitys korostuu.

Poliisiammattikorkeakoulu pitää hyvänä pykälässä ilmaistua periaatetta, että ratkaisusta tulee tiedottaa asianosaiselle ennemmin kuin asia tulee julkiseksi. Ehdotettu pykälä on kuitenkin sen mielestä kirjoitettu erittäin väljään ja liiallisesti tuomioistuimille liikkumavaraa jättävään muotoon. Pykälän formulointia tulisi kiristää siten, että vain painavasta syystä tuomioistuin voisi jättää informoimatta asianosaista ennen asian tuloa julkiseksi.

Suomen Asianajajaliiton mielestä tiedottamisvelvoite on kytkettävä myös siihen, jos tuomioistuin antaa ratkaisustaan tiedotteen tai julkaisee ratkaisunsa tietoverkossa. Ei ole sopivaa, että esimerkiksi Korkein hallinto-oikeus postittaa ratkaisunsa 2. luokan kirjeessä asianosaisen asiamiehelle samaan aikaan kun ratkaisu jo sijoitetaan luettavaksi KHO:n internetsivulle.

Suomen Lakimiesliitto ei näe säännöstä tarpeellisena. Ehdotus ei saisi johtaa siihen, että asioiden julkiseksi tulemisella on kaksi eri ajankohtaa. Tietyissä asioissa voidaan toki nähdä tarpeelliseksi ilmoittaa asianosaisille etukäteen päivä, jolloin asiassa annetaan tuomioistuimen ratkaisu.

4.1.6. Menettelysäännöksiä

24 §. Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan ratkaisun tekeminen

Ratkaisu tämän lain nojalla tehdään vain pyydettyä tai jos tuomioistuin pitää ratkaisun tekemistä tarpeellisenä taikka jos sivullinen pyytää oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä tietoa. Muun kuin ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuutta koskeva ratkaisu voidaan tehdä asian vireilläolon päätyttyäkin.

Asian vireilläolon päätyttyä tuomioistuin voi tehdä 9 §:ssä tarkoitetun ratkaisun asianosaisen tai sen pyynnöstä, jota asia koskee, vain jos hän ei ole voinut esittää pyyntöä asian vireillä ollessa tai pyynnön esittämättä jättämiselle on ollut muu pätevä syy.

Jos oikeudenkäyntiasiakirjaa tai oikeudenkäyntiä koskevia perustietoja pyytänyt tai pyynnön johdosta kuultava henkilö niin vaatii, ratkaisu on tehtävä kirjallisesti.

Verohallitus arvioi, että asiakirjapyynnöt esitetään todennäköisesti useimmiten vasta, kun asian käsittely on tuomioistuimessa päättynyt. Mikäli ehdotettu julkisuus koskisi myös hallintotuomioistuimesta palautettuja verotusasiakirjoja, merkitsisi tämä verovirastoille huomattavaa työmäärän lisääntymistä. Vaikka ratkaisun ja asiaan osallisten kuulemisen asiakirjan julkisuudesta tekisi tuomioistuin, saattaisi asiakirjapyyntöjen vastaanotto ja asiakirjojen lähettäminen tuomioistuihin aiheuttaa sekaannuksia.

Korkein hallinto-oikeus painottaa, että tuomioistuimen käytännön toiminnan kannalta on tärkeää, että rajanveto sen suhteen, milloin asiassa on tehtävä julkisuuslain 14 §:ssä tarkoitettu virkamiesratkaisu ja milloin tuomioistuimen lainkäyttöratkaisu, on yksiselitteisen selkeä. Laissa on myös säädettävä, mikä viranomainen ratkaisee asiakirjapyynnöt, jotka koskevat hallintoviranomaiselle palautettuja tai palautuneita oikeudenkäyntiasiakirjoja tai arkistoon siirrettyjä oikeudenkäyntiasiakirjoja.

Helsingin hovioikeus on samaa mieltä perustelujen kanssa siitä, että käsittelyn aikana olisi aiheellista alustavasti ja siis epävirallisesti seuloa asiakirjat julkisiin ja salassa mahdollisesti pidettäviin. Jos alustavasti salaisiksi seulotut asiakirjat myös lopullisesti halutaan jättää salaisiksi, tuomioistuimen lienee tehtävä asiasta jonkinasteinen ratkaisu. Kun kuitenkin ratkaisu tulee toisaalta 3 momentin mukaan tehdä kirjallisesti ainoastaan pyynnöstä, jää epäselväksi, miten myöhemmin todennetaan asiakirjan salaiseksi määrääminen, ellei erillistä kirjallista ratkaisua tehdä.

Itä-Suomen hovioikeus ei pidä oikeana toimikunnan omaksumaa lähtökohtaa, jonka mukaan oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva ratkaisu tehtäisiin oikeudenkäynnin kuluessa tai sen jälkeen vain silloin, kun sille olisi konkreettinen tarve. Väitetyn työnsäästön syntyminen on kyseenalaista, koska edelleenkin oli käytännössä perusteltua seuloa oikeudenkäyntiasiakirjat alustavasti julkisiin ja mahdollisesti salassa pidettäviin asiakirjoihin. Lisäksi tällainen suhtautuminen arkistoitujen asiakirjojen julkisuuteen aiheuttaisi sen, että mahdollisessa myöhemmässä vaiheessa joku asiaan aikaisemmin täysin perehtymätön tuomari joutuisi tutkimaan asiakokonaisuuden julkisuuden kannalta ja tekemään sitä koskevan ratkaisun. Ongelmaksi muodostuu myös esimerkiksi sivullisen asiakirjaa koskevan pyynnön johdosta tehtävän salassapitoratkaisun osalta, miten tulisi turvata salassapito niiden tahojen kohdalla, jotka ovat jo aikaisemmin saaneet tiedon salassapidettävästä seikasta? Hovioikeuden mielestä järkevintä olisi menetellä siten, että sitä mukaa, kun asiakirjoja tuomioistuimeen tulee tai niitä siellä valmistuu, otetaan kantaa myös niiden julkisuuteen sen tuomioistuimen jäsenen toimesta, joka tuntee asian ja tietää asiakirjan sisältämien tietojen luonteen ja merkityksen. Mikäli julkisuusratkaisut olisi tehty jo asian käsittelyn aikana, asiakas saisi yleensä vastauksen pyyntöönsä heti, eikä tiedon antaminen viipyisi sen vuoksi, että asiakirjan julkisuutta koskeva ratkaisu tehtäisiin vasta pyynnön esittämisen jälkeen. Myöskään erillisiä kuulemisia ei tarvittaisi niin usein. Mikäli tuomioistuin päätyy määräämään asiakirjan salassapidettäväksi,

merkintä ratkaisusta voitaisiin tehdä asiakirjalle. Hovioikeus huomauttaa vielä siitä, että ehdotuksessa ei ole otettu kantaa siihen, olisiko vaatimus kirjallisesta ratkaisusta käsiteltävä hakemusasiana ja olisiko kirjallisesta ratkaisusta perittävä hakemus- tai jokin muu käsittelymaksu.

Myös *Rovaniemen hovioikeus* ja *Vaasan hovioikeus* kannattavat useilla Itä-Suomen hovioikeudenkin mainitsemilla perusteilla sitä, että 9 §:n mukaiset salassapitomääräykset annettaisiin selvän pääsäännön mukaan oikeudenkäynnin ollessa vireillä. Rovaniemen hovioikeus katsoo toisaalta, että suullisen käsittelyn nauhoitukset on voitava julistaa salaisiksi myöhemminkin samaan tapaan kuin oikeudenkäyntiasiakirjat, vaikka suullista käsittelyä ei ole toimitettu suljettuna.

Vaasan hovioikeus ehdottaa, että jos ratkaisu voitaisiin tehdä suullisesti, siitä kuitenkin tehtäisiin aina merkintä po. asiakirjalle, koska myöhemmässä vaiheessa suullisesti tehdystä ratkaisusta saattaa muutoin olla mahdotonta ottaa selvää. Hovioikeus myös toteaa, että 24 tai 25 §:n yhteyteen pitäisi lisäksi kirjoittaa näkyviin julkisuuslain 14 §:n 2 ja 3 momenttien tapainen delegointisäännös, jonka perusteella esim. hovioikeuden kirjaaja voitaisiin oikeuttaa antamaan perusteluissa tarkoitetulla tavalla ilmoitus siitä, että asiakirjaa ei voida antaa, tai, jos asiakirja ei ole salassapidettävä tai sitä pyytävällä on muutoin esim. asianosaisaseman perusteella oikeus saada siitä tieto, oikeuttaa hänet antamaan tieto asiakirjasta ilman, että 25 §:ssä tarkoitettua ”kokoonpanoa” tarvitsisi vaivata koko ajan. *Turun hovioikeus* on samalla kannalla ja toteaa, että tämä ei vielä romuttaisi lain lähtökohtaa siitä, että julkisuusratkaisun tekeminen on lainkäyttötoimintaa.

Vaasan hovioikeus esittää pykälän otsikoksi selvyuden vuoksi: ”Oikeudenkäynnin tai oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuutta koskevan ratkaisun tekeminen”. Pykälään pitäisi ottaa sivullisen osalta samantyyppinen säännös kuin on julkisuuslain 13 §:ssä tiedon saamisesta viranomaisen hallussa olevan asiakirjan sisällöstä.

Turun hovioikeuden mielestä tavoite vähentää tuomioistuinten työtaakkaa oikeudenkäynnin julkisuuslauselmien osalta toteudu varsinkaan muutoksenhakutuomioistuimessa. Hovioikeus myös toteaa, että muutoksenhakutuomioistuimeen saapuvasta asiakirjavihosta tulisi selvästi ilmetä, mitkä asiakirjat ovat ei-julkisia. Myös äänitteissä tulisi olla salassapitomerkinnot niiden saapuessa hovioikeuteen. Selvintä olisi oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaan lakiin ottaa määräykset myös asiakirjavihkon muodostamisesta niin, että lainkäyttökokoonpanon tulee asian käsittelyn edetessä muodostuvaan asiakirjavihkoon selvästi merkitä oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuutta koskevat merkinnät esimerkiksi jakamalla I- ja II-asiakirjavihko julkisiin ja ei-julkisiin asiakirjoihin.

Kouvolan hallinto-oikeus pitää pykäläehdotusta yhdessä 25 §:n kanssa lähtökohtaisesti perusteltuna mutta toimivaltaisen kokoonpanon osalta tarpeettoman raskaana. Käytännön näkökohtien vuoksi asiakirjapyyntö tulisi olla kansliahenkilökunnan tai edes esittelijän ratkaistavissa.

Oulun hallinto-oikeus toteaa, että käytännön työskentelyn kannalta on ehdotuksessa järkevästi lähdetty siitä, että asiakirjan salassapidosta tai suullisen käsittelyn toimittamisesta suljettuna päätetään erikseen vain tarvittaessa. Samoin on tarpeellista ja tarkoituksenmukaista voida ottaa oikeudenkäyntiasiakirjan salassapito ratkaistavaksi jälkikäteen ja aikaisemman ratkaisun estämättä tarvittaessa vielä uudelleenkin. Hallinto-oikeus arvioi, että sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskeissa asioissa, jotka ovat hallinto-oikeuksien suurin asiaryhmä, tulisi todennäköisesti aina tehtäväksi ratkaisun osalta salassapitomääräys ja käytännöllisesti katsoen vain vastaisen varalle. Tarpeettoman lainkäytön välttämiseksi tulisi harkita, voitaisiinko hallintolainkäytössä myös ratkaisujen osalta näissä asioissa salassapidon tarve tai laajuus ottaa ratkaistavaksi vasta jälkikäteen tarpeen vaatiessa. Samalla kannalla on *Rovaniemen hallinto-oikeus*.

Helsingin hallinto-oikeus pitää perusteltuna, että lakiehdotukseen on otettu yhtenäiset menettelysäännökset ja että päätös tehdään vain pyydettyä.

Turun hallinto-oikeuden mielestä lakiehdotus menettelysäännösten osalta on vaikeaselkoinen ja sellaisenaan todennäköisesti lisätyötä aiheuttava.

Vaasan hallinto-oikeus pitää työläänä ehdotettua menettelyä, että julkisuutta koskeva ratkaisu tehtäisiin vain tarpeen vaatiessa ja jopa asian vireilläolon päätyttyä. Ratkaisun tekevä tuomari ei olisi välttämättä edes perehtynyt asiaan. Lisätyötä aiheuttaisi myös ehdotetun lain laaja harkinnanvaraisuus julkisuuden määräytymisessä.

Vakuutus-oikeus katsoo, että ehdotetun lain perusteella tehtävien ratkaisujen lainkäyttöratkaisuluonne on syytä kirjata lakiin, koska nykyisen lain osalta tilanne on ollut tulkinnanvarainen. Hyvää on myös se, että ratkaisut tehtäisiin vain tarvittaessa. Käytännön tarpeita palvelee hyvin myös se ehdotus, että kirjallinen ratkaisu ei ole tarpeen ellei sitä ole nimenomaisesti pyydetty. Lisäksi käytännön tarpeita palvelisi se, että vakuutus-oikeuden ratkaisun osaltakin julkisuusratkaisun voisi tehdä vain tarvittaessa, eli jos joku pyytää ratkaisua.

Markkinaoikeus toteaa, että salassa pidettävää tietoa mahdollisesti sisältäviä asiakirjoja on markkinaoikeudelle tulevista asiakirjoista erittäin suuri osa. Tietojen saamista koskevia pyyntöjä ei ilmeisesti ainakaan suhteessa asiakirjojen määrään tule olemaan paljon. Toimikunnan ehdotus merkitsee markkinaoikeuden kannalta erittäin huomattavaa työnsäästöä. Markkinaoikeus huomauttaa, että mietinnön eriävässä mielipiteessä esitetty velvollisuus antaa salassapitomääräys jo oikeudenkäynnin kestäessä merkitsisi käytännössä, että asiakirjojen julkisuutta koskevia erillisiä, valituskelpoisia ratkaisuja jouduttaisiin tekemään ilmeisesti enemmän kuin tuomioistuimen varsinaisia lainkäyttöpäätöksiä. Tähän liittyisi asianosaisten kuulemisesta aiheutuva lisätyö. Ehdotuksen mukaan tuomioistuin voisi oma-aloitteisesti tehdä salassapitoratkaisun. Tätä vaihtoehtoa voitaisiin markkinaoikeudessa käyttää esim. silloin, kun on arvioitavissa asian herättävän laajempaa julkista kiinnostusta.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies katsoo, että tuomioistuimen velvollisuus nostaa rajatapauksissa viran puolesta esille kysymys salassapitomääräyksen tarpeellisuudesta oikeudenkäynnin aikana tulisi ilmetä suoraan lain säännöksestä. Kysymys on asianosaisten kannalta merkittävästä asiasta, josta voi hänelle aiheutua oikeudenmenetys. Apulaisoikeusasiamiehen mielestä pitäisi pyrkiä siihen, että ratkaisut oikeudenkäynnin julkisuudesta tehtäisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja että kaikki ratkaisut tekisi sama asiaan perehtynyt tuomari. Vasta vireilläolon päättymisen jälkeen tapahtuvasta käsittelystä saattaa aiheutua monenlaisia haittoja. Asiaa käsitellyt tuomari on esimerkiksi saattanut lähteä pois kyseisestä tuomioistuimesta. On kyseenalaista, voidaanko perusteluissa esiin tuotua menettelyä, jossa esimerkiksi päivystävä tuomari tekee ratkaisut, jotka koskevat sivullisen oikeutta saada tieto oikeudenkäyntiasiakirjasta, pitää siinä katsotuun tavoin tarkoituksenmukaisena.

Helsingin kärjäoikeus pitää menettelysäännösten ottamista lakiin kannatettavana, mutta toteaa, että säännösten tulisi olla ehdotettua joustavampia ja selkeämpiä. Kärjäoikeus pitää pykälää vaikeaselkoisena ja omiaan aiheuttamaan tulkintaongelmia. Kärjäoikeuden mielestä lähtökohtana tulisi olla, että ratkaisu oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta tehdään asian vireillä ollessa ja ennen oikeudenkäyntiasiakirjan arkistointia. Vireilläolon päätyttyä ratkaisun tekeminen ei olisi tarpeen kuin niissä harvinaisissa tilanteissa, joissa haetaan oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoajan jatkamista. Kärjäoikeus katsoo myös, että on liian monimutkaista siirtyä järjestelmään, jossa oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta tulisi tehdä nimenomainen ratkaisu aina, kun sivullinen pyytää tietoa oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta. Asiakirjojen pyytäminen on tavallista ja

menettelyn on oltava käytännössä yksinkertaista. Käräjäoikeus katsoo, ettei ratkaisun tekeminen ole tarpeen muutoin kuin riitaisissa tai pyytäjälle kielteisissä tapauksissa. Silloin kun tieto oikeudenkäyntiasiakirjoista annetaan pyynnön mukaisesti ei tarvetta ratkaisun tekemiselle ole.

Pieksämäen käräjäoikeuden mielestä asian ollessa vireillä käräjäoikeudessa menettelysäännösten osalta ei ole huomautettavaa. Ehdotetut menettelysäännökset ovat pulmallisia silloin, kun käsittelyn aikana ei ole tehty ratkaisuja asiakirjojen salassapidosta ja jälkeensä tilataan jäljennöksiä. Ehdotetut säännökset kuulemisista jälkeensä on vaikea toteuttaa ja ne vievät aikaa. Käräjäoikeus esittää harkittavaksi, voitaisiinko tältä osin noudattaa valitustievalintoineen sitä menettelyä, joka on omaksuttu julkisuuslaissa.

Turun käräjäoikeuden mielestä eriävässä mielipiteessä on perustellusti kiinnitetty huomiota siihen hankaluuteen, jossa joku muu kuin jutun ratkaisuun osallistunut tuomari joutuu ottamaan kantaa vireillä olon päätyttyä salassapitoon liittyviin kysymyksiin.

Suomen Tietotoimiston mielestä salassapitomääräyksen antaminen oikeudenkäynnin jälkeen ei ole tarpeen. Se aiheuttaisi sekaannusta ja kohtuuttoman viiveen, sillä valitustie on mutkikas ja aikaa vievä. Jutun tulisi olla julkinen, jos sitä ei ole istunnon alussa erikseen määrätty salaiseksi.

Suomen Lakimiesliitto toteaa, että menettelyä koskevien säännösten moninaisuus saattaa johtaa ongelmiin soveltamiskäytännössä. Ongelmia ei sen sijaan ole siinä, että ratkaisun voisi antaa yksikin tuomari riippumatta siitä, onko hän ollut ratkaisemassa varsinaista asiaa vai ei.

Käräjäoikeustuomarit r.y. toteaa, että menettelysäännökset eivät parhaalla mahdollisella tavalla palvele yleistä alioikeutta ja ne ovat hankalimpia oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta. Jos haastehakemusta tai sen osaa ei voisi julkistaa heti tai lainkaan, syyttäjälle tulisi asettaa velvollisuus tehdä asiasta haastehakemuksen jättämisen yhteydessä pyyntö. Vastaavasti tätä velvollisuutta tulisi painottaa muissa asiaryhmissä asianosaisille ja heidän avustajilleen. Näitä kysymyksiä ei pidä säilyttää ensisijaisesti tuomioistuimelle viran puolesta tehtäväksi. Salassapitoa koskeva ratkaisu tulisi tehdä ensisijaisesti käsittelyn aikana ja jutun asianosaisille tulisi asettaa ensisijainen vastuu siitä, että salaisuuskysymys tulisi käsiteltäväksi. Pääsäännöksi tulisi siten, ainakin muissa kuin rikosasioissa, ettei tulevan lainsäädännön aikana käsiteltävässä asiassa olisi enää tarvetta antaa ratkaisua jutun päättymisen ja arkistoinnin jälkeen. Sen jälkeen ratkaisun tekemisen ei tulisi olla tarpeellista muutoin kuin oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitoajan jatkamista ratkaistaessa.

MTV Oy yhtyy mietintöön jätettyyn eriävään mielipiteeseen sen suhteen, että salassapitomääräyksiä ei tulisi voida antaa oikeudenkäynnin päätyttyä. Näin tekee myös *Oikeustoimittajat ry.* Sen mielestä jutun pitäisi olla julkinen, jollei sitä nimenomaan ole istunnossa määrätty salassa pidettäväksi. Jälkikäteeseen salassapitoharkintaan ei pitäisi olla mahdollisuutta.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry toteaa, että koska oikeudenkäyntiasiakirjoja joudutaan hankkimaan myös jälkikäteen, olisi ehdottomasti tarpeen, että jokaisen oikeudenkäyntijutun asiakirjoihin liitettäisiin jo alun perin luettelo käsittelyn tai päätöksenteon yhteydessä siitä, mitä asiakirjoja on pidetty salassa pidettävänä ja että tästä luettelosta asiakirjoja myöhemmin tilaaville annettaisiin automaattisesti kopio. Näin näkyisi jälkikäteen, mitä asiakirjoja oikeudenkäyntiaineistosta puuttuu.

Professori Juha Lappalaisen mielestä julkisuutta koskeva ratkaisu on lainkäyttöprosessissa – toisin kuin hallinnossa – itse menettelyyn kuuluva prosessiratkaisu, joka olisi yleensä tehtävä oikeudenkäynnin aikana riippumatta siitä, onko joku pyytänyt käsittelyä suljetuksi tai tietoa oikeudenkäyntiasiakirjasta. Onhan oikeudenkäynnin julkisuudesta puhuttaessa keskeisesti kyse itse

prosessin julkisuudesta. Tuomioistuimella tulisi joka hetki käsittelyn aikana olla kanta siihen, onko asiassa esitetty asiakirja julkisuuslähdekohdasta poiketen salassa pidettävä tai onko istuntokäsittely suljettu. Toimikunnan ehdotus merkitsee, että julkisuuskysymys voi monissa tapauksissa jäädä oikeudenkäynnin aikana avoimeksi ja tulla ratkaistavaksi vasta jutun vireilläolon päätyttyä. Esimerkiksi päätös suullisen käsittelyn pitämisestä kokonaan tai osaksi suljettuna olisi aina tehtävä istunnon alussa, vaikka tuolloin ei olisi ulkopuolisia paikallakaan. Samoin Lappalainen pitää suotavana, että jos julkisessa istunnossa esitetään salassa pidettävä asiakirja, asiakirjan salassapito ainakin todettaisiin, kun asiakirja esitetään. Asian ratkaisun yhteydessä tulisi yleensäkin ratkaista, paitsi missä laajuudessa ratkaisu on julkinen, myös mitkä jutun asiakirjat ovat salassa pidettäviä.

Professori Antti Jokela kannattaa eriävässä mielipiteessä esitettyä, että 9 §:n mukaiset salassapitomääräykset tulisi antaa jo oikeudenkäynnin vireillä ollessa.

25 §. *Toimivaltainen kokoonpano*

Tuomioistuin voi tehdä ratkaisun tämän lain nojalla yhden tuomarin kokoonpanossa tai siinä kokoonpanossa, jossa se on toimivaltainen käsittelemään pääasiaa. Suullisessa käsittelyssä tehtävän ratkaisun tai suullisen käsittelyn julkisuudesta tehtävän ratkaisun tuomioistuin voi kuitenkin tehdä vain siinä kokoonpanossa, jossa suullinen käsittely toimitetaan.

Korkein oikeus yhtyy ratkaisuihinsa KKO 2001:53 ja KKO 2001:64 viitaten toimikunnan esitykseen siitä, että oikeudenkäynnin julkisuuslain mukaiset ratkaisut olisivat lainkäyttöratkaisuja (lakiehdotuksen 24 §). Korkeimman oikeuden eri mieltä ollut jäsen *oikeusneuvos Lauri Lehtimaja* toteaa puolestaan, että julkisuusperiaatteen toteutumisen näkökulmasta myös oikeudenkäyntiasiakirjaa koskevan tietopyynnön käsitteleminen hallintoasiana tarjoaa tiedon tarvitsijalle nopeamman ja tehokkaamman oikeuskeinon kuin lainkäyttöasioita varten säädetyn käsittelyjärjestyksen noudattaminen. Hän pitää ehdotusta tältä osin epätarkoituksenmukaisena ja katsoo, että ehdotettua sääntelyä olisi joka tapauksessa selkiytettävä ja viivytyksetön käsittely turvattava myös lainkäyttöasioina tulevien asiakirjapyyntöjen osalta.

Korkeimman hallinto-oikeuden mukaan lainkohdassa tarkoitettu yhden tuomarin ratkaisukokoonpano ei sovellu lainkäyttöasioiden käsittelyyn korkeimmassa hallinto-oikeudessa.

Rovaniemen hovioikeus esittää harkittavaksi, voisiko oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuteen liittyvät ratkaisut hovioikeudessa tehdä lakimieskoulutuksen saanut esittelijä.

Vaasan hovioikeuden mukaan pykälä johtaa siihen, että myös päätös 27 §:n mukaisesta väliaikaismääräyksestä olisi tehtävä kolmen tuomarin kokoonpanossa, kun pääkäsittelyn toimittamisesta muuten voitaisiin päättää yhden tuomarin kokoonpanossa. Ehdotettavaan 27 §:ään pitääkin sen mielestä ottaa nimenomainen säännös siitä, että väliaikaismääräys oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapidosta on tehtävissä asian valmisteluvaiheen aikana yhden tuomarin kokoonpanossa. *Turun hovioikeus* on samalla kannalla.

Turun hovioikeus pitää raskaana menettelyä, että hovioikeuden tulee tehdä julkisuusratkaisut lainkäyttöratkaisuin. Selvintä olisi tämän vuoksi ottaa lakiin myös oma itsenäinen julkisuuslain 14 §:n 4 momentin kaltainen säännös määräajasta, jossa julkisuutta koskeva ratkaisu on tehtävä.

Turun hallinto-oikeus pitää julkisuutta koskevien ratkaisujen tekemistä yhden jäsenen kokoonpanossa tarkoituksenmukaisena mutta ehdottaa, että myös ratkaisu suullisen käsittelyn järjestämisestä tulisi voida tehdä yhden jäsenen kokoonpanossa, koska tämä voi päättää myös suullisen käsittelyn järjestämisestä.

Vakuutusosikeus ehdottaa, että vakuutusosikeuden osalta kaikki ehdotetun lain nojalla annettavat ratkaisut tulisi voida tehdä kolmijäsenisessä kokoonpanossa, myös niiden asioiden osalta joissa pääasian kokoonpanoon kuuluu myös maallikkojäseniä tai lääkärijäsen.

Kokemäen käräjäosikeus esittää, että pääasiassa annetun ratkaisun jälkeen annettavan tiedon osalta julkisuutta koskevan ratkaisun voisi tehdä myös notaari niissä asioissa, joissa ratkaisun on tehnyt kansliahenkilökuntaan kuuluva tai notaari. Suurissa käräjäosikeuksissa, joissa on hallintopäällikkö, hän voisi ratkaista julkisuutta koskevat asiat, jos kysymys tulee esille sen jälkeen kun asia on jo ratkaistu. Tämä lisäisi käräjäosikeuden toiminnan joustavuutta. Näistä ratkaisuista voitaisiin valittaa suoraan hovioikeuteen. Hallinto- ja hovioikeuksissa sekä korkeimmissa osikeuksissa asian käsittelyn päätyttyä tehtävän julkisuutta koskevan ratkaisun voisi tehdä yhden tuomarin lisäksi myös esittelijä tai kansliapäällikkö yksin. Muutoksenhakukeinona näissä tapauksissa olisi valitus saman tuomioistuimen täysilukuiseseen kokoonpanoon. Täysilukuisessa kokoonpanossa tehtyyn ratkaisuun muutoksenhaku noudattaisi samoja sääntöjä kuin pääasian muutoksenhaku.

26 §. Asiaan osallisen kuuleminen

Ennen kuin tuomioistuin tekee ratkaisun tämän lain nojalla, sen on varattava tilaisuus tulla kuulluksi sille, jonka oikeutta asia koskee. Kuulemisesta voidaan kuitenkin luopua, jos se aiheuttaisi tarpeetonta viivästystä ottaen huomioon asian laadun eikä kuulematta jättämisestä todennäköisesti aiheutuisi merkittävää haittaa tai vahinkoa. Tehtäessä ratkaisu osikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä asiasta erikseen kuuleminen ei enää ole tarpeen, ellei siihen ole erityistä syytä.

Asiaan osallista ei tarvitse kuulla 6 §:n 2 momentissa tarkoitettua ratkaisua tehtäessä.

Korkein hallinto-osikeus toteaa, että osallisen käsitteen määrittely on hallintolainkäytön kannalta epäonnistunut. Kuultavia asianosaisia ja muita asiaan osallisia saattaa hallintolainkäyttöasiassa olla runsaasti ja ajantasaisia yhteystietoja ei välttämättä löydy asiakirjoista. Nämä seikat ovat omiaan viivyttämään ratkaisun tekemistä julkisuusasiassa ja kuuleminen voi myös lykätä ratkaisun antamista itse pääasiassa. Sinällään KHO pitää asiaan osallisen kuulemista ennen tuomioistuinratkaisun tekemistä lähtökohtaisesti perusteltuna. Lainkohdan perusteella jää epäselväksi, onko asiaan osallista kuultava, jos tuomioistuin omasta aloitteestaan asiakirjan salassapitomääräyksen antamista harkittuaan päättää olla määrystä antamatta.

Sosiaali- ja terveysministeriön mielestä asiaan osallisen kuulemista koskevan 26 §:n kohdalla, kuten eräiden muidenkin menettelyjä koskevien säännösten kohdalla näkökulma on liiaksi painottunut yleisissä tuomioistuimissa tapahtuvaan osikeudenkäyntiin, jossa asianosaiset ovat yleensä paikalla ja/tai jossa asianosaisella on juridisen koulutuksen saanut avustaja tai asiamies. Ministeriön näkemyksen mukaan 1 momentista pitäisi vähintään poistaa kuulemista koskeva poikkeus siitä, että kuuleminen ei ilman erityistä syytä ole tarpeen tehtäessä ratkaisu osikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä.

Turun käräjäosikeus huomauttaa, että epäselväksi jää, miten säännöstä kuulemisvelvollisuudesta tulisi soveltaa tietojen koskiessa kuollutta henkilöä.

Suomen Lakimiesliitto pitää kuulemisvelvollisuutta yhtenä nykyaikaiseen prosessiin keskeisesti kuuluvana piirteenä mutta kannattaa tähän pykälässä esitettyä poikkeusta.

Poliisiammattikorkeakoulun mielestä kuulemisvelvollisuuteen ehdotettu poikkeussäännös saattaa johtaa ristiriitatilanteisiin Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa.

27 §. Väliaikaismääräys

Tuomioistuin voi vireillä olevassa oikeudenkäynnissä päättää väliaikaisesti oikeudenkäyntiasiakirjan tai suullisen käsittelyn julkisuuden rajoittamisesta asiaan osallista kuulematta, jos ratkaisun tekeminen heti on tarpeellista ja julkisuus estäisi tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan päättää oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidosta tai suullisen käsittelyn toimittamisesta yleisön läsnä olematta.

Lopullinen ratkaisu on tehtävä viimeistään suullisessa käsittelyssä tai, jos tätä ei toimiteta, pääasiaa ratkaistaessa.

28 §. Uudelleen käsittely

Tuomioistuin voi oikeudenkäynnin vireillä ollessa tai sen jälkeen asianosaisen vaatimuksesta tai erityisestä syystä muutoinkin päättää oikeudenkäynnin tai muun kuin ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta uudelleen, jos olosuhteet jo tehdyn ratkaisun jälkeen ovat muuttuneet.

Oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä kysymyksen muun kuin ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta voi ottaa uudelleen käsiteltäväksi, jos sitä pyytää sivullinen, jota oikeudenkäyntiasiakirjaan sisältyvä tieto koskee, eikä hän ole voinut oikeudenkäynnin aikana asiasta lausua.

Helsingin hovioikeuden mielestä ehdotuksen perusteella on epäselvää, voiko hovioikeus muuttaa kärjäoikeuden esimerkiksi jonkin oikeudenkäyntiasiakirjan salaisuutta tai julkisuutta koskevaa ratkaisua vain, jos olosuhteet ovat muuttuneet ja voiko hovioikeus ylipäänsäkään muuttaa kärjäoikeuden tällaista ratkaisua, jos siihen ei ole haettu muutosta (vrt. 29 §)? Pykälän perustelujen mukaan ilmaisu "erityisestä syystä" kattaa tuomioistuimen omasta aloitteesta ja sivullisen pyynnöstä tehtävät ratkaisut. Mainittua ilmaisua voisi täsmentää jo lakitekstissä.

Itä-Suomen hovioikeus huomauttaa, että uudelleenkäsittely edellyttää, että edellisestä ratkaisusta on jäänyt jonkinlainen dokumentti tuomioistuimeen, koska uudelleen käsittely edellyttäisi olosuhteiden muutosta jo tehdyn ratkaisun jälkeen. Mikäli asiakirjojen julkisuus ratkaistaisiin hovioikeuden esittämin tavoin jo asian käsittelyn yhteydessä, tuomioistuimen tekemät ratkaisut olisivat todennettavissa joko nimenomaisista päätöksistä taikka asiakirjoihin tehdyistä merkinnöistä (salassapitomääräys ja salassapidon päättymisaika) tai siitä, että asiakirjassa ei ole salassapitoa koskevaa merkintää (julkinen asiakirja). Lakiehdotuksesta ei myöskään ilmene, mikä tuomioistuin voisi päättää oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta uudelleen varsinaisen asian eri käsittelyvaiheissa.

Helsingin hallinto-oikeus pitää säännöstä uudelleen käsittelemisestä perusteltuna. Se tuo joustavuutta järjestelmään.

29 §. Muutoksenhaku

Tuomioistuimen tämän lain nojalla tekemään ratkaisuun saa hakea muutosta siinä järjestyksessä, jota noudatetaan haettaessa muutosta asianomaisen tuomioistuimen siinä asiassa tekemään ratkaisuun. Hallinto-oikeuden tekemään ratkaisuun saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen pääasiaa koskevasta muutoksenhaun rajoituksesta huolimatta.

Tuomioistuimen ratkaisua on muutoksenhausta huolimatta noudatettava. Jos muutoksenhaku muutoin kävisi hyödyttömäksi, tuomioistuin voi ratkaisun tehdessään määrätä, ettei ratkaisua saa panna täytäntöön ennen sen lainvoimaiseksi tuleamista, ellei muutoksenhakutuomioistuin toisin määrää.

Väliaikaismääräykseen ja 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun ratkaisuun ei saa hakea muutosta valittamalla.

Korkeimman hallinto-oikeuden mielestä lainkohdan perustelujen valossa jää epäselväksi, onko tuomioistuimen ratkaisu, jolla on päätetty olla antamatta salassapitomääräystä, valituskelpoinen. Lakiehdotuksesta ei myöskään ilmene, missä määrin on pohdittu sitä tärkeää kysymystä, kenellä kussakin eri tilanteessa on valitusoikeus.

Helsingin hovioikeuden mielestä ehdotettu muutoksenhakusäännös on aiheellinen, koska muutoksenhaku, johon annetaan ratkaisu pitkän aikaa julkisuutta/salassapitoa koskevan ratkaisun jälkeen, voi menettää ajankohtaisarvonsa ja siten paljolti myös merkityksensä silloinkin, kun se johtaa muutoksenhakijalle myönteiseen lopputulokseen (ks. esim. KKO 2002:28). Ehdotuksen sanonta "siinä järjestyksessä kuin" saattaa kuitenkin johtaa ajatuksen siihen, että muutoksenhaun katsotaan olevan mahdollista vain pääasian yhteydessä. Selvyyden vuoksi pykälän 1 momenttiin tulisi lisätä sana "erikseen" tai sanat "oikeudenkäynnin kestäessä" tai jokin muu vastaavanlainen ilmaisu, joka selkeästi osoittaisi muutoksenhakumahdollisuuden erillisyyden. Käytännön tilanteissa tuomioistuimien joutuu luonnollisesti antamaan muutoksenhakuosoituksen. Hovioikeus myös katsoo, että jos suullinen käsittely on osittain tai kokonaan toimitettu suljettuna ja muutoksenhaun johdosta ylempi tuomioistuin katsoo, että käsittelyn tulisi olla julkinen, säännös saattaa joissakin tapauksissa johtaa siihen, että suljettuna toimitettu käsittely joudutaan toimittamaan uudelleen julkisena

Kouvolan hovioikeus ja *Rovaniemen hovioikeus* kannattavat pykälän 1 momentiksi ehdotetun säännöksen ottamista lakiin. Rovaniemen hovioikeus esittää kuitenkin harkittavaksi, pitäisikö julkisuusratkaisusta olla aina yksi rajoitukseton muutoksenhakumahdollisuus. Myös *professori Antti Jokela* on sitä mieltä, että hovioikeuden asiakirjapyyntöön hylkäävästä ratkaisusta tulisi voida valittaa rajoituksetta. Samoin *Rovaniemen hallinto-oikeus* toteaa, että asiakirjaa koskevan pyynnön hylkäämisestä tulisi saada valittaa rajoituksetta ainakin yhden kerran. Myös *eduskunnan apulaisoikeusasiamies* pitää oikeusturvan toteutumisen kannalta arveluttavana, että suuressa osassa hovioikeuden julkisuuden osalta tekemiä ratkaisuja ei tosiasiaassa olisi lainkaan valitusmahdollisuutta.

Hämeenlinnan hallinto-oikeus pitää pykälää perusteltuna, koska pääasian ratkaiseva muutoksenhakutuomioistuin pystyy parhaiten arvioimaan myös oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan ratkaisun oikeellisuutta.

Kouvolan hallinto-oikeuden mielestä muutoksenhaussa saattaisi selkeyden ja yhdenmukaisuuden vuoksi olla perusteltua omaksua julkisuuslaissa säädetty menettely. Hallinto-oikeus myös toteaa, että laissa tulisi olla säännös siitä, että julkisuusratkaisun uudelleen käsittelystä ja lopputuloksesta olisi ilmoitettava viivytyksettä valitusviranomaiselle, koska julkisuusratkaisua koskeva muutoksenhaku ja pyyntö asian uudelleen käsittelystä voivat olla vireillä yhtä aikaa.

Turun hallinto-oikeus toteaa, että tulkinnan varaan jää se, kenellä on valitusoikeus julkisuutta koskevista ratkaisuista ja mikä on valitusajan alkamishetki.

Vakuutuslaitosten oikeus toteaa, että se toimii käsittelemisään asioissa pääsääntöisesti ylimpänä muutoksenhakuasteena. Lähtökohtaisesti oikeudenkäynnin julkisuutta koskeviin päätöksiin tulisi olla mahdollisuus hakea muutosta ainakin yhden kerran. Tämän vuoksi olisi syytä pohtia, pitäisikö vakuutuslaitosten julkisuuslain nojalla antamasta päätöksestä olla aina muutoksenhakumahdollisuus hallinto-oikeuksia vastaavalla tavalla.

Helsingin käräjäoikeus pitää hyvänä ehdotettua muutoksenhakujärjestystä, jonka mukaan kyseessä olevan lain mukaisesti ratkaisuihin haetaan muutosta siinä järjestyksessä, jota noudatetaan haettaessa muutosta pääasiaan käräjäoikeudessa. Myös *Itä-Suomen hovioikeuden* mielestä muutoksenhakumenettelyn selkeyttäminen on esityksessä mainituin tavoin perusteltua.

Kokemäen käräjäoikeuden mielestä muutoksenhakua koskevia säännöksiä voitaisiin keventää ja selkiyttää enemmän kuin mietinnössä on tehty. Muutoksenhakua koskeva perusratkaisu siitä, että muutoksenhaussa noudatetaan lähtökohtaisesti samoja muutoksenhakusääntöjä ja samaa muutoksenhakutietä kuin pääasiassa, on oikein. Käräjäoikeus ehdottaa harkittavaksi, voitaisiinko päätökseen salassapitoajan pidentämisestä harkita muutoksenhakurajoituksia. Jos jokin tieto on jo ollut 40 vuotta salassa, salassapitoajan pidentäminen tuskin on niin merkittävä ratkaisu, että siitä pitäisi voida hakea muutosta ainakaan silloin, jos asia on ratkaistu hakemuksen mukaan.

MTV Oy:n mielestä lakitekstiin tai perusteluihin olisi lisättävä maininta siitä, että sivullisen pyynnöt oikeudenkäyntiasiakirjasta olisi ratkaistava viivytyksettä niin ensimmäisessä asteessa kuin muutoksenhakuasteessa. Samaa esittää myös *Oikeustoimittajat ry.* Sen mielestä käytäntö on osoittanut, että muutoksenhaku näissä asioissa on hidasta ja asia käytännössä menettää merkityksensä viivytyksen vuoksi.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö ry pitää epäonnistuneena ehdotusta, että pääsääntöisesti julkisuuskysymysten osalta haettaisiin muutosta samassa järjestyksessä kuin pääasiassa. Hovioikeuden ratkaisuihin ei tällöin käytännössä voitaisi hakea muutosta, koska korkein oikeus tuskin useinkaan valituslupaa näissä asioissa myöntäisi. Muutoksenhakujärjestelmä tulisi harkita uudelleen sellaiseksi, että se takaisi yhdenvertaisen ja nopean muutoksenhaun mahdollisuuden.

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että on oikein, että muutoksenhaku ei olisi mahdollista prosessinjohtotoimiin. Sen tulisi kuitenkin ilmetä paremmin lakitekstistä siten, että prosessinjohtotoimet kuvataan puheenjohtajan ratkaisuiksi ja valituskelpoiset ratkaisut ilmenevät tuomioistuimen ratkaisuina.

Suomen Lakimiesliitto ilmoittaa kannattavansa ehdotettua muutoksenhakujärjestystä.

4.1.7. Erinäiset säännökset

30 §. Täydentävät säännökset

Siltä osin kuin tässä laissa ei toisin säädetä, tuomioistuimen toiminnassa on noudatettava mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään.

Korkein oikeus toteaa, että ehdotetun lain 30 §:n viittaussäännös jättää epäselväksi esimerkiksi sen, miltä osin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 4 luvun menettelysäännökset, kuten viivytyksettömän käsittelyn vaatimus, tulisivat sovellettaviksi oikeudenkäyntiasiakirjoja koskevia tietopyyntöjä käsiteltäessä. Näiltä osin ehdotetun lain ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain välinen suhde kaipa lisäselvitystä.

Korkein hallinto-oikeus katsoo, että lakiin olisi syytä ottaa säännös, joka koskee tuomioistuimen oikeutta omasta aloitteestaan toimittaa muille viranomaisille salassa pidettäviä oikeudenkäyntiasiakirjoja esimerkiksi lausuntopyyntöjen yhteydessä tai tiedonvälitystarkoituksessa.

Vaasan hovioikeus toteaa, että pykälän avoimesta viittauksesta aiheutuu ongelmia. Asiantilaa saattaisi selventää, jos ehdotuksen 30 §:ään kirjoitettaisiin näkyviin ne julkisuuslain säännökset, jotka on ainakin tarkoitettu sovellettaviksi, ehdotettua oikeudenkäynnin julkisuuslakia tarkennettaisiin ja lopuksi tyydyttäisiin siihen, että lakien yleisestä systematiikasta johtuen julkisuuslaki tulee sovellettavaksi toissijaisesti yleislakina. Hovioikeus myös toteaa, että prosessuaalisesta editiovelvollisuudesta viranomaisen hallussa olevan asiakirjan osalta olisi

tarkoituksenmukaista ottaa selventävä säännös OikJulkL:n säätämisen yhteydessä joko oikeudenkäymiskaareen tai OikJulkL:iin. Todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa annetun lain (344/2000) 6 §:n vaitiolovelvollisuutta koskevaa viittaussäännöstä tulisi tuomioistuinkäsittelyn osalta täydentää viittaamalla oikeudenkäynnin julkisuuslakiin.

31 §. Rangaistussäännökset

Rangaistus 8 tai 20 §:ssä säädetyn taikka 9 tai 22 §:n nojalla määrätyn asiakirjan salassa pitämistä koskevan velvollisuuden sekä 19 §ssä säädetyn salassapitovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan tai jollei siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Turun käräjäoikeuden mielestä voimassa olevassa laissa olevat rangaistussäännökset huomioon ottaen säännöksen tarpeellisuus on kyseenalainen.

Oikeustoimittajat ry esittää, että kohdassa tulisi viitata myös mahdollisuuteen, että tuomari rikkoo lain määräyksiä toimimalla siten, että se johtaa liialliseen tai lainvastaiseen salaamiseen.

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että pykälä olisi parempi kirjoittaa vain, että rangaistus tuomitaan RL 40 tai 38 luvun mainittujen säännösten mukaisesti.

32 §. Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tällä lailla kumotaan oikeudenkäynnin julkisuudesta 21 päivänä joulukuuta 1984 annettu laki (945/1984) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen. Tuon lain ja oikeudenkäytön julkisuudesta 5 päivänä helmikuuta 1926 annetun lain (26/1926) nojalla annetut salassapitomääräykset jäävät voimaan kuitenkin niin, että salassapitomääräykset päättyvät viimeistään 10 §:ssa säädettyissä määräajoissa tämän lain voimaantulosta lukien.

Hallintolainkäyttöasiassa voidaan tarvittaessa ennen tämän lain voimaantuloa ratkaistujen asioiden osalta määrätä ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja pidettäväksi salassa siten kuin 22 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään.

Korkeimman hallinto-oikeuden mielestä lakia ei pitäisi soveltaa takautuvasti ainakaan hallintolainkäyttöasioissa. Myöskään *Rovaniemen hallinto-oikeuden* mielestä ehdotettua lakia ei pitäisi ulottaa koskemaan jo päättyneitä asioita.

Suomen Lakimiesliiton mielestä ehdotuksen voimaantulosäännöksen tarkoituksenmukaisuutta ja selkeyttä tulisi jatkovalmistelun yhteydessä tarkemmin pohtia.

4.2. Muut lakiehdotukset ja muita huomioita

Toimikunta esitti uuden oikeudenkäynnin julkisuuslain säätämisen lisäksi muutoksia kahteentoista muuhun lakiin.

Korkeimman hallinto-oikeuden mielestä hallinto-oikeuslain 22 §, korkeimmasta hallinto-oikeudesta annetun lain 16 c §, markkinaoikeuslain 15 § ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 27 § tulisi säilyttää pääosin voimassa olevan lain mukaisina.

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 27.4 §:n , lapsenhuoltolain 16.3 §:n ja täytäntöönpanolain 12.2 §:n nykyisiä säännöksiä

asiallisesti vastaavat säännökset tulee sisällyttää myös nyt ehdotettuun lainsäädäntöön. Perusteluna on niitä koskevien oikeudenkäyntimenettelyjen erityispiirteet, erityisesti asiaan osallisten korostunut yksityisyyden suojan tarve. Säännökset olisi lakiteknisesti perusteltua säilyttää ao. erityislaeissa, jolloin lakeja toimeenpanevat viranomaiset ja muut tahot voisivat todeta salassapitovelvoitteen olemassa olon suoraan ko. laista.

Puolustusministeriö huomauttaa, että ehdotukseen sisältyvä julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohdan muutos ei ota huomioon sotilaskurinpitolaissa (331/1983) tarkoitettua kurinpitomenettelyssä tehtyjä kurinpitoesimiehen ratkaisuja. Jos säännöstä tulkitaan kirjaimellisesti, kyseiset asiakirjat voitaisiin kurinpitoasiamiehen tekemästä päätöksestä huolimatta pitää edelleen salassa. Tilanne on sama myös voimassa olevan säännöksen osalta. Puolustusministeriö esittää harkittavaksi säännöksen tarkentamista tältä osin.

Verohallituksen mielestä verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta annetun lain 1 §:n 2 momentin säännöstä lain soveltamisalasta tulisi myös yleisissä tuomioistuimissa käytävien oikeudenkäyntien osalta selkiyttää.

Vakuutusosikeus toteaa, että työntekijäin eläkelain 18 §:n 2 momentissa ja tapaturmavakuutuslain 56a §:ssä on salassapitosäännöksiä, joiden jääminen ennalleen merkitsisi näiden asioiden suurempaa salassapitoa kuin muiden vakuutusosikeudessa käsiteltävien asioiden. Tälle ei ole perusteita.

Poliisiammattikorkeakoulu pitää yksityiselämän suojan kannalta erityisen ongelmallisena esitystä rikosrekisterilain muuttamisesta. Sen mielestä yksilön kannalta olisi kestävämpää ottaa sääntelyn lähtökohdaksi salassapito-olettama, josta voisi poiketa vain erittäin tärkeän yleisen edun sitä vaatiessa.

Viestinnän Keskusliitto ry kiinnittää huomiota oikeudenkäyntiasiakirjojen tekijänoikeudelliseen suojaan ja toisaalta niihin tekijänoikeuden kohteisiin, jotka sisältyvät oikeudenkäyntiasiakirjoihin mutta jotka ovat jonkun muun kuin tuomioistuimen valmistamia. Liitto esittää, että oikeudenkäynnin julkisuuslakiin otettaisiin viittaus näitä kysymyksiä säänteleviin tekijänoikeuslain 9 ja 25d §:iin, jotta tietoisuus säännösten olemassa olosta lisääntyisi. Samassa yhteydessä olisi syytä harkita sitä, tulisiko tekijänoikeuslain 25 d §:n 1 momenttiin tehdä lisäys siitä, että ”Tekijänoikeus ei rajoita laissa säädettyä oikeutta saada tieto yleisestä asiakirjasta ja *oikeudenkäyntiasiakirjasta*” (lisäys kursivoitu).

Professori Antti Jokela ehdottaa, että lakiin otettaisiin säännös, joka vastaisi muutoksenhakutoimikunnan osamietinnössä (KM 2001:10) ehdotettua, ettei todistajien ja todistelutarkoituksessa kuultujen asianosaisten kuulustelusta tehtyjä videotallenteita luovutettaisi ulos tuomioistuimista, vaan niitä voitaisiin ainoastaan käydä katsomassa asiaa käsitelleessä tai sen määräämässä tuomioistuimessa. Jokela vielä huomauttaa, että mietinnön sivulla 97 puhutaan siveellisyyserikoksista, vaikka nykyisessä rikoslain 20 luvussa (563/1998) käytetään jo termiä seksuaalirikos.

Valtakunnansyyttäjävirsto huomauttaa, että nykytilanteessa on ollut pulmallista se, että samassa asiassa tehty syyttämättäjäätämispäätös ja sen mukana esitutkinta-asiakirjat tulevat julkiseksi ennen haastehakemusta. Tässä yhteydessä julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohtaan on kirjattava selvästi, ettei asiassa joltakin osin tehty päätös syyttämättä jättämisestä olisi julkinen ennen kuin samassa asiassa muilta osin laadittu haastehakemus tulee julkiseksi. Joka tapauksessa valtakunnansyyttäjävirsto vastustaa ehdotettua julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 3 kohdan muutosta. Säännöksestä tulisi käydä ilmi, että rikosasiassa haastehakemuksen ja sen mukana

tuomioistuimelle toimitettujen asiakirjojen julkisuudesta päättää vain tuomioistuin, kunnes pääkäsittely tai suullinen valmistelu asiassa on toimitettu. Lisäksi virasto toteaa, että terveydentilaa, vammaisuutta ym. tietoja ei ole perusteltua pitää salaisina myöskään syyttämättäjättämispäätöksissä niissä tapauksissa, joissa tiedot liittyvät olennaisesti syyteharkinnassa tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin ja tiedot ovat ratkaisun perustelemiseksi tarpeen. Valtakunnansyyttäjävirsto ehdottaa, että julkisuulain 24 §:ään tehdään tässä yhteydessä tarvittavat muutokset.

4.3. Esityksen vaikutukset

Lukuisat lausunnonantajat arvioivat, että esityksen toteuttaminen lisäisi tuomioistuinten työmäärää oikeudenkäynnin julkisuutta koskevien kysymysten osalta johtuen erityisesti tuomioistuimen harkintavallan lisääntymisestä, kuulemisvelvollisuudesta ja mahdollisuudesta tehdä julkisuusratkaisuja oikeudenkäynnin päätyttyäkin. Tämä tulisi ottaa lausunnonantajien mielestä tuomioistuinten resursseissa huomioon. Tähän liittyen *Espoon käräjäoikeus* esittää, että ainakin suurehkoihin käräjäoikeuksiin pitäisi saada tiedottajan virka, joka hoitेलisi tuomioistuinten tiedottamiseen ja julkisuuteen liittyviä tehtäviä. Toisaalta useat lausunnonantajat toteavat, että ehdotetut lainmuutokset toisivat myös runsaasti työnsäästöä esimerkiksi sen vuoksi, että julkisuusratkaisuja tarvitsisi tehdä pääsääntöisesti vain pyydettyä tai muuten tarvittaessa.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry arvioi, että joissakin yksittäisissä tapauksissa käräjäoikeuksien käsittelyaika tulee pidentymään.

Puolustusministeriö toteaa, että ehdotus asettaa uusia vaatimuksia tuomioistuimessa puhevaltaa käyttävälle, jonka tulisi esittää tuomioistuimelle selvitys tietojen julkistamisen aiheuttamasta haitasta ja haitan vakavuudesta. Toisaalta oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuden selvittämiseen käytetyn panostuksen voi osaltaan katsoa myötävaikuttavan ehdotetun lain tavoitteiden toteutumiseen. Ehdotus salassapitoajan jatkamismahdollisuudesta edellyttäisi jonkinlaisen tiedoston pitämistä salassa pidettäviä tietoja sisältävistä oikeudenkäyntiasiakirjoista, jotta ne tahot, joita salainen tieto koskee, voisivat 1 momentissa tarkoitettun määräajan loppupuolella arvioida tarvetta määräjän pidentämistä koskevan hakemuksen tekemiselle. Ehdotettu järjestelmä palvelisi erityisesti tiedon omistajan tarpeita ja toimivan tiedoston luominen esimerkiksi puolustushallinnossa lienee mahdollista nykyisin voimavaroin.

Oikeuskansleri toteaa, että hänen toimialansa kannalta ehdotuksella saattaa olla merkitystä tulkintakysymyksiin annettuja ratkaisuja koskevien kanteluiden esiintymisessä. Tätä tilannetta on hänen mielestään kuitenkin käytännössä mahdotonta välttää. Oikeuskanslerin virkatehtävien suorittamisen kannalta oikeuskansleri ei ole havainnut ehdotuksella olevan erityisiä vaikutuksia.

Sisäasiainministeriön mukaan sekä nykyisen että ehdotetun julkisuulain 24 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan poliisin ja muun esitutkintaviranomaisen ja virallisen syyttäjän on oikeudenkäyntiin liittyvien asiakirjojen salassapidon osalta toimittava niin, ettei estetä tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan määrätä asiakirjojen salassapidosta. Kun tuomioistuimen harkintavallaa salassapidon osalta ehdotetaan lisättäväksi, esitutkintaviranomaisen ja virallisen syyttäjän olisi entistä vaikeampi ennakoita tuomioistuimen tältä osin tekemää ratkaisua. Käytännössä on myös vaikeaa luoda järjestelmää, jossa tiedot tuomioistuimen tältä osin tekemistä ratkaisuista tulisivat riittävän nopeasti ja kattavasti asianomaisten esitutkintaviranomaisten tietoon. Tämä tulisi huomioida arvioitaessa sitä, mille viranomaiselle asiakirjapyynnöt tulisi osoittaa

Useat lausunnonantajat korostavat sitä, että erityisesti tuomareille, mutta myös syyttäjille ja oikeushallinnon kansliahenkilöstölle on annettava uudistuksesta riittävän laaja ja perusteellinen koulutus (esim. *Suomen Poliisijärjestöjen Liitto, Helsingin hovioikeus, Espoon käräjäoikeus*).

Luettelo tahoista, joilta lausunto on pyydetty ja lausunnonantajista

Oikeusministeriö pyysi ehdotuksesta lausunnon yhteensä 65 viranomaiselta, virkamieheltä tai yhteisöltä sekä varasi korkeimmalle oikeudelle ja korkeimmalle hallinto-oikeudelle tilaisuuden antaa asiasta lausuntonsa. Lausuntopyynnössä lausunnonantajia pyydettiin harkintansa mukaan kuulemaan hallinnonalansa eri viranomaisia. Samoin lausunnonantajia pyydettiin lausunnossaan myös erikseen arvioimaan ehdotuksen mahdollisen toteuttamisen vaikutuksia yleiseltä ja oman toimialansa kannalta.

Luettelossa tähdellä merkityt eivät toimittaneet lausuntoa oikeusministeriölle.

ulkoasiainministeriö *

sisäasiainministeriö (lausunnon liitteenä ministeriön edelleen keskusrikospoliisilta, suojelupoliisilta, Helsingin kihlakunnan poliisilaitokselta ja poliisiammattikorkeakoululta pyytämät lausunnot, joihin tiivistelmässä suoraan viitataan)

puolustusministeriö

valtiovarainministeriö (lausunnon liitteenä ministeriön edelleen verohallitukselta pyytämä lausunto, jonka näkemyksiin ministeriö on ilmoittanut yhtyvän. Tiivistelmässä viitataan verohallituksen lausuntoon)

kauppa- ja teollisuusministeriö

maa- ja metsätalousministeriö

sosiaali- ja terveysministeriö

valtioneuvoston oikeuskansleri

eduskunnan apulaisoikeusasiamies

korkein oikeus

korkein hallinto-oikeus

Helsingin hovioikeus

Itä-Suomen hovioikeus

Kouvolan hovioikeus

Rovaniemen hovioikeus

Vaasan hovioikeus

Turun hovioikeus

Helsingin hallinto-oikeus

Hämeenlinnan hallinto-oikeus

Kouvolan hallinto-oikeus

Kuopion hallinto-oikeus

Oulun hallinto-oikeus

Rovaniemen hallinto-oikeus

Turun hallinto-oikeus

Vaasan hallinto-oikeus

markkinaoikeus

työtuomioistuin *

vakuutuslaitos

valtakunnansyyttäjänvirasto

Alavuden kärjäoikeus
 Espoon kärjäoikeus
 Helsingin kärjäoikeus
 Kokemäen kärjäoikeus
 Lahden kärjäoikeus
 Mikkelin kärjäoikeus
 Pieksämäen kärjäoikeus
 Rauman kärjäoikeus *
 Rovaniemen kärjäoikeus
 Tampereen kärjäoikeus
 Turun kärjäoikeus

Tietosuojavaltuutettu
 Vähemmistövaltuutettu *
 Kansallisarkisto
 Konkursiasiamiehen toimisto *
 Kuluttaja-asiamies *

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
 Teollisuuden ja Työntekijöiden Keskusliitto
 Kärjäoikeustuomarit r.y.
 Hallinto-oikeustuomarit ry *
 Suomen Asianajajaliitto
 Suomen Lakimiesliitto
 Yleiset oikeusavustajat ry
 Suomen Demokraattiset Lakimiehet ry *
 Suomen Syyttäjähdistys ry *
 Suomen Poliisijärjestöjen liitto
 Keskuskauppakamari *
 Suomen Kuluttajaliitto r.y.
 Suomen Journalistiliitto r.y.
 Oikeustoimittajat r.y.
 Viestinnän Keskusliitto
 Yleisradio *
 MTV 3
 Nelonen *
 Suomen tietotoimisto

professori Antti Jokela, Turun yliopisto
 professori Juha Lappalainen, Helsingin yliopisto
 professori Jyrki Virolainen, Lapin yliopisto *

Keskuskauppakamari on ilmoittanut, että se ei anna toimikunnan mietinnöstä lausuntoa.

Kauppa- ja teollisuusministeriö on ilmoittanut, että ministeriön osastoilla ei ole ollut asiassa kommentoitavaa.

Konkurssiasiamies on ilmoittanut, että arvioitaessa ehdotuksen vaikutuksia konkurssiasiamiehen toimintaan ei ole tullut esiin sellaisia seikkoja, jotka antaisivat aihetta konkurssiasiamiehen kannanottoon.

Kuluttaja-asiamies on ilmoittanut, että hänellä ei ole asiassa lausuttavaa.

Suomen Kuluttajaliitto ry on ilmoittanut, että sillä ei ole huomauttamista toimikunnan mietinnössä esitettyihin muutoksiin.